

Terminológia

SAL'NIKOVA, L. I.: Sootnošenie ponátij „sistema bibliotek” i „set’ bibliotek” : postanovka problemy. – Bibliogr. **In:** Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2018) 2., p. 48-54.

Könyvtári hálózat; Könyvtári rendszer; Könyvtári rendszer -országos; Terminológia

Külön kutatást érdemel az egységes könyvtári rendszer kialakulása az évszázadok során, a cikk azonban csak a fenti két fogalmat vizsgálja. A *hálózat* fogalma különböző kontextusokban használatos, ezért is keveredik a *rendszer* fogalmával. Egy 1976-os tankönyvben a szovjet könyvtári rendszer „egységes, országos szintű, a lakosság minden rétegére kiterjedő könyvtári rendszer, a világon teljesen új jelenség”. A Szovjetunió szétesésével, az új államok megjelenésével az egységes országos rendszer fogalma értelmét veszítette: többé nem volt aktuális az egységes ágazatközi irányítás, a könyvtárak központi ellátása, illetve főleg állami költségvetésből történő finanszírozása, továbbá megváltoztak a könyvtárak együttműködési formái. Ezért a 2015. évi tankönyvekben alapfogalomként a *könyvtári hálózat* szerepel. A 2007-ben kiadott *Könyvtári enciklopédia* meghatározásai:

- *könyvtári hálózat*: egy szempont (terület, főhatóság, ágazat) szerint kiválasztott könyvtárak összessége, jellemzője a közös cél és az adminisztratív alárendeltség, az együttműködés a könyvtári források alakításában és használatában, a tevékenységi területek és a kötelezettségek elhatárolása.
- *könyvtári rendszer*: központosított (centralizált) vagy kooperatív alapon működő, meghatározott egységet mutató könyvtári egyesülés, amely a könyvtárak együttműködésével jön létre.

A kulcsszó tehát az „együttműködés”, ami nemcsak az azonos célokat jelenti, hanem az információs források országos szintű használatát is.

Felmerül a kérdés: az alapvető könyvtári hálózatok alkotják Oroszország korszerű könyvtári rendszerét? Egy 2013-ban kiadott tankönyv szerint az országos könyvtári rendszer az ország területén létező és az egyes könyvtári hálózatok szintjén együttműködő könyvtárak összessége, mivel közös céljuk a társadalom információs forrásainak elérhetővé tétele.

A *hálózat* fogalmának pontosítása: a gyakorlatban a könyvtári hálózat valamely terület vagy főhatóság kiszolgálására orientált könyvtártípusok összessége, vagy helyesebben valamely területhez vagy főhatósághoz tartozó könyvtárak együttese. A hálózat fogalma ily módon mennyiségi jellemzőt tartalmaz, azaz a hálózat a rendszer mennyiségi oldala. Mivel a hálózat fogalmát nem lehet általánosítani rendszerfogalomként, a rendszer és a hálózat egész-rész viszonyban állnak.

Teljes egészében egységes könyvtári rendszer a világ egyetlen országában sincs, Oroszország célja ennek felépítése. A folyamatban kiemelt jelentősége van a koordinációnak, a kooperációnak és az integrációnak. Különösen fontos az internet mint globális információs állomány használata. A rendszer fogalma ma a korszerű könyvtári-információs rendszert jelenti, amelyben a hagyományos és az elektronikus források egyaránt megtalálhatók.

Összefoglalva: az *Oroszország könyvtári-információs rendszere* fogalom használata megalapozott, meghatározása többszintű, legteljesebb kibontása egy 2015-ben kiadott, Á. L. Šrajberg által írt tankönyvben olvasható.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Történet

Lásd 214, 263

Kutatás

208/2018

BOWKER, Lynne: Corpus linguistics is not just for linguists : considering the potential of computer-based corpus methods for library and information science research. – Bibliogr. In: Library hi tech. – 36. (2018) 2., p. 358-371.

Korpusznyelvészet nem csak nyelvészeknek: a számítógépes korpuszelemzés módszerének lehetőségei a könyvtár- és információtudományi kutatásban

Adatbázis; Információtechnológia; Könyvtártudományi kutatás; Módszertani útmutató; Szoftver

A tanulmány célja, hogy felhívja a figyelmet és felkeltse az érdeklődést a számítógépes korpusznyelvészetben használt eljárások iránt, a könyvtár- és információtudományi kutatást érintő módszertani vonatkozásaikra összpontosítva.

Ez a módszertani cikk áttekintést ad a számítógépes korpusznyelvészetről, leírja az ezen a területen használt főbb eljárásokat, felméri az erősségeiket és gyengeségeiket, és példákat mutat be a korpusznyelvészet jelentőségének szemléltetésére a könyvtár- és információtudományi kutatás számára.

Összességében véve a korpuszalapú eljárások egyszerűek, ám hatásosak, és egyaránt támogatják a kvantitatív és kvalitatív vizsgálatokat. Noha a korpuszalapú módszerek önmagukban valószínűleg nem elegendőek a könyvtár- és információtudományi kutatásokhoz, felhasználhatók az egyéb módszerekkel nyert eredmények kiegészítésére és ellenőrzésére. A korpusznyelvészeti módszerekben emellett megvan a lehetőség, hogy az olyan könyvtár- és információtudományi kutatások még jobban hasznosítsák őket, melyek magasabb szintű automatizálással járnak (pl. ajánlási rendszerek, keresőrendszerek, adatbányászat).

A könyvtár- és információtudomány számos kutatója felhívta már a figyelmet a területünkön használt kutatási módszerek egysíkúságára, és utalt a vegyes módszertanú kutatásokat lehetővé tevő megközelítések szükségességére. Ha a könyvtár- és információtudományi kutatók megismerkednek a számítógépes korpuszalapú eljárásokban rejlő lehetőségekkel, akkor sokszínűbb megközelítéseket alkalmazhatnak.

Az elmúlt negyedszázadban a korpusznyelvészet a nyelvészetben használt egyik legfőbb módszerre vált, de a benne rejlő lehetőségeket a könyvtár- és

információtudományi kutatók még nem aknázták ki. A korpusznyelvészet eszközei könnyen rendelkezésre állnak és viszonylag egyszerűen alkalmazhatóak. Azáltal, hogy felhívja a figyelmet a korpusznyelvészetre, a szerző abban bíz, hogy ezek az eljárások további eszközként elérhetővé válnak a könyvtár- és információtudomány kutatójának módszertani eszköztárában, kiszélesítve így az ezen a területen alkalmazott módszerek körét.

(Autoref.)

Tudománymetria, bibliometria

209/2018

MACDONALD, Karen – DRESSLER, Virginia: Using citation analysis to identify research fronts : a case study with the Internet of Things. – Bibliogr. In: Science & technology libraries. – 37. (2018) 2., p. 171-186.

Az úttörő kutatási területek meghatározása hivatkozáselemzéssel: esettanulmány a Dolgok Internetének témaköréről

Bibliometria; Felsőoktatási könyvtár; Hivatkozás; Kutatás

információellátása; Termelés információellátása; Tudományos kutatás

Miközben a felsőoktatási szakreferens könyvtárosok hagyományos szerepköre abba az irányba fejlődik, hogy a kutatás és az innováció partnereivé lépjenek elő, a hivatkozáselemzés és a kutatási eredmények vizualizációja egyre fontosabb elemeivé válnak a folyamatnak. A bibliometria vagy hivatkozáselemzés a publikált információ mennyiségi aspektusait vizsgálja, és lehetővé teszi a kutatók számára az ismeretek terjedésének elemzését a különböző tudományterületeken belül. Várhatóan egyre nagyobb lesz az igény az ilyesfajta elemzések iránt, főként a kutatások technológiai fejlesztésekre való váltásának támogatására. A szerzők könnyen elérhető, nyílt hozzáférésű eszközök segítségével áttekintik az úttörő kutatási területek azonosítására szolgáló legújabb eljárásokat, melyeket lépésről lépésre mutatnak be. A szakreferens könyvtárosoknak képessé kell válniuk a módszerek alkalmazására bármely tudományterületen. A jelen tanulmány keretében a hivatkozásokat abból a célból vizsgálták, hogy beazonosíthatóvá váljanak az úttörő kutatások a „Dolgok Internetének” (IoT) kialakulóban lévő területén.

(Autoref.)

Lásd még 221, 266

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

210/2018

DORNER, Dan – CAMPBELL-MEIER, Jennifer – SETO, Iva: Making sense of the future of libraries. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 43. (2017) 4., p. 321-334.

Res. arab, francia, kínai, német, orosz és spanyol nyelven

A könyvtárak jövőjének értelmezése

Jövő könyvtára; Könyvtárosi hivatás; Nemzetközi helyzetkép; Tervezés

A 2010-es évekre a könyvtárak és a könyvtárügy jövője az érdeklődés homlokterébe került. Ennek hátterében az áll, hogy a digitális fejlődés következtében a könyvtárak mint intézmények és a könyvtárosság mint szakma válságba jutott. Megérett a helyzet arra, hogy az érintettek széles körét bevonva olyan értelmezési kereteket alakítsunk ki, amelyek mindenki számára elfogadhatóak. Egy kutatás során öt prognózis esetét vizsgálták meg részletesen ezt a megközelítést alkalmazva.

1.: *IFLA Trend Report* – A könyvtárosegyesületek nemzetközi szövetségének jelentése öt olyan átfogó társadalmi trendet vizsgált meg (a politikai-szabályozási, szociális, gazdasági és technológiai vonatkozásokat), amelyek várhatóan

befolyásolják a globális információs környezet jövőjét. A könyvtárosegyesületek 2012–2013-ban világszerte különböző fórumokon vitatták meg, hogy a könyvtárak szolgáltatásai hogyan alkalmazkodhatnak ezekhez a trendekhez, amelyek a hozzáférést, a képzést, az adatok védelmét, az állampolgárok részvételét és a technológiai átalakulást befolyásolják.

2.: *The Future Now: Canada's Libraries, Archives, and Public Memory* (RSC, Kanada) – Erős könyvtárosegyesület hiányában az RSC (a kanadai tudományos akadémia) vállalta fel a prognózis elkészítését, amihez a motivációt egyrészt a finanszírozási megkorlátozások, másrészt az új technológiák könyvtári-levéltári térhódítása jelentették. Azt vizsgálták, hogy milyen szolgáltatásokat használhatnak jelenleg a kanadai polgárok, mire számíthatnak a 21. században, és milyen erőforrásokra és kompetenciákra lenne szükség az intézményekben. Tizenegy városban folytattak konzultációkat. A dokumentum kitér a finanszírozásra, hetven ajánlást és stratégiai jövőképet fogalmaz meg, emellett foglalkozik a szakmai képzés és továbbképzés, továbbá az infrastruktúra fejlesztésének kérdéseivel.

3.: *Taking Libraries to 2025* (Új-Zéland) – Ez a projekt 2015-ben indult szakmai szervezetek kezdeményezésére, és még ma is tart. Indulásakor négy fő célt határoztak meg: 1. bárki, bárhol, bármikor hozzáférhessen a számára szükséges információkhoz; 2. minden településen legyen könyvtári szolgáltatás; 3. az új-zélandi polgárok számára álljon rendelkezésre egy akadálymentes interfész; 4. ki kell dolgozni egy korszerű finanszírozási modellt, amelyben a kormányzati és a helyi ráfordítások egyaránt szerepelnek.

4.: *Exploring the Future of the Library and Information Science Profession* (ALIA, Ausztrália) – A projekt 2012-ben kezdődött és szintén 2025-ig tekint előre. A következőket vizsgálja: hogyan maradhatnak a könyvtárak relevánsak használói számára, milyen változásokat tapasztalhatnak majd az intézmények és az egyének a szektorban, illetve hogy a „könyvtári és információs szakember” szakma fennmarad-e keresett lesz-e a jövőben. Meghatározták a tíz legfontosabb témát, amellyel foglalkozni szükséges (szakemberek, gyűjtemények, közkönyvtárak, szakkönyvtárak, iskolai könyvtárak stb.), és a teendőkről hét jelentést adtak közre. A projekt következtetései optimisták a könyvtárak

jövőjét illetően, és fontos szerepet tulajdonítanak az érdekérvényesítésnek.

5.: *Envisioning the Library of the Future* (ACE, Egyesült Királyság) – Az ACE, a művészeti intézmények és a közgyűjtemények fenntartója 2012–2013-ban végzett vizsgálatot. A kutatás első fázisában meghívott szakemberek elemezték a könyvtári szolgáltatások jövőjét befolyásoló trendeket, illetve a könyvtári innováció helyzetét. A második fázisban online diskurzust folytattak az érintettekkel, és nyilvános szemináriumokat szerveztek. A harmadik fázisban négy célt fogalmaztak meg: legyen a könyvtár a közösség központja; minél jobban ki kell használni a digitális technológiát és a kreatív médiát; biztosítani kell, hogy a könyvtárak legyenek stabilak és fenntarthatók; végül gondoskodni szükséges a könyvtárak munkatársainak készségfejlesztéséről.

Az értelmezés során három esetben belső, két esetben külső szakemberek bevonásával a következő kérdéseket tették fel: Hogyan kapcsolódunk a közösséghez? (Ausztrália); Mit teszünk jelenleg? (Új Zéland); Mi történik majd? (IFLA); Mi történik most? (Kanada és Egyesült Királyság). A vizsgálatok mindegyike azonosította az érzékelhető fenyegetést, felmérte a helyzetet, feltárta a múltbéli trendeket, és megfogalmazta, mi várható a jövőben.

(Hegyközi Ilona)

211/2018

RÖSCH, Hermann: Ethische Grundsätze : eine kritische Würdigung der Neufassung der bibliothekarischen Berufsethik der BID. – Bibliogr. In: BuB. – 70. (2018) 4., p. 174-179.

Res. angol és francia nyelven

Etikai alapelvek: a Német Könyvtárosegyesületek Szövetsége átdolgozott könyvtáros szakmai etikájának kritikai értékelése

Egyesület-könyvtári -nemzeti; Könyvtáresetika

A német könyvtárosegyesületek ernyőszervezete (Bibliothek und Information Deutschland, BID) 2017-ben adta közre etikai alapelveinek új változatát. Az előző etikai kódexet, amely 2007-ben látott napvilágot, elsősorban azért érte kritika a szakma részéről, mert nyilvános megvitatására nem került sor. Az észrevételek hatására 2010-ben etikai bizottság alakult, és a könyvtáros konferenciákon rendszeresen napirendre kerültek az etikai kérdések.

A 2017-es új változatot egy öttagú munkacsoport alkotta meg. A kódex preambulumból és három fejezetből áll, ezek: 1. Információhoz való hozzáférés és információközvetítés; 2. A különböző érdekcsoportokhoz, partnerekhez és más szereplőkhöz való viszony; 3. Integritás és szakmai kompetencia. A kódex lefekteti, hogy a könyvtárak fontos integrációs és kommunikációs funkcióval bírnak, a működő demokrácia, a társadalmi közéletben való részvétel és a társadalmi felelősségvállalás helyszínei. A szöveg *Az emberi jogok egyetemes nyilatkozatának* 19. cikkelyét nevezi meg fő hivatkozási alapként, továbbá idézi a német szövetségi alkotmány 3. és 5. cikkelyét is (a könyvtárak társadalmi felelősségét és politikai funkcióját hangsúlyozandó).

Az első fejezet kiáll a vélemény- és információszabadság mellett, és elutasít mindenfajta tartalmi cenzúrát. Kilenc alpontja között két új szerepel: a reklám befolyásának elutasítása az információforrások kiválasztásánál, valamint a nyílt hozzáférés és a nyílt forráskódú megoldások támogatása.

A második fejezet olyan fontos normákat hangsúlyoz, mint az egyenlő elbánás és a semlegességre, adatvédelemre és az ifjúság védelmére való törekvés (a tizenöt pontból hat új). Kiemelendő a könyvtárak politikai szerepe, továbbá az az elv, hogy az állampolgárok ingyenesen vagy kedvező költséggel férjenek hozzá az információhoz. Újdonság az a kijelentés, hogy a könyvtárak védett terek, amelyekben az üzleti érdekek nem érvényesülhetnek. Szintén új témakör a munkatársak egymás közti viszonya, a pályakezdők támogatása és a szakmai érdekvédelem segítése.

A harmadik fejezet négy vadonatúj szempontot tárgyal. Szerepel benne a jogi szabályozás javításáért való kiállás, az információs kompetenciák átadása a könyvtárban és az információk manipulálásának megakadályozása.

A kódex pozitívuma a 2007-es változathoz képest, hogy a könyvtári tevékenységet politikai és társadalmi környezetbe helyezi, emellett elismeri a demokratikus és részvételi alapértékeket, továbbá elutasítja az üzleti érdekeket. A kódex kritikussai hiányolják a 2007-es változatban szereplő felsorolást arról, milyen kihívások érhetik az egyenlő elbánást – erre konfliktushelyzetben nagy szükség lenne. Annak ellenére, hogy Németország bevándorlási célország lett, csak a könyvtárak integráló szerepéről esik szó, az inklúzióról nem (azaz hogy a nyelvi kisebbségek számára biztosítani kell a hozzáférést az anyanyelvű információkhoz). Az információs kompetenciák kérdése két helyen szerepel csak, meglehetősen el-

nagyoltan. A szerzői jog említései is túl általánosak és nem kötelező érvényűek, viszont a kódex síkra száll a könyvtári kivételek érdekében. Nem szerepel a kódexben a korrupció elleni fellépés, illetve a munkahelyi diszkrimináció felszámolása sem. Párbeszéd, öntudatos és konstruktív közös tevékenység helyett a könyvtári közösség általában passzív szerepben tűnik fel a szövegben. Ellentmond ennek a 2.2 alpont megfogalmazása, amely a könyvtári munka szakmai és tartalmi függetlenségét hangsúlyozza a politikailag motivált és más, külső befolyásokkal szemben. A kódexben erősen keverednek az intézményi (preambulum) és egyéni etikai szempontok (a szöveg további részei). Ezért mindenképpen szükség lenne pontosan és részletesen megfogalmazott intézményi etikai normákra. Nincs tisztázva az sem, hogy kihez forduljanak az egyes könyvtárosok akut etikai konfliktus vagy dilemma esetén.

Sajnálatos, hogy a 2017. évi kódex is a szakmai nyilvánosság mellőzésével jött létre. A frankfurti éves konferencián ugyan másfél óras ülést szenteltek a témának, de általánosságban nem kapott megfelelő publicitást. Fennáll a veszély, hogy a kódex nem kerül be a szakmai köztudatba, s a benne foglaltakat „fentről megfogalmazott” elveknek tekintik majd, amelyeket kevésbé vagy egyáltalán nem tartanak szem előtt.

(Hegyközi Ilona)

Nemzetközi könyvtárügy

212/2018

SWIA TEK, Cécile: Quelles compétences pour les bibliothèques de recherche? : Les orientations Skills and competencies au sein de LIBER. – Bibliogr. In: Bulletin des bibliothèques de France. – (2017) 13., p. 22-35.

Milyen kompetenciákra van szükség a tudományos könyvtárakban? A LIBER szerepe a készségek fejlesztésében

Egyesület -könyvtári -nemzetközi; Kutatás információellátása; Könyvtárosi hivatás; Személyzet; Tudományos és szakkönyvtárak

Az Európai Tudományos Könyvtárak Szövetsége (LIBER) 2002-től meghatározta a hozzájuk tartozó könyvtárak számára az egységes tudományos könyv-

tári kompetenciákat, normákat, általános stratégiai és prioritási elveket. Mindezek egyszerre foglalják össze a felsőoktatási és tudományos könyvtárak, valamint a nemzeti könyvtárak, szakkönyvtárak és dokumentációs konzorciumok törekvéseit is.

A 2009–2012 közötti ciklus fő célkitűzése a könyvtáraknak a kutatói munkába történő integrálása volt három alprogrammal: 1.) a tudományos könyvtárakra vonatkozó európai stratégia kidolgozása; 2.) a tudás megosztása és terjesztése partnerségek előmozdításával; 3.) ügyvédi és lobbitevékenység. Az ezekhez kapcsolható négy nagy kompetenciaterület a tudományos kommunikáció, a digitalizálás és a források feltárása, a kulturális örökség megőrzése, végül a szervezet és az emberi erőforrások kérdése volt.

A 2013–2017 közötti, *Reinventing the Library for the Future* („A jövő könyvtárának újrafelfedezése”) jelmonddal fémjelzett időszakban a meglévő irányokat kiegészítették menedzsmentfeladatokkal, a tudományos könyvtár fogalmát újradefiniálták, a tudományos kommunikációt segítő kutatási infrastruktúrát pedig megerősítették, majd 2015/2016-tól a nyílt hozzáférés, a nyílt tudomány és az új könyvtári modellek mellett szálltak síkra. A digitális adatfeldolgozás, -kezelés, -megosztás, -felhasználás, a szerzői jog, a bibliometria, valamint az adatbányászat és sok egyéb feladatkör új kompetenciákat kívánt, amelyekkel már csak a speciális szaktudással felvértezett könyvtárosok rendelkeznek. A kompetenciafejlesztés terén a LIBER célkitűzései a következők: bizottsági munkacsoportjai révén elősegíti a kívánt kompetenciákról való közös gondolkodást, valamint megkönnyíti a jó gyakorlatok elterjedését különböző európai projekteken keresztül (a FOSTER+ a nyílt tudományra, a LEARN workshop és eszköztár a kutatási adatok kezelésére, az OpenMinTeD, újabban a Future TDM pedig a szöveg- és adatbányászatra fókuszál). Ezen új kompetenciakörök mellett a LIBER 2017-ben kiemelte a szakmai készségek közül a vezetés, illetve a tudományos kommunikáció rendkívüli fontosságát. A LIBER berkeiben az új kihívásokhoz illő új szolgáltatásokat indítottak, emellett hosszú távú digitális kompetenciafejlesztésbe kezdtek, a mostani, 2018–2022-es ciklusban pedig folytatják mindezek megerősítését, elmélyítését. Erről adtak számot az IFLA 2017-es berlini konferenciáján, 2018 elején pedig megalapították a „Könyvtári alkalmazottak és kutatók digitális kompetenciái” (*Digital skills of library staff members and researchers*) munkacsoportot is. A felsőoktatásban dolgozó kutatókat már korábban bevonták a „Tanuló társadalomért” (*Pour*

une société apprenante) nevű nemzeti stratégiába, illetve a *France Europe 2020* programba, melyek hasonlóképpen a nyílt tudomány megvalósítását, a nyitottabb és átláthatóbb kutatási életciklus előmozdítását, valamint a tudományos és műszaki információ központi szerepének elérését tűzték ki.

A LIBER elképzelései szerint a jövő (digitális) könyvtára platformot ad az innovációnak és a tudományos kommunikációnak, ezen kívül a digitális szolgáltatások és kompetenciák csomópontjaként szolgál, illetve a kutatási infrastruktúrák szakmai partnerévé lép elő.

Míg az angolszász terminológia szerint a készségeket (skills) inkább egyénre szabottan, a képességeket (competencies) pedig általánosságban, globális minőségként tartják számon, a LIBER munkacsoportjai adott feladathoz kapcsolják és határozzák meg a készségek szintjeit. Mindezek miatt a LIBER gazdag tárháza a fizikai és virtuális tudományos könyvtárakban alkalmazható ötleteknek és innovatív megvalósításaiknak.

(Pajor Enikő)

Lásd még 223

Nemzeti könyvtárügy

Lásd 207

Központi szolgáltatások

213/2018

JANSOVÁ, Linda – ŠTASTNÁ, Petra – HEMOLA, Hanuš: Koncepcie národného systému analytické bibliografie. – Bibliogr. In: Čtenář. – 70. (2018) 2., p. 65-68.

A nemzeti analitikus bibliográfiai rendszer koncepciója Csehországban

Analitikus feldolgozás; Középtávú terv; Nemzeti bibliográfia; Nemzeti könyvtár; Tervezés

A nemzeti analitikus bibliográfia koncepciójának kidolgozásához számos feltétel szükséges: a cikkek analitikus feldolgozásával kapcsolatos szakmai dokumentumok, az adatok elemzése, a közreműködő

hazai és külföldi munkatársak körében folytatott konzultáció, valamint a szakbibliográfiák készítői és az adatbázisok használói közötti egyeztetések. A Csehországban tervezett koncepció két nagy irányból közelít a kérdéskörhöz: SWOT-analízissel és a prioritási területek kijelölésével.

A cseh nemzeti könyvtárban, a nemzeti bibliográfiai rendszer részeként olyan új egységet alakítanak ki, amely – a könyvtári törvénnyel összhangban működve – Központi Analitikus Bibliográfia (KAB) néven az időszaki kiadványok cikkeinek és a gyűjteményes kötetek tartalmának feltárására szolgál. A KAB célja, hogy együttműködés keretében, egy helyen dolgozzák fel a nemzeti dokumentumtermés részét képező anyagokat egy központilag irányított adatbázisban, ahol a hagyományos dokumentumtípusok mellett az online produktumokat is számba veszik. Az analitikus bibliográfia időhatára a 19. századig nyúlik majd vissza, és kiterjed a korábban digitalizált periodika-cikkekre is. A nemzeti könyvtárban létrejövő új műhely garantálja a magas minőségű rekordokat, emellett törekszik az automatizációs lehetőségek kiaknázására. A megvalósítást a kulturális minisztérium forrásai biztosítják, rendelkezésre állásuk esetén a KAB 2019-től kezdi meg tevékenységét.

A SWOT-analízis szerint a KAB *erősségei* közé tartozik a bibliográfia nagy történelmi múltja, a feldolgozott címek sokfélesége, az együttműködő intézmények nagy száma, illetve a mindenki számára való ingyenes elérhetőség. *Gyengeségei* közt szerepel a jogi háttér elégtelensége, a külső forrásokból származó adatok körülményes elérése, valamint a bibliográfiai tételek utólagos kiegészítésének alacsony határfoka. A *lehetőségek* között szerepel a retrospektív feldolgozás és a digitalizált dokumentumok intenzívebb összekapcsolása, a tételek visszakereshetőségének javítása és az automatizálás lehetősége. A *veszélyek* oldalán az instabil hosszú távú finanszírozás, illetve a külső környezetet érintő technológiai változások állnak, melyekre a bibliográfia nem fog tudni azonnal reagálni. Akadályozhatják a megvalósulást a partnerek részéről felmerülő együttműködési nehézségek is.

A KAB tervezése során összesen öt prioritási területet alakítottak ki, a következők szerint:

- Hosszú távú, stabil intézményi háttér szükséges a nemzeti könyvtárban a központi műhely kialakításához, a személyzet, a rezsiköltségek biztosításához.
- A retrospektív feldolgozás megvalósítása fontos,

mert a Cseh Köztársaság már hatalmas összegeket investált a digitalizálásba. A digitalizált dokumentumok jelentős része időszaki kiadvány, ám részletes analitikus feltárásuk elmaradt. A KAB keretében, húsz intézmény közreműködésével megvalósulhat a régebbi analitikus bibliográfiák és az eddig feltáratlan, digitalizált periodikumanyag elérhetővé tétele az adatbázisban és a digitális könyvtárban.

- A teljes szövegekkel való biztonságos összekapcsolás is kiemelten fontos, mert sok bibliográfiai tétel létezik már digitalizálva, de az adatokból hiányzik az ezekre való hivatkozás. A koncepció ezért számol a forrásdokumentumok és az elektronikusan szolgáltatott anyagok összekapcsolásával, a nyomtatott cikkek esetén az online verzióra való utalásokkal.
- A bibliográfia elérésének és népszerűsítésének javítása is kiemelt terület. Kutatások igazolták az adatbázis használatának gyakoriságát, de a koncepció szerint a bibliográfia szerkesztésének üzemszerű működésével szükséges az aktuális feldolgozó munka gyorsítása. Emellett fontos szempont a KAB népszerűsítése felsőoktatási területen.
- A koncepcióhoz a KAB finansziális háttere biztosítva lesz; a minőség garanciája, melyet a könyvtári törvény és az országos könyvtári stratégia is elvár, működik; ennek következtében az adatbázis képes lesz ellátni feladatát, azaz központi irányítással feltárja az aktuális és a digitalizált időszaki kiadványok minden cikkét és a forrásdokumentumok részegységeit, így szolgálva a tudományos kutatást, az oktatást és egyéb közhasznú célokat.

A nyilvánosság elé tárt koncepció első visszhangja pozitív, így várhatóan 2019 elején az analitikus feldolgozás új műhelye megkezdheti tevékenységét a Cseh Nemzeti Könyvtárban.

(Prókai Margit)

Lásd még 239

Együttműködés

Lásd 232, 241, 244, 249, 252, 265, 267

Jogi szabályozás

214/2018

PABÓN CADAVID, Jhonny Antonio: Evolution of legal deposit in New Zealand : from print to digital heritage. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 43. (2017) 4., p. 379-390.

Res. arab, francia, kínai, német, orosz és spanyol nyelven

A kötelesspéldány-szolgáltatás fejlődése Új-Zélandon: a nyomtatott művektől a digitális kulturális örökségig

Elektronikus dokumentum; Jogszabály -könyvtárügyi; Kötelesspéldány; Kulturális örökség; Megőrzés; Nemzeti könyvtár

Új-Zélandon a kötelesspéldány-szolgáltatás gyökerei 1861-ig nyúlnak vissza, amikor az akkori parlamenti könyvtár megkezdte az új-zélandi vonatkozású kiadványok gyűjtését, majd 1863-tól az ilyen tárgyú könyvek átfogó beszerzését. 1888-ban merült fel a nemzeti könyvtár létrehozásának gondolata, és vele együtt a kötelesspéldány-rendszer meghonosítása, sajátos módon elsősorban a kisnyomtatványok és efemer kiadványok megőrzésének érdekében.

A 20. század elején jelent meg jogszabály formájában a kötelesspéldány-szolgáltatás kötelezettsége (1903-ban, a parlamenti könyvtári törvényben, helybeni használatra, egy privilegizált csoport, a parlamenti képviselők számára). Jóllehet a brit jogi szabályozást vették alapul, más megfontolásokat érvényesítettek, és a szerzői jogtól független szabályozást vezettek be (később a kérdés bekerült a szerzői jogi törvénybe, majd 1994-ben kikerült belőle). Annak idején főként egy központi nemzeti gyűjtemény létrehozása volt a cél. A szolgáltatás felelőse az 1965-ben alakult nemzeti könyvtár lett. A kötelesspéldány-szolgáltatás megszilárdítása 1989-re tehető, amikor felmerült a decentralizáció igénye is, hogy katasztrófák esetére az ország több részén is őrizték meg a nyomtatott kulturális örökséget.

2003-ban a nemzeti könyvtári törvényben a kötelesspéldány-szolgáltatást kiterjesztették az elektronikus dokumentumokra. Ugyanekkor született a nemzeti könyvtár digitális stratégiája; a program a hírlapok és időszaki kiadványok digitalizálásával indult, de már ekkor említették a webarchiválás szándékát (webarattással és e-beszolgáltatással). A webarattásra, amely aktív kurátori szerepvállalást is kíván, már

1999-ben történt egy kísérlet. 2004-ben létrehoztak egy digitális repozitóriumot, 2007-től pedig szerzői jogi kivételt hoztak a webarattásra és a webes kurátori eszközök használatára. A nemzeti könyvtár ezekkel az intézkedésekkel jogosulttá vált arra, hogy archiválási céllal másolatokat készíthessen az interneten publikált információkról. A nemzeti könyvtár 2008-ban, 2010-ben, 2013-ban, 2015-ben és 2016-ban aratta le az egész .nz domént. Egy-egy témával kapcsolatos webarattásra főként a választások alkalmával kerítettek sort. Az utóbbi években a kulturális szempontból igen sokszínű új-zélandi közösség (maorik, kínaiak, menekültek) érdekeinek érvényesítése és értékeinek megőrzése került a középpontba.

Új-Zélandon gondoskodni kívánnak a korábban beszolgáltatott kötelesspéldányok digitalizálásáról is. A közkönyvtárak a tervek szerint a nemzeti könyvtárban őrzött dokumentumörökség hozzáférési pontjai lesznek. A cél a kulturális örökség közvetítése, használatának elősegítése és az új ismeretek létrehozása.

(A cikk mindvégig európai és nemzetközi összefüggésekbe helyezve tárgyalja az új-zélandi kötelesspéldány-szolgáltatás fejlődésével kapcsolatos kérdéseket – a ref.)

(Hegyközi Ilona)

215/2018

STOBO, Victoria [et al.]: "I should like you to see them some time" : an empirical study of copyright clearance costs in the digitisation of Edwin Morgan's scrapbooks. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 74. (2018) 3., p. 641-667.

„Szeretném, ha egyszer látnád”: a jogtisztázás költségei Edwin Morgan lapkivágataltalmainak digitalizálása során

Digitalizálás; Elektronikus könyvtár; Gazdálkodás -könyvtárban; Jogszabály -könyvtárügyi; Nem hagyományos dokumentum; Szerzői jog

A kulturális intézmények képtelensége arra, hogy a gyűjteményük anyagának digitális másolatait elérhetővé tegyék, kidomborítja a létező szerzői jogi keretek hiányosságait több nemzeti törvénykezésben. A helyzet orvoslására a közelmúltban egymást átfedő erőfeszítések irányultak, az „árva művek irányelve”, azaz a 2012/28/EU uniós irányelv és az Egyesült Királyság Szellemi Tulajdon Hivatala (UKIPO) által bevezetett új licenclési koncepció formájában. Jelen

tanulmány célja, hogy gyakorlati értékelést nyújtson mind az EU-s, mind a brit eljárásrend megközelítéséről, egy valós jogtisztázási eset modellezése során gyűjtött adatokra támaszkodva.

A szerzők a jogtisztázást a Glasgow-i Egyetem Könyvtárában őrzött kevert médiumú Edwin Morgan Lapkivágtatás-gyűjtemény anyagából való 432 elemes mintán kísérelték meg. Adatokat gyűjtöttek a jogtisztázási folyamat egyes állomásain felmerülő költségekről, a gyűjtemény kezdeti vizsgálatától a véghezvitt gondos jogosulatkutatásig a 2012/28/EU uniós irányelv és az UKIPO licenclési eljárása szerint.

Összevetve az eredményeket az árva művek felhasználására vonatkozó két jelenlegi eljárásrend által kínált lehetőségekkel, a szerzők arra jutottak, hogy az UKIPO licenclési koncepciója a jogbiztonság közepes fokát kínálja, egyúttal pedig a legmagasabb költségeket az intézmények számára (a gondos jogosulatkutatás költségeit a licenclési díjakon felül). A szerzői jog alóli EU-s kivétel alacsonyabb jogbiztonságot garantál a jogtulajdonos előkerülése esetén, emellett pedig szintén magas jogosulatkutatói költségekkel jár. Az eljárásrendek mindkét alternatívája megfelelő lehet a kisszámú, magas kockázatú művek hasznosítását kitűző intézmények számára, de egyik megközelítés sem alkalmas jelenleg a tömeges digitalizáláshoz.

Ez a jogtisztázási feladat egy egyedi, sajátos vonásokkal bíró esettanulmányra volt kihegyezve (egy „csináld magad” műbe ágyazott nagyszámú részleges művel). Következésképpen a kutatás során kapott eredmények eltéréseket mutatnak a más árva művekre vonatkozó modellezési kísérletektől. Ám azáltal, hogy a korábbi empirikus kutatásokhoz hasonló módszertani és beszámolási szabványokat alkalmaztak, a szerzők összehasonlíthatóvá tették a különböző művek gyűjteményeire vonatkozó jogtisztázási költségeket.

E tanulmány elsőként értékeli gyakorlati alapon az árva művekre vonatkozó 2014-es brit licenclési koncepciót intézményi szemszögből. A szerzők reményei szerint hozzájárulhat annak megértéséhez, hogyan tudnák az eljárásrendek hatékonyabban segíteni digitalizálási erőfeszítéseikben a könyvtárakat és a levéltárakat.

(Autoref.)

Könyvtárosi hivatás

216/2018

KURILENKO, E. A.: Азыковаâ норма в современих библиотеках коммуникаций. – Библиогр. In: Научные и технические библиотеки. – (2018) 3., p. 71-80.

Nyelvi normák a korszerű könyvtári kommunikációban

Felmérés; Kommunikáció -használókkal; Kommunikáció -személyzetten belül; Könyvtárosi hivatás; Nyelvészeti kérdések

A könyvtári-információs szolgáltatások a különböző kommunikációs csatornák (szóbeli, elektronikus, hibrid) révén létrejövő kommunikatív kölcsönhatás folyamán valósulnak meg. Az érintkezés formája lehet direkt, közvetett, közvetlen, interperszonális vagy tömeges; eszközei lehetnek szóbeliek (verbális, hangzó és írott beszéd), nem szóbeliek és paraverbálisak. Egy könyvtáros szakmai kultúrájának része, hogy tudatosan bővítse és mélyítse nyelvészeti, retorikai, pszicholingvisztikai ismereteit, gyarapítsa szókincsét, birtokában legyen a szakmai terminológiának, illetve képes legyen logikusan gondolkodni. A verbális könyvtári kommunikáció helyzetét feltáró kutatási eredmények segíthetik a kommunikáció minőségének javítását. A szakirodalom eddig csupán a téma néhány vonatkozásával foglalkozott: a legjobban kidolgozottak a szociálpszichológiai kérdések, részlegesen kutatott terület a beszédkultúra, a normatív kérdéseket azonban jóformán alig vizsgálták.

A könyvtárban a verbális kommunikáció a szakmai feladatok megoldására irányuló, a munkatársakkal, a vezetőséggel és a használókkal folytatott együttműködés során, nyelvi eszközökkel megvalósuló kommunikációs forma. A hatékony verbális kommunikáció záloga a magas szintű kommunikációs kultúra. Egy szakember beszédkultúrájának normatív (nyelvi), kommunikatív és etikai aspektusai vannak. A normatív oldal a nyelvészeti szempontból helyes beszédet jelenti, azaz az ortoépiai (kiejtési), lexikai, nyelvtani, stilisztikai és a helyesírási normák betartását. A nyelvi normák megsértése hibának minősül, amelyet nyelvi szint szerint differenciálnak: az írott szövegre jellemzőek a helyesírási és központosítási hibák, míg a szóbeli közlésre az ortoépiai (akcentológiai, kiejtésbeli, intonációs) hibák. A nyelvtani (morfológiai, szintaktikai), a lexikai és a stilisztikai hibák mind a szóbeli, mind az írásbeli beszédre jellemzőek.

A nyelvi normák megsértése rossz színben tünteti fel a könyvtárosokat. A cikk aktualitását a helyzet súlyossága indokolja, célja pedig a nyelvi normák helyének meghatározása a korszerű verbális kommunikációban. A kutatáshoz a Központi Fekete-tengeri Régióból kértek fel könyvtári-információs szakembereket; a kérdőíven szereplő feladatok megoldását nyomtatott és/vagy elektronikus levélben lehetett elküldeni. Az értékelés kategóriái: a helyes válaszok aránya 71–90% = közepes szint, 51–70% = alacsonyabb a közepesnél, 50% alatt = alacsony szint. A válaszok elemzése alapján elmondható, hogy a válaszadók 54%-ának nincsenek megfelelő anyanyelvi ismeretei a szakmai munkához. Az ortoépiai hibák nehezítik a beszéd megértését, elvonják a figyelmet a tartalomtól (a könyvtárost, ha így beszél, műveletlennek tartják); a helyes válaszok aránya 75% volt. A lexikai normáknál a legtöbb hiba oka a jövevényszavak (idegen, ismeretlen szavak) helytelen használata volt, a helyes válaszok aránya itt is a közepes szintet érte csak el. A nyelvtani normák ellenőrzése a mai orosz nyelv szóképzését, ragozását és szintaxisát célozta. Összességében itt is a közepes szint volt a jellemző, ezen belül a morfológiai és a szintaktikai ismeretek alacsonyabbak voltak a közepesnél. A helyesírás ellenőrzése sem mutatott megfelelő szintet (a helyes válaszok aránya 63% volt), a központosítás ismerete alacsony szintű volt, a stilisztikai kérdésekre adott válaszok pedig a közepesnél alacsonyabb szintet jeleztek.

Az eredmények a könyvtári-információs szakemberek beszédének meglehetősen alacsony normatív szintjére utalnak. A feltárt hiányosságok felhívják a figyelmet arra, hogy e szempontból is szükség van a verbális kommunikáció hatékonyságának javítására.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 210, 211, 250

Oktatás és továbbképzés

217/2018

FODOR János – KISZL Péter: Developing digital collections : a training model of digital humanities web projects in library and information science education. – Bibliogr. In: Informatio et Scientia. – 1. (2018) 1., p. 78-104.

Digitális gyűjtemények fejlesztése: a digitális bölcsészeti képzés modellje a könyvtár- és információtudományi oktatásban

Adatbázis; Egyetemi hallgató; Elektronikus könyvtár; Interdiszciplináris problémák; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtárosképző intézmény; Oktatási módszer

A tartalomszolgáltató rendszerek létrehozása, adatbázis-kapcsolatok, lekérdezések és komplex webfelületek programozása elsősorban informatikai feladat. A szolgáltatástervezés szakmai és tartalmi előkészítése, a tartalomszolgáltató eszközök testreszabása és hatékony használata viszont könyvtárosi kompetencia marad, s a képzés interdiszciplináris részterülete. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet tartalomfejlesztési műhelye a kétezres évek közepétől kettős célt követ. Egyrészt publicitásra érdemes projektekre vonja be a könyvtárosjelölt hallgatókat, akik így motiváló, kreatív munkavégzés közben sajátítják el a könyvtárosi hivatás különböző vetületeihez kapcsolódó kompetenciákat. Másrészt a műhely a tartalomszolgáltatás, a hálózati tájékoztatás eszközrendszerének vizsgálatával, elemzésével is foglalkozik. A hallgatókkal közös kutatómunka eredményét és annak megjelenési felületét komplex projektként hozzák létre, így ismerik meg a hallgatók a kutatástámogatás és tudományos tájékoztatás hálózati formáit. A korszerű könyvtárosi hivatásnak szerves része az is, hogy a már létrehozott digitális gyűjteményekről tájékoztassák a közösségi média olvasóit. A könyvtár közösségi médiában való jelenlétének hatékonyságát a mintaprojektekből közzétett ízelítőkkel tesztelik. A tanulmány a diszciplináris (alap- és mesterképzés) oktatási rendszerbe integrált tartalomfejlesztési projektek, együttműködések és eredmények részletező áttekintésére vállalkozik. A tágabb kontextust bemutatva röviden kitér az e-könyvészet és az elektronikus könyvek oktatási vetületeire, végül pedig bemutatja a 2017-ben létrehozott Digitális Bölcsészeti Központ eddig elért eredményeit, külföldi kapcsolódási pontjait és további tervezett tevékenységeit.

(Autoref.)

218/2018

HANSEL, André – HOLSTE-FLINSPACH, Karin: Ein zukunftsfähiger Beruf als Ziel : Ausbildung für Bibliotheken in Deutschland, Österreich und der Schweiz : ein Vergleich. – Bibliogr. In: BuB. – 70. (2018) 4., p. 206-211.

A cél egy jövőképes hivatás: a könyvtárosképzés összehasonlítása Németországban, Ausztriában és Svájcban

Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Könyvtárosképzés -középfokú, alacsony; Könyvtárosképző intézmény

A nem egyetemi szintű könyvtárosképzés által kibocsátott szakembereket Németországban média- és információs szolgáltatást nyújtó szakalkalmazottaknak (német rövidítése FaMI), Ausztriában levéltári, könyvtári és információs asszisztenseknek (ABI), Svájcban információs és dokumentációs (I+D) szakembereknek nevezik. A '90-es években a tárgyalt három országban a könyvtárosi hivatás ártérkelése során a képzés középpontjába a jövőképeség került. Olyan szakmát kívántak megalkotni, amely a munkaerőpiacon hosszú távon jól értékesíthető foglalkoztatási lehetőséget nyújt. Ausztriában és Svájcban integrált, a levéltárak, könyvtárak és információs-dokumentációs intézmények számára szóló képzést valósítottak meg. Németországban különböző szakirányokat alakítottak ki, és képzési programok és az orvosi dokumentáció számára is képeznek szakembereket. Mindez a munkaerőpiacon való elhelyezkedésnél nagyobb mobilitást és rugalmasságot biztosít.

Mindhárom képzési rendszer közös vonása a duális képzés, amely gyakorlati és elméleti részeket egyaránt tartalmaz. A képzőhelyek túlnyomó része könyvtárakban található, kisebb része tudományos és szakkönyvtárakban, illetve bankok, nonprofit szervezetek, médiavállalkozások stb. információs és dokumentációs központjaiban. A képzés időtartama és tartalma szintén hasonlóságokat mutat. A rendszerint hároméves kurzusokat gyakorlati képzés egészíti ki (a gyakorlat és az elmélet aránya 3:1). Mindhárom országban van lehetőség néhány éves gyakorlat után szakmai továbbképzésre. A képzésben mindenütt a könyvtári ismeretek dominálnak, elérhetik a 80%-ot.

Németországban képzik a legtöbb szakembert. Kezdetben átfogó, a későbbiekben a szakiránynak megfelelő a képzés tartalma. Csak Németországban kell a képzési idő közepén az átfogó ismeretekből közbenső vizsgát tenni. Az elsajátítandó anyagot és készségeket részletes képzési kerettervbe foglalták, ezt a tartományi kulturális miniszterek konferenciája is elfogadta, és a tartományok figyelmébe ajánlotta. 2006 óta van lehetőség továbbképzésben való részvétellel is.

Ausztriában a levéltári, könyvtári és információs asszisztensek képzéséről szóló rendelet 2004-ben szüle-

tett. Ez a képzés az üzleti-közigazgatási szakmák körébe tartozik, és a könyv- és médiapiacokkal kapcsolatos szakmákkal van rokonságban. Időtartama három év; az egész országban évfolyamonként összesen 20 főt képeznek. Az egyetemekről szóló törvény 2002-ben szüntette meg azt a lehetőséget, hogy más felsőfokú végzettség mellett a gyakorlatban, az intézményen belül meg lehessen szerezni a könyvtárosi végzettséget. A közkönyvtári asszisztensek képzése Bécsben folyik. A Büchereiverband Österreichs (osztrák közkönyvtári egyesület) a Felnőttképzési Intézettel közösen szervez emellett tanfolyamokat C-Kurs néven, ezek kétévesek, és 340 elméleti tanegységből állnak. 2016-ban Ausztriában kompetenciaorientált oktatási kerettervet fogalmaztak meg.

Svájcban 2009-ben indult az információs és dokumentációs szakemberek képzése. Közel tíz év után jelentősen korszerűsítették, az elméleti képzést megerősítették. Svájci sajátosság a szakmai egyesületek fokozott bevonása a képzés minősítésébe, és a képzési terv rendszeres felülvizsgálata. A tematikában közel 60%-os a könyvtári és levéltári feltárás részaránya.

Svájcban és Ausztriában megtörtént a könyvtárosképzés tartalmának aktualizálása, Németországban egyelőre még nem. A képzésben előirányzott hallgatói létszámokat még nem sikerült elérni, és egyelőre korlátozottan érvényesül a szektorok közötti mobilitás. Pozitív fejlemény viszont, hogy a három német anyanyelvű ország között jól működik a szabad munkaerő-áramlás.

A cikk végén három oldalon részletes, informatív áttekintő táblázat mutatja be a három ország könyvtárosképzésének sajátosságait és különbségeit.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 247

Egyesületek

Lásd 211, 212

A felsőoktatási könyvtárak honlapjainak funkciói a használói igények tükrében

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Honlap; Igény; Könyvtárkép

A digitális forradalom sajátos hatással volt a könyvtárak működésére: megváltoztatta a használókkal való kommunikáció módját és magát a szolgáltatást is. A felsőoktatási könyvtárak esetében az online jelenlét alapvető fontosságú, mivel az oktatók és a hallgatók egyaránt egyre növekvő mértékben használják az internetet. Az ő szempontjukból a könyvtári honlap digitális kapuként szolgál a könyvtári szolgáltatásokhoz és forrásokhoz. Egy felsőoktatási könyvtári honlap mindemellett számos funkciót tölthet be, és ezek fontosságát különböző módon lehet súlyozni. A szerzők kutatásának célja annak megállapítása volt, hogy a használók kiválasztott csoportja, a hallgatók véleménye szerint a felsőoktatási könyvtári honlapok mely funkciói a legfontosabbak. E kérdés megválaszolása érdekében a felsőoktatási könyvtári honlapok fő funkcióit egyrészt elméleti kutatás (a szakirodalom tanulmányozása), másrészt a Varsói Egyetem (Lengyelország) és a Vilniusi Egyetem (Litvánia) hallgatói (n=680) körében végzett felmérés alapján határozták meg. A felsőoktatási könyvtári honlapok tartalmával szemben támasztott használói igények nyomán kirajzolódó kép a kutatás eredményei szerint nagymértékben eltér attól, amit a szakirodalom sugall. A használói igények szempontjából a szerzők a felsőoktatási könyvtári honlapok öt funkcióját különböztették meg: (1) a gyűjtemény (online és hagyományos) használatának támogatása; (2) a kultúra népszerűsítése; (3) kapu az információ webes eléréséhez; (4) oktatás; (5) a könyvtár online arculatának megteremtése.

(Autoref.)

221/2018

MIHOLIČ, Petruša – JUŽNIČ, Primož: The impact of better access to scientific journals on the quality of research work : the case of a small university. – Bibliogr. In: Journal of librarianship and information science. – 50. (2018) 2., p. 205-215.

Milyen hatással van a szakfolyóiratokhoz való jobb hozzáférés a tudományos kutatás minőségére? Egy kis méretű egyetem példája

Adatbázis; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Hivatkozás; Hozzáférhetőség; Kutatás információellátása; Publikálás -tudományos kiadványoké; Tudományos kutatás

Egy publikáció összekapcsolása a tudományos kutatási eredményekkel és az információforrások használatával kulcsfontosságú egy felsőoktatási könyvtár gyűjteménye, fejlesztése és értékelése szempontjából. A könyvtárosok e célból gyakran mennyiségi adatokat használnak, de ezekre nem egyszerű szert tenni. Kihívást jelenthet közvetlenül összekötni a könyvtári és információs szolgáltatásokat az általuk kifejtett hatással. A szerzők a 2010–2014-es időszakra vonatkozóan összefüggést kerestek a publikációk minősége és mennyisége, illetve az újonnan megszerzett konzorciumi hozzáférés keretében elérhető három nemzetközi kiadói adatbázis (ScienceDirect, SpringerLink, WileyOnline) használati statisztikái között. Arra a következtetésre jutottak, hogy azon szakfolyóiratok aránya, melyeket a ScienceDirect, a SpringerLink és a WileyOnline konzorciumi adatbázisokból idéztek tanulmányaikban a Primorszkai Egyetem kutatói, évről évre emelkedett, a 2010-es 13,5%-ról 2014-re egészen 24,8%-ig kúszva fel. Azon tanulmányok aránya, melyeket a Primorszkai Egyetem kutatói a (Web of Science és a Scopus szerinti) legnagyobb impakt faktorú szakfolyóiratokban publikáltak, szintén jelentősen nőtt, a 2011-es 18,03%-ról a 2014-es 31,55%-ra. A tanulmány azt bizonyítja, hogy a tudományos kutatók minőségi információforrásokhoz való jobb hozzáférése e források használatának növekedéséhez vezet, és jobb minőségű kutatásokat eredményez, amit a magasabb impakt faktorú szakfolyóiratokban publikált kutatási eredmények számának fokozatos emelkedése is jelez.

(Autoref.)

Lásd még 209, 229, 230, 231, 234, 235, 236, 243, 244, 246, 251, 256, 257, 258, 259, 260, 263, 264, 265, 268

Közművelődési könyvtárak általában

222/2018

CARIDAD SEBASTIÁN, Mercedes [et al.]: Bibliotecas y empoderamiento : servicios innovadores en un entorno de crisis. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 41. (2018) 2., e206.

Res. angol nyelven

Könyvtárak és képessé tétel: innovatív szolgáltatások válságos környezetben

Felmérés; Használók képzése; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Könyvtári hálózat; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások; Társadalmi követelmények

A cikk a közkönyvtárak szerepét vizsgálja az egyéni és közösségi képessé tétel (empowerment) támogatásában, összhangban az új közkönyvtári modell cselekvési irányvonalával, mely nemzetközi ajánlásokon és trendkutatásokon nyugszik. E kezdeményezések többek között a könyvtári tér egyfajta agórává vagy „harmadik helyé” válását szorgalmazza; emellett a kreatív képességek kibontakoztatását tűzi ki, illetve új tanulási módszerek és technikai eszközök kifejlesztését célozzák a közösségi gazdaság részére. A szerzők végső célja annak felmérése, milyen fokban valósulnak meg ezek az innovatív szolgáltatások az 53 tagot számláló spanyol állami közkönyvtári hálózatban (Bibliotecas Públicas del Estado), kiemelve a legjelentősebb kezdeményezéseket. A tanulmány intézményvezetők által szolgáltatott adatokon alapul. Az adatgyűjtés eszközeként egy ad hoc kérdőívet állítottak össze, melyet később személyes interjúkkal és a hivatalos weboldalakon való információkereséssel egészítettek ki. A válaszadási hajlandóság 73% volt (41 fő), mely kellően reprezentatív mintának tekinthető, és széles körű rálátást tesz lehetővé a szolgáltatások megvalósulásának állapotára. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy még ha a közkönyvtárak el is kezdtek nyújtani sok olyan szolgáltatást, melyet az új társadalmi igények megkövetelnek, úgymint az álláskeresői vagy informatikai készségfejlesztő tréningeket, az olyan innovatívabb szolgáltatásokat azonban, mint például a digitális alkotóeszközök használatát vagy a terek átalakítását együttműködést elősegítő helyekké és közösségi irodákká, sokkal kisebb arányban találjuk meg a kínálatukban.

(Autoref.)

Lásd még 224, 226, 237, 240, 247, 248, 253, 262

Megyei könyvtárak

Lásd 237

Városi könyvtárak

223/2018

VOLKMANN, Stefan: UNESCO ruft zur Zusammenarbeit in Bildungsnetzwerken auf : die Rolle von Bibliotheken in der UNO Agenda 2030. – Bibliogr. In: BuB. – 70. (2018) 4., p. 196-199.

Res. angol és francia nyelven

Az UNESCO felhívása a tanulási hálózatok együttműködésére – a könyvtárak szerepe az ENSZ 2030 Agendában

Együttműködés -helyi; Együttműködés -nemzetközi; Könyvtárügy; Nemzetközi szervezet; Társadalmi követelmények; Városi könyvtár

Az UNESCO Élethosszig Tartó Tanulás Intézete 2017 decemberében világméretű cselekvési felhívást tett közzé a városok és települések számára. Ez arról szól, milyen módon lehet az ENSZ 2030 Agenda céljait elérni helyi tanulási hálózatok és az élethosszig tartó tanulás révén 2030-ig. A könyvtárak mint tanulási központok és az együttműködési törekvések aggregátorai mindebben különleges szerepet kapnak, amint ez már látható is sok ún. „tanuló város” esetében. Az UNESCO koncepciója gyakorlati szempontú megközelítést nyújt azon könyvtárak számára, melyek magukévá tették az ENSZ fenntartható fejlődési céljait (SDGs).

A fenntartható fejlődési célokat az IFLA világkongresszusán mutatták be a könyvtári világnak 2017 augusztusában. Sok példa bizonyítja, hogy a könyvtárak hogyan járulhatnak hozzá a társadalmi egyenlőtlenségek enyhítéséhez és a nagyobb fokú fenntarthatóság eléréséhez. Többet tesznek, mint egyszerűen hozzáférést biztosítanak az információkhoz. Közben alapvető feladataik közé tartozik az oktatás és a szociokulturális programok támogatása, fizikai helyként, intézményként és partnerként ökológiai és gazdasági problémákkal is foglalkozhatnak, ezáltal teljesítik a fenntartható fejlődés mind a 17 célkitűzését. Ezek a széles körű célok más fejlesztési szervezetekkel összehasonlítva valóban egyediek.

Világszerte mintegy száz város tartozik az UNESCO Tanuló Városok Globális Hálózatához. Mindegyiknek megvan a maga problémája, de mind meg van győződve arról, hogy az együttműködésen alapuló, élethosszig tartó tanulás révén képessé tehetik pol-

gáraikat arra, hogy megoldásokat találjanak a problémákra. Az UNESCO szerint a fenntarthatóság ambiciózus céljait nem lehet együttműködő társulások nélkül megvalósítani. Ezért felhívást intéznek a polgármesterekhez, az oktatási intézményekhez és más települési szervezetekhez, hogy létesítsenek hálózatokat a fenntarthatósági célok közös elérése érdekében. Az UNESCO Tanuló Városok díjazottjai közül sokan használták fel a könyvtárakat arra, hogy oktatási lehetőséget nyújtsanak a városok legelmaradottabb kerületeiben is. Mindennek előfeltétele egyébként csak a politikai elkötelezettség.

(Autoref.)

Lásd még 237, 240, 253, 262

Mozgókönyvtárak

224/2018

YARROW, Alexandra – MCALLISTER, Stephen: Trends in mobile and outreach services. – Bibliogr. In: Public library quarterly. – 37. (2018) 2., p. 195-208.

Mozgókönyvtári és a könyvtár falain kívül nyújtott szolgáltatások: észak-amerikai trendek

Idős olvasó; Igény; Kölcsönzés -önkiszolgáló; Közművelődési könyvtár; Mozgókönyvtár; Szolgáltatások; Társadalmi követelmények

Az interneten elérhető könyvtári szolgáltatások és az elektronikus tartalmak népszerűségének ellenére a fizikai térben nyújtott, személyes találkozón alapuló könyvtári szolgáltatások jelentősége nem csökkent, sőt sok tekintetben még nőtt is. Az Ottawai Közkönyvtár 2016-ban elsősorban a saját szolgáltatásai felülvizsgálatának céljából kérdőíves felmérést végzett észak-amerikai könyvtárak körében, hogy megismerjék, a térség egyéb könyvtárai milyen szolgáltatásokat nyújtanak a falaikon kívül, a távoli felhasználóknak, valamint hogy milyen trendek mutathatók ki ezen a területen.

A 29 kérdést tartalmazó kérdőív mindkét hivatalos nyelven (franciául és angolul is) kitölthető volt. A hosszú távú tervezés elősegítése érdekében a kérdések között volt, amely a jelen helyzetről gyűjtött adatokat, mások pedig a várható jövőbeli változásokra irányultak. Mintegy 1500 személyt sikerült elérni a legkülönbözőbb csatornákon keresztül: levelezőlistákon, szakmai szervezetek segítségével, a közösségi

média felületein és személyes, elektronikus levélben történő megkeresések útján. Összesen 192 válasz érkezett 140 intézményből, amelyek közül 94 kanadai, 46 pedig egyesült államokbeli könyvtár volt. (A minta nem tekinthető reprezentatívnak.)

A válaszadók 31%-a működtetett könyvtárbuszt, 61% „könyvet házhoz” szolgáltatást, 41% könyvtárközi kölcsönzést, 14% valamilyen elektronikus kioszkot (kölcsönzőgép, csomagmegőrző automata); 16% kínált postai könyvküldést, 23% hangoskönyvet, 29% valamilyen távoli, letéti gyűjteményt és 18% kitelepülést, standot különböző népszerű helyeken. A válaszadók többsége úgy vélekedett, hogy akár stratégiai megfontolásból, akár az igények jobb kielégítése érdekében a következő években erősödni fognak ezek a szolgáltatások. A szabad szöveges megjegyzésekben sokan utaltak a növekvő igények kielégítésének nehézségeire. Az intézmények 15%-ánál vannak várólisták, 45% pedig maximális kihasználtsággal működteti „alternatív” szolgáltatásait. A szolgáltatások biztosításához a válaszadók 23%-a veszi igénybe önkéntesek segítségét. Emellett fontosnak tartják az együttműködéseket, különösen az iskolákkal, idősothtonokkal és más közösségekkel.

A könyvtárbusszal rendelkező intézmények 68%-a továbbra is nagy méretű járműveket működtet. A nagy könyvtárbuszok jellemzően nagyobb kiterjedésű földrajzi területeket szolgálnak ki (átlagosan 1522 km²-t és 660 675 lakost), ahol urbánus, külvárosi és falusias régiók egyaránt találhatók. A könyvtárbuszokat folyamatosan fejlesztik, amit jól mutat, hogy a járművek 95%-a 10 évesnél fiatalabb. A „könyvet házhoz” szolgáltatást kínáló esetében jellemző, hogy informális kereteket szabnak, így alkalmazkodnak a használók igényeihez. Ennél a szolgáltatásnál különösen gyakori az önkéntesek bevonása. Az elektronikus kioszkokkal rendelkező intézmények fele számolt be kölcsönzőgépről, negyede többfunkciós állomásról, amely szelektálja is a dokumentumokat, 17% pedig zárható szekrényekről, amelyekből át lehet venni és amelyekbe vissza lehet vinni a könyveket.

A felmérésből kiderült, hogy miközben a szerény költségvetési keretből jelentős és egyre növekvő igényeket kell kielégíteni, az innovatív megközelítésekkel egyre több használót sikerül elérni. A válaszadók többsége egyértelműen bővülést vár a következő időszakban az alternatív könyvtári szolgáltatások terén.

(Tóth Máté)

225/2018

KOČUKOVA, Elena Viktorovna–PODKORYTOVA, Natal'â Ivanovna: Razvitie dokumentnoj bazy akademičeskikh bibliotek v sovremennoj sisteme naučnyh kommunikacij In: Bibliotekovedenie. – (2018) 1., p. 33-38.

Res. angol nyelven

Az akadémiai könyvtárak dokumentumbázisának fejlesztése a tudományos kommunikáció modern rendszerében

Akadémiai könyvtár; Állománygyarapítás; Elektronikus publikáció; Hozzáférhetőség; Könyvkiadás; Szakirodalom

Az akadémiai könyvtárak a szerző (kiadó) és az olvasó közötti közvetítőként több évszázadon keresztül fontos szerepet játszottak a tudományos kommunikációban. A korszerű tendenciák miatt a tudományos könyvtárak kikerülnek a tudományos kommunikációs láncból. Szembetűnőek e kommunikáció ellentmondásai: nő a szöveges és az audiovizuális digitális tartalom mennyisége, ugyanakkor csökken a publikációk használata, fokozódik a források gyűjtésének, válogatásának, leírásának és tárolásának a problémája. Az interneten sok a nem hiteles, nem teljes adat; a minőségi információ értékes áru lett. Az akadémiai könyvtárak pénzügyi forrásai korlátozottak, a tudományos publikációk elektronikus terjesztése megnehezíti az állománygyarapítást.

Az Oroszországi Tudományos Akadémia (RAN) könyvtárai kutatásokat végeztek e téren: a Természettudományi Könyvtár (BEN RAN) szerint a tudósoknak még mindig a fontos a papíralapú hordozó, a Szibériai Részleg Tudományos-Műszaki Könyvtára (GPNTB SO RAN) szerint a tudományos könyvek kiadása válságban van, aminek egyik jele, hogy a kiadványokat minimális példányszámban (30–500) adják ki, a tudományos irodalom pedig nem szerepel a kiadói tervekben vagy csak digitális formában. Oroszországban és külföldön is az egyik legnehezebben hozzáférhető típus a monográfia; a szakmai kiadók a nyílt hozzáférésre való átállást fontolgatják. Oroszországban nincs egyetlen olyan nyílt forrás sem, amelyben az országban kiadott összes tudományos kiadványról lenne információ. Az akadémiai könyvtárak adatai szerint a tudományos közösségek számára fontos témákban évente 25–26 ezer

könyv jelenik meg, ezek nagy része a felsőoktatási intézményekben. A GPNTB SO RAN-ban felmérést végeztek az új beszerzések hetenkénti összesítésén szereplő könyvek és sorozatok alapján; az elemzéshez a könyveket az annotációk alapján válogatták ki, külön vették a több témakört érintő kiadványokat. A főbb megállapítások:

- a kiadók száma nő, de elmosódnak szakosodásuk határai;
- tudományos irodalmat a tudományos közösség számára nem tipikus kiadók (reklámügynökségek, honlapszerkesztők, könyvkereskedők) is kiadnak;
- a felsőoktatási intézmények és a kutatóintézetek csak elektronikus kiadványokat adhatnak ki (nyomtatott változat nélkül), a művek az egyetemek repozitóriumaiiban érhetők el;
- a tudományos irodalom mintegy fele a régiókban keletkezik.

A BEN és a GPNTB SO RAN hálózatahoz több mint 125 kutatóintézeti könyvtár tartozik. Rangjuk megőrzéséhez fontos az új kommunikációs eszközök használata. A könyvtárak még 2014-ben egy speciális akadémiai elnöki célprogramnak köszönhetően kaptak központi gyarapítási keretet, azóta ez megszűnt. A RAN irányítása a Tudományos Szervezetek Szövetségi Ügynöksége (FANO) alá került, ami a központi gyarapítás megszüntetését és a pénzügyi keretek csökkentését vonta maga után.

Az akadémiai könyvtárak állományfejlesztési tendenciái:

- a hagyományos kiadványok száma alig nő, csökken az új kiadások száma;
- a központi gyarapítás forrásai a Művelődési Minisztérium támogatása és az Alap kutatások Oroszországi Alapja, ami 2016–2017-ben a BEN RAN-nak 21 külföldi forrás, a GPNTB SO RAN-nak 27 forrás elérését tette lehetővé. Egyelőre nem világos, hogyan fog fejlődni a regionális, főhatósági és lokális szintű ellátás technológiája, hogyan változnak a központi könyvtárak funkciói;
- a nyílt hozzáférésű tudományos információk felvétele a könyvtárak dokumentumai közé – fokozott ellenőrzés mellett.

A gyarapítási folyamatok fejlesztési irányai:

- a „gyarapítás tárgya” fogalom bővítése (a tartalom mellett a keresőrendszerrel, a tematikus gyűjteménnyel);

- a hangsúlyok eltolódása a források kiválasztásakor (elsősorban multidiszciplináris tartalom, a források innovatív volta);
- a nyílt források előtérbe kerülése a tartalmak ellenőrzése, válogatása és gyarapítása során.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 212, 241, 244, 245, 261, 264, 268

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

226/2018

KANAZAWA, Midori: The present status of library services to children and young adults in Japanese public libraries and their future. – Bibliogr. In: Public library quarterly. – 37. (2018) 2., p. 209-221.

A gyermek- és ifjúsági könyvtári szolgáltatások helyzete és jövője a japán közkönyvtárakban

Gyermek- és ifjúsági olvasók; Honlap; Ifjúsági és gyermekkönyvtár; Közművelődési könyvtár; Oktatás információellátása; Szolgáltatások

A japán közkönyvtárak fontos feladata a gyermekek és az ifjúság kiszolgálása. A gyermekek olvasásának támogatásáról szóló, 2001 decemberében hatályba lépett törvény előírja, hogy minden japán prefektúra és helyhatóság köteles e tevékenység ellátásához alaptervet készíteni, továbbá kimondja, hogy támogatni kell a gyerekek olvasását otthon, az iskolában és a közkönyvtárakban egészen 18 éves korukig.

Japánban a közkönyvtáraknak két típusa van: a körzeti (prefekturális) és a települési (városi/községi) könyvtár. A körzeti könyvtárak felelősek a területükön működő települési könyvtárakért, állományukban a gyermekkönyvek száma kétszerese a települési könyvtárakénak, s a felnőtteknek is nyújtanak szolgáltatást (gyerekkönyveket, tájékoztatást, olvasmányajánlást a gyermekirodalom területén).

A gyermekkönyvtári szolgáltatások kutatására 2003-ban a Japán Könyvtári Egyesület irányításával kérdőívet küldtek mind a 64 körzeti és 2668 települési könyvtárnak, melyre a körzeti könyvtárak 100%-a, a települési könyvtáraknak pedig 96,5%-a válaszolt. Az eredmények a következők voltak: a körzeti könyvtárak 90,6%-ának és a települési könyvtárak 94%-ának volt külön gyermekkönyvgyűjteménye, 81,3% és 99,8% nyújtott közvetlen gyermekkönyvtári szol-

gáltatást a helyben olvasóknak, illetve 79,7%-ban és 87,2%-ban volt külön hely a gyermekeknek szóló szolgáltatások számára. Eltérés a szolgáltatások tartalmában volt tapasztalható: mindkét típusban első helyen a tájékoztató és tanácsadó szolgáltatás állt, utána a meseóra, majd a körzeti könyvtárakban a gyermekeknek szóló internet-szolgáltatás következett, míg a települési könyvtárakban a könyvtári túra állt a harmadik helyen.

Az ifjúsági könyvtári szolgáltatásokkal kapcsolatban egy 2014. évi kutatásban 53 körzeti könyvtárnak és 1309 települési könyvtárnak küldtek kérdőívet, a válaszadási arány 96,2% és 77,4% volt. Eszerint a körzeti könyvtárak 60,8%-ában és a települési könyvtárak 66,7%-ában volt ifjúsági kölöngyűjtemény, 66,7%-uk és 79%-uk nyújtott speciális szolgáltatást, és mindössze 17,6%-ban és 26,3%-ban volt elkülönített hely az ifjúsági olvasók és gyűjtemények számára. Mindkét könyvtártípusban a leggyakoribb téma a „Hid a gyermekeknek és a felnőtteknek nyújtott szolgáltatás között” volt, ezt követte a körzeti könyvtárakban a közoktatás és a tanulás támogatása, majd az iskolai könyvtárak támogatása, míg a települési könyvtárakban a hobbi- és szabadidős tevékenység, valamint a közoktatás és a tanulás támogatása.

Készült egy felmérés 2006-ban a közkönyvtárakban a gyermekeknek szóló honlapokról is, amely megmutatta, hogy a gyermekek nevelését és gondozását végző felnőttek számára az egyik legfontosabb terület a keresőeszközök kérdése.

A gyermek- és ifjúsági olvasók ellátásával kapcsolatos jó gyakorlatokra példa a Tokiói és a Jokohamai Városi Könyvtár. Az előbbi a központi könyvtárból és a Tama Könyvtárból áll, itt működik külön gyermek- és ifjúsági részleg, továbbá van egy kutatósarok a felnőtteknek és egy sarok a hangos olvasáshoz. A Tokiói Városi Könyvtár honlapján találunk gyerekeknek és fiataloknak szóló oldalt, valamint egy, az iskolák támogatásának szentelt oldalt is. A Jokohamai Városi Könyvtár egy központi és 17 fiókkönyvtárból áll, melyek mindegyikében megtalálhatók a tokióiiban is meglévő szolgáltatások, továbbá vannak speciális programok is a helyi iskolák számára.

Összegezve a kutatást, az alábbi feladatok jelölhetők ki a jövő számára:

- elkülönített hely biztosítására van szükség az ifjúsági programokhoz – nem a gyermekeknek vagy a felnőtteknek kijelölt területen;
- fejleszteni kell a gyermekeknek és az ifjúságnak készített honlapok tartalmát;

- a gyermekek honlapján a keresőeszközök, az ifjúsági honlapokon a tartalommegosztó eszközök javítása szükséges;
- a könyvtári honlapokon a gyermek- és ifjúsági oldalak mellett ki kell alakítani az iskolai oktatást támogató oldalakat is.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 227, 255

Iskolai könyvtárak

227/2018

PALMSTRÖM, Johanna: Sökkritik saknas In: Biblioteksblad. – 103. (2018) 7., p. 38-39.

Forráskritika kerestetik az információkeresés során

Általános iskolai könyvtár; Felmérés; Gyermek- és ifjúsági olvasók; Használati szokások; Használók képzése -iskolában; Online információkeresés

Olof Sundin, a Lundi Egyetem könyvtár- és információtudományi professzora és Hanna Carlsson egyetemi oktató vezetésével egy svédországi projektben arra keresték a választ, hogy az általános iskolás gyerekek milyen készségeket és képességeket sajátítottak el az információkeresés és a forráskritika alkalmazásának területén. Öt általános iskolában vizsgáltak kilencedik osztályos diákokat, emellett interjúkat készítettek a svéd nyelvet és irodalmat, valamint társadalomismeret tanító tanáraikkal is. Az eredmények azt mutatják, hogy a tanulóknak erős késztetésük van a forráskritika alkalmazására, habár ennek szintje iskolánként eltér. A papíralapú forrásokhoz kötődő általános forráskritikai szemlélet megalapozása a svéd iskolai oktatás hagyományos

erőssége. A vizsgálat során azonban elsősorban arra voltak kíváncsiak a kutatók, hogy mi történik akkor, amikor a diákok a számítógép előtt azzal a kérdéssel találják szembe magukat, hogy „miért látom azt az interneten, amit látok?” Habár az információkeresés beépült a társadalomismeret tantárgy témakörei közé, a legtöbb tanár nem gondol arra, hogy a Google-lal történő keresés használatát és a keresőmotor működésének alapelveit is tanítani kellene. Az öt közül egyetlen iskolában sem foglalkoztak az internetes keresés módszertanával, noha a „miért találok, illetve nem találok meg azt, amit akarok” dilemmája igen izgalmas a diákok számára. Az iskolai könyvtárosok vonatkozó ismereteit is bővíteni szükséges. Nagyobb figyelmet kell fordítani a munkaköri követelményeik megfogalmazásakor az információk megszerzésének és felhasználásának tudatosítására, illetve az információs műveltség online forráskritikai szeletének fejlesztésére. Ha az iskolai könyvtáros megszokásból az olvasásfejlesztésnél és a szépirodalmi ismeretterjesztésnél marad, és nem vállalja az információs műveltségi kompetenciák fejlesztését, könnyen kicsúszhat a lába alól a talaj a pedagógusok javára. A Skolverket nevű, tanárokat segítő svéd módszertani tanácsadó szervezetnek is segítséget kellene nyújtania – megfelelő segédanyagok közrebocsátásával – az iskolai könyvtárosok számára. A vizsgált megye diákjai közel felének nem áll a rendelkezésére megfelelő iskolai könyvtári szolgáltatás, ezen feltétlenül javítani szükséges! Ám a könyvtáros által végzett tevékenység fontosabb, mint maga a könyvtárosi pozíció, s a könyvtárosi felkészültség többet ér az iskolai könyvtár fizikai létezésénél. A megfelelő végzettségű iskolai könyvtáros szakemberek bevonására van tehát szükség, még akkor is, ha nincs biztosítva a kellően kiépített iskolai könyvtári infrastruktúra.

(Németh Márton)

Lásd még 255

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Általános kérdések

Lásd 222

Állomány, állományalakítás

228/2018

CALVERT, Philip: No more late night dumpster runs – recycle and upcycle unwanted library books. – Bibliogr. In: Public library quarterly. – 37. (2018) 2., p. 222-228.

Nincs több út a kukához az éj leple alatt: a kiselejtezett könyvtári könyvek újrahasznosítása

Állományapasztás; Gazdaságosság -könyvtárban; Kivont anyag eladása; Társadalmi követelmények

Miután a könyvtárak könyveket és más dokumentumokat selejteznek ki, továbbra is fennáll a probléma, mi történjen ezekkel. A hagyományos módszer, azaz a könyvek szemétként dobása PR-szempontról katasztrofát jelenthet, ezért jobb elkerülni. Alternatívaként a könyvtárak olyan szervezeteknek adományozhatják a könyveket, amelyek értékesnek találják őket; vagy jövedelemszerzés céljából eladhatják a kivont dokumentumokat. A könyvvásárok a web széles körű elterjedésével jelentősen megváltoztak, mivel a világháló révén sokkal nagyobb potenciális piac jön létre, mint amekkorát a könyvtárban történő eladásokkal el lehet érni. Sok vállalat fogadja be és árulja a könyvtárak kivont könyveit, néhányan hasznosítás céljából, mások szociális vállalkozásként. További lehetőség a könyvek eladása újrahasznosító cégeknek, mivel a papír újrafelhasználása egyre népszerűbb. Az utolsó, legújabb és leginnovatívabb módszer az értéknövelő újrahasznosítás (upcycling), ami azt jelenti, hogy a kiselejtezett régi könyvtári könyveket valami új dolog, például asztal, cipő vagy akár csillár készítésére használják fel.

(Autoref.)

229/2018

GAO, Wenli – TURNER, Cherie – KE, Irene: Programming plus subject expertise : a combined approach for approval profile modification. – Bibliogr. In: Collection management. – 43. (2018) 2., p. 89-100.

Programozás és könyvtárosi szakértelem: kombinált megközelítés a szerzeményezéshez

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Kölcsönzés; Könyvtárközi kölcsönzés; Könyvvásárlás; Programozás

A cikk a forgalmazó által megtekintésre javasolt művek listái (approval plans) és céges rendelvek nyomán beszerzett nyomtatott monográfiák négyévnvi kölcsönzési adatait vizsgálja, beleértve a könyvtárközi kölcsönzési adatokat is, azzal a céllal, hogy összevesse a beszerzéseket az igényekkel. Több témakört példaként kiválasztottak mélyreható elemzésre, így a kommunikációt, a pszichológiát és a mérnöki tudományokat. Az R programozási nyelv segítségével a szerzők automatizáltak egy elemzési mechanizmust, hogy meghatározzák a figyelmet igénylő területeket. A vizsgálat eredményei, kiegészülve a könyvtárosok szakértelmével, lehetővé tették a könyvtárosok számára, hogy megfelelően alakítsák a monográfiabeszerzéseket.

(Autoref.)

230/2018

OPARANOZIE, Teri: Tracking e-journal perpetual rights : a library case study. – Bibliogr. In: The serials librarian. – 73. (2017) 3-4., p. 226-239.

Az e-folyóiratok örökre szóló hozzáférhetőségének nyomon követése: könyvtári esettanulmány

Állományalakítás; Egyetemi könyvtár; Elektronikus folyóirat; Folyóirat-előfizetés; Hozzáférhetőség; Integrált gépi rendszer

Az e-folyóiratok megjelenése óta lényegesen bonyolultabbá vált a címek és példányok nyomon követése, mint a régi „boldog időkben”, amikor még csak a nyomtatott folyóiratokat kellett számon tartani. Ma már egyaránt figyelni kell az egyedileg előfizé-

tett címekre, a különböző szolgáltatóknál előfizetett folyóiratsomagok tartalmára, az éves előfizetések során megváltozó folyóirat-kínálatra, az örökös hozzáféréssel megvásárolt e-folyóiratok valós elérhetőségének ellenőrzésére, a folyóiratokhoz vezető linkek működőképességére, illetve a PDF fájlok valós megnyithatóságára. Az erre szolgáló eszközöket, azaz az integrált könyvtári rendszert, az elektronikus forráskezelő rendszert (Electronic Resources Management System, ERMS), a linkfeloldó rendszert, a nyilvántartási táblázatokat és a folyóiratok betűrendes A–Z listáját nem egyszerű összehangolni és párhuzamosan frissíteni.

A szerző egy texasi egyetemi könyvtárban 20 könyvtáros kollégával és 28 további munkatárssal gondoskodik közel 19 000 hallgató ellátásáról. A gyarapítási és periodika-feldolgozó osztályon hét könyvtáros, a feldolgozó osztályon nyolc munkatárs foglalkozik a könyvbeszerzéssel, folyóirat- és adatbázis-előfizetéssel és a standing orderekkel, így próbálják kordában tartani a közel húsz, nagy e-folyóirat-kiadónál előfizetett csomagot és az ezekből hiányzó, ezért az EBSCO-nál egyedileg előfizetett kb. 1000 címet. Munkájukban a Sirsi-Dynix Symphony gyarapítási modulra, a CORAL elektronikus forráskezelő rendszerre, az EBSCO linkfeloldó rendszerre és Discovery szolgáltatására, valamint saját A–Z listájukra támaszkodnak. Az ERMS-ben az éves előfizetéssel párhuzamosan rögzítik az örökös eléréssel megvásárolt folyóiratok címét; a licencfeltételeket; azt, hogy egyedileg vagy csomagban történt az előfizetés; hogy mely folyóiratsomag része az adott cím; valamint hogy a már előzőleg előfizetett csomagokból a tárgyévben mely folyóiratok maradtak ki, vagy adódtak hozzájuk. Gyakran találnak eltérést a kiadó által hozzáférhetőnek nyilvánított és a valóban hozzáférhető címek, valamint az elérhetőnek jelölt és a ténylegesen elérhető időszakok tekintetében.

2016-ban egy nagy folyóirat-revíziót hajtottak végre, melynek során el kellett dönteni, mi maradjon, mit vonjanak ki az állományból, mire fizessenek elő a továbbiakban csak elektronikus és mire nyomtatott és elektronikus formában is, végezetül pedig azt, hogy a megszakított előfizetések eddigi állományát megtartsák-e vagy töröljék. A döntéseket a használati statisztikákra alapozták, a folyóiratok azonosítására az ISSN számot használták. Azt is figyelembe vették, hogy mely folyóiratoknál vonatkozik az örökös hozzáférés a teljes állományra, és melyeknél csak az előfizetett évfolyamokra. A nyomtatott folyóiratok revíziója könnyen ment, a 616 címből 215-öt töröltek. Az

e-folyóiratoknál nagy segítségükre volt az EBSCO folyóirat-kezelő rendszere, az EBSCONET, mely tartalmazta a fontos információkat a hozzáférésről, az örökös hozzáférésről és a licencfeltételekről.

A cikkből azt is megtudhatjuk, hogy milyen mezőket és almezőket, illetve hogyan használnak az integrált könyvtári rendszerben az egyes e-folyóiratok előfizetési jellemzőinek jelölésére, továbbá hogy a licencszerződéseket szigorúan megőrzik, kiegészítve a szerződésben érintett folyóiratcímek listájával. Egy megosztott meghajtón folyamatosan rögzítik a tulajdonos- és platformváltozásokat, a rendelések és rendelésújítások adatait tartalmazó e-maileket. A CORAL elektronikus forráskezelő rendszer bevezetése nagy segítséget jelentett a fenti feladatok megoldásában.

A szerző saját tapasztalatait és kutatási eredményeit egy 2017-es konferencia alkalmából összegezte. Véggkövetkeztetésként az szűrhető le, hogy a rendkívül soktényezős kérdés kezelése ugyan egyelőre meglehetősen bonyolult, ám nem lehetetlen feladat. A kezelőeszközök (az IKR-ek, az A–Z listák és az ERM rendszerek) közös platformon, interaktív módon való együttműködésének megteremtésében nagy reményeket fűznek a FOLIO nevű könyvtári szolgáltatási platform fejlesztéseihez.

(Fazokas Eszter)

231/2018

WAGSTAFF, Kiri L. – LIU, Geoffrey Z.: Automated classification to improve the efficiency of weeding library collections. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 44. (2018) 2., p. 238-247.

Automatizált kategorizálással a könyvtári gyűjtemények hatékonyabb apasztásáért

Állományapasztás; Egyetemi könyvtár; Gépi osztályozás; Hatékonyság; Információtechnológia; Szoftver

A korábbi kutatások azt mutatják, hogy egy könyvtári gyűjtemény apasztása előnyös a használók számára, és javítja a kölcsönzési mutatókat. Mindazonáltal a gyűjtemény revíziójához és az apasztási döntések meghozatalához szükséges idő hatalmas akadályt jelent. A tanulmány a gyakorlatban mérte fel az apasztásra kijelölt dokumentumok automatikus kategorizálására szolgáló módszereket. Egy, a Wesleyan Egyetemen 2011 és 2014 között futó nagyszabású apasztási projektből származó, 80 346 elemből álló

adategyűttest használtak fel arra, hogy hat gépi tanulás osztályozó algoritmust kiképezzenek a szóban forgó dokumentumokról hozott „megtartani” vagy „apasztani” állományrevíziós döntések előrejelzésére. A tanulmány minden egyes osztályozó algoritmus esetében statisztikai szempontból szignifikáns egyezést ($p = 0,001$) mutatott ki az osztályozó algoritmusok előrejelzései és a könyvtárosok döntései között. A naiv Bayes osztályozó módszerrel és a lineáris tartóvektor-gépi osztályozókkal érték el a legnagyobb fedést (a könyvtárosok által apasztásra kijelölt művek az algoritmus általi helyes azonosításának aránya), míg a legközelebbi szomszédokon alapuló (k-NN) osztályozó mechanizmus biztosította a legnagyobb pontosságot (az algoritmus által apasztandóként azonosított dokumentumok aránya a könyvtárosok által apasztásra kijelöltekhez képest). A legrelevánsabbnak a következő változók bizonyultak: a könyvtárosok és az oktatók voksa a dokumentum megtartására, a dokumentum kora, valamint az egyéb könyvtárak állományában meglévő példányok száma.

(Autoref.)

Lásd még 225, 249

Állományvédelem

232/2018

HARTWIEG, Ursula: „... für zukünftige Generationen zu erhalten“ – eine erste Bilanz des BKM-Sonderprogramms zur Erhaltung des schriftlichen Kulturguts Deutschlands. – Bibliogr. In: ABI-Technik. – 38. (2018) 2., p. 177-191.

Res. angol nyelven

„...megőrizni a jövő generációk számára”: az írott kulturális örökség megőrzésének programja Németországban – első jelentés az eredményekről

Állományvédelem; Együtműködés -belföldi; Jelentés -évi, többévi; Kulturális örökség; Megőrzés; Savtalanítás; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A közelmúltban mind a szakmai, mind a politikai közéletben fontos téma lett az eredeti példányok intézményi együttműködés keretében történő konzerválása és hosszú távú megőrzésének biztosítása. Ez készítette elő a talajt a 2017 tavaszán a szövetségi kultuszminisztérium (*Bundesregierung für Kultur und Media*, BKM) által meghirdetett program számára,

mely egymillió euróval támogatta az írott kulturális örökség megőrzését. A 2018. évben már mérleget lehet vonni a program első évről és az eredményekről. Erre vállalkozott a szerző, aki az írott örökség megőrzését koordináló központ, a *Koordinierungsstelle für die Erhaltung des schriftlichen Kulturguts* (KEK) munkatársa.

A program kitűzését jól jellemzik a kultuszminiszter, *Monika Grütter* szavai: „*a Németország kulturális emlékezetét jelentő könyv- és kéziratanyagot nedves-ség, penész és a savas papír tizedeli; ezt a veszélyt kell elhárítani gyorsan, hogy fennmaradjanak a jövő nemzedékek számára is.*”

A szerző az írott kulturális örökség megőrzésének stratégiáit bemutatva kitér a tartományok meglévő intézményeire (ilyen pl. a müncheni *Institut für Bestandserhaltung und Restaurierung*), illetve a különböző támogató programokra (pl. a baden-württembergi tartományi restaurálási programra), de meg kell említeni a konzerválási és restaurálási szabványokat, valamint a kultuszminiszterek konferenciájának (KMK) 1995-ös ajánlásait is a könyvtárak és levéltárak számára. A közelmúltban már láthattunk kísérleteket országos megoldásra: az egyik az *Enquete-Kommission* jelentésének (2003) két pontja az állományvédelemről, a másik az *Allianz Schriftliches Kulturgut Erhalten* nevű lobbiszervezet 2009-es ajánlása (*Zukunft Bewahren*), amely évente 10 millió eurót javasol a cél támogatására, valamint egy központ felállítását a feladatok összehangolására. Ezután a szövetségi minisztérium is aktívabbá vált: 2009-ben jelentős szövetségi forrásokat mozgósítottak, amit a tartományok kiegészítettek saját büdzséjükből, 2010-től pedig szövetségi szinten mintaprojektek indultak. 2011-ben létrejött a KEK a Berliini Állami Könyvtár égisze alatt.

Az országos állományvédelmi koncepciót ismertette a cikk először a mintaprojektekről ad számot: 257 ilyen projektet indítottak 186 intézményben, és több mint 3 millió eurót fordítottak rájuk. (A résztvevők között akadt tartományi nagykönyvtár és kisvárosi levéltár is, s 2016-tól többéves projektekre is lehetőség nyílt.) 2015-ben született meg a KEK fontos, országos ajánlása az állományvédelemről (*Bundesweite Handlungsempfehlungen*), melyben számításokat közöltek a levéltárakban és könyvtárakban végzendő munka várható költségeiről, és ajánlásokat fogalmaztak meg az együttműködésről. Mivel a veszélyeztetett állomány egy százalékának a megmentése 63,2 millió euróba kerülne, a KEK az javasolta, hogy a szövetségi-tartományi támogatások programját

fokozatosan valósítsák meg. Az első szakaszban a már rendelkezésre álló infrastruktúra lehetőségeivel kellett számolni. A KEK 2016-ban meghatározta, milyen intézkedéseket kell hozni, és milyen feladatokat lehet elvégezni 3–5 év alatt. (Elsőbbséget élvez a nagy léptékben végzett savtalanítás, dobozolás és száraztisztítás, míg az egyedi restaurálás terén csak szerény eredmények várhatók.) A szükségesnél jóval kisebb összeg állt rendelkezésre, de a jó gyakorlatok révén a projektek lendületesen haladtak. 2017 tavaszán írták ki a speciális állományvédelmi program első pályázatait; a szerző néhány projekt példáján keresztül érzékelteti, milyen széles körűek voltak. Az első évben a felhasznált 4,3 millió euróból 302 pályázat részesült, a szövetségi állam és a tartományok közel azonos összegű támogatásával. A hatáskörök és az együttműködési feladatok tisztázása után összefoglalva megállapítható, hogy a munkálatok jó úton haladnak, de a jelenlegi ütemben évtizedekig tarthat a munka. (A cikket hét diagram zárja, melyek a program során megítélt összegek mértékét ábrázolják különböző szempontok szerint.)

(Murányi Lajos)

Speciális dokumentumok, különgyűjtemények

Lásd 215, 251, 261

Raktározás

233/2018

WILLIAMS, Michael: Using data to strategically deploy staffing resources In: Library management. – 39. (2018) 3/4., p. 166-171.

A személyzeti kapacitások stratégiai kihasználása a raktári dokumentumok szolgáltatása során

Dokumentumszolgáltatás; Egyetemi könyvtár; Munkafolyamat; Raktározás; Személyzet; Tervezés

Az Oxford Egyetem Bodleian Könyvtárai nagyságrendileg 13 milliós állománnyal rendelkeznek. A könyvtári rendszer az egyes karokat és más egyetemi intézményeket összefogva összesen 21 könyvtárból áll, ezek raktára Swindonban, Oxfordtól 50 km-re található. A jelenleg közel 10 millió dokumentumnak

otthont adó, modern raktári létesítmény elsődleges célja a megőrzés mellett természetesen a hallgatói és kutatói kérések, igények kiszolgálása. 2009-ben, az egyetem könyvtárainak stratégiai tervezési időszakában az előzetes statisztikai mérések alapján alábecsülték a dokumentumszolgáltatáshoz szükséges raktári munkaerő nagyságát. Úgy gondolták, hogy a digitális tartalmak iránti növekvő igénnyel párhuzamosan csökken az analóg példányokra vonatkozó kereslet, de a gyakorlatban ezzel szemben sokkal nagyobb – sőt, évről évre növekvő – igény mutatkozott a fizikai dokumentumokra, mint amivel előzetesen számoltak.

A használok havonta kb. 19 500 dokumentumot kérnek, ennek kiszolgálása és visszaosztása csak nagyobb létszámmal tűnt megoldhatónak. Nyilvánvalóvá vált, hogy a könyvtárnak nem állt rendelkezésre elegendő erőforrás a szolgáltatások megfelelő színvonalú biztosításához, így 2012 és 2015 között elvégezték a szükséges elemzéseket. Minden operatív tevékenységet megvizsgáltak, majd hozzáfogtak a munkafolyamatok átalakításához és a személyzet kiegészítéséhez. Az elemzésnek fontos része volt a kollégák munkájának hosszú távú megfigyelése, melynek során minden részfeladat (pl. dokumentumok kikeresése, csomagok összeállítása stb.) esetén lemérték, hogy mennyi időt vesz igénybe. Az elkészült statisztikák tükrében kirajzolódott, hogy a szolgáltatások megfelelő színvonalú ellátásához milyen további intézkedések szükségesek. Az eredmények alapján sikerült elérni a munkaidő hatékonyabb kihasználását, valamint további egy teljes munkaidős és két részmunkaidőben dolgozó munkatárssal egészítették ki a kollektívát, amely így 15 főre duzzadt, így a korábbi 18 000 hasznos munkaóráról 21 522 órára emelkedett a rendelkezésre állási idejük. Ezzel a swindoni raktári létesítmény alkalmassá vált a feladatok eredményesebb elvégzésére.

(Mészáros Tamás)

Feldolgozó munka

234/2018

WINTERMUTE, Harriet E. – BOLIN, Mary K.: Metadata generators for backlog reduction : Metadata Maker streamlines cataloging and facilitates transition. – Bibliogr. In: Technical services quarterly. – 35. (2018) 2., p. 144-163.

Metaadat-generátorokkal a katalogizálási restanciák ellen: a Metadata Maker leegyszerűsíti a katalogizálást és megkönnyíti az átmenetet

Feldolgozó munka; Felsőoktatási könyvtár; Formátum-gépi; Gépi dokumentumleírás; Munkafolyamat; Szoftver

A Nebraska–Lincoln Egyetem (UNL) közepes méretű kutatóegyetem, az oktatókat, hallgatókat és posztgraduális hallgatókat kiszolgáló, a témakörök és tudományterületek széles spektrumát felölelő könyvtári rendszerrel. A könyvtári forrásokhoz való gyors hozzáférés biztosítása gazdag és precíz metaadatokkal azonban kihívást jelenthet. A UNL könyvtári hálózata számos metaadat-generátort tesztelt – ezek olyan webes eszközök, melyek használható metaadatokat tudnak előállítani MARC formátumban vagy egyéb kimeneti formátumokban. A kutatás különösen a Metadata Maker nevű metaadat-generátorra koncentrált, amelyet a katalogizálási restanciák csökkentésére lehet használni, mivel minimális betanítás után gyorsan elő lehet állítani a segítségével használható MARC rekordokat. Ezeket a rekordokat aztán be lehet tölteni a könyvtári katalógusokba és adatbázisokba, ahol már a feldolgozó könyvtárosok és egyéb hozzáértő munkatársak tudják őket bővíteni és szerkeszteni.

(Autoref.)

Lásd még 213, 235

Katalógusok

Lásd 235

Információkeresés

235/2018

GOLUB, Koraljka: Subject access in Swedish discovery services. – Bibliogr. In: Knowledge organization. – 45. (2018) 4., p. 297-309.

Tárgyi keresés a svéd keresőszolgáltatókban

Felsőoktatási könyvtár; Gépi információkeresési rendszer; Hatékonyság; Információkeresés; Online katalógus; Osztályozási rendszer; Tárgyi feltárás

Noha a tárgyi keresés támogatását a könyvtári katalógusok hagyományosan pártolják, gyakran katalogizálási célul tűzve ki azt, hogy meg lehessen ta-

lálni mindazt, ami megvan a könyvtárban egy adott témakörrel, a kutatások azt mutatják, hogy a tárgyi hozzáférés nem kielégítő. Úgy tűnik, sok létező online katalógus és keresőszolgáltatás nem tudja kihasználni az ellenőrzött tárgyszavak és osztályok meghatározásába fektetett szellemi erőfeszítéseket. Példának okáért csak néhány támogatja az osztályozási rendszerekben és egyéb hierarchikus struktúrával rendelkező ellenőrzött szótárakban való hierarchikus böngészést, illetve csak néhány biztosít lehetőséget a felhasználónak arra, hogy szűkebb fogalmat válasszon a pontosság növelésének érdekében, tágabbat vagy rokon fogalmat a fedés növelésének érdekében, hogy tisztázza a többértelmeségeket, továbbá hogy kiválassza, melyik terminus a legalkalmasabb egy fogalom jelölésére. A szerző a könyvtári katalógusokban és a keresőszolgáltatásokban való optimális tárgyi hozzáférést mind a korábbi kutatások tükrében, mind a kortárs elméleti modellek és katalogizálási szabályzatok perspektívájából vizsgálja. Felvázol 18 javasolt jellemzőt, melyeknek a gyakorlatban kellene megvalósulniuk. Egy feltáró kvalitatív vizsgálat során ezek szerint a kritériumok szerint elemzi a svéd felsőoktatási könyvtárakban használt három leggyakoribb keresőszolgáltatást. A korábbi kutatásokkal összhangban a tárgyi hozzáférés a mai keresőfelületeken az optimálisnál rosszabbnak bizonyult. Mindez annak ellenére van így, hogy az egyedi gyűjtemények tartalmi feltárása ellenőrzött szótárak szerint történik, valamint hogy az ellenőrzött szótárak jelentős hányada kölcsönösen le van képezve egymásra és kompatibilis szabványok szerint áll rendelkezésre. A szerző stratégiai cselekvést javasol annak érdekében, hogy kutatásokra alapozó nemzet(köz)i szabványokat és útmutatókat hozzunk létre.

(Autoref.)

236/2018

LOWE, M. Sara [et al.]: The Boolean is dead, long live the Boolean! : Natural language versus Boolean searching in introductory undergraduate instruction. – Bibliogr. In: College & research libraries. – 79. (2018) 4., p. 517-534.

Meghalt a Boole-algebra, éljen a Boole-algebra! Természetes nyelvi keresés és keresés Boole-operátorokkal az elsőéves hallgatóknak tartott képzéseken

Felsőoktatási könyvtár; Használók képzése -felsőoktatás-ban; Információkeresés; Információs műveltség; Logika

A Boole-algebra logikája nehezen lehet megragadható az elsőéves, bevezető kurzusokon részt vevő

hallgatók számára. Ez a tanulmány összehasonlítja a Boole-algebra szerinti és a természetes nyelvi keresés eredményeit számos adatbázisban, a hallgatók kutatási kérdései alapján indított keresések segítségével. A hatékonyság a különböző adatbázisok között eltéréseket mutatott. Összességében véve a természetes nyelvi keresés legalább olyan jónak bizonyult, mint a Boole-operátoros keresés. Annak fényében, hogy a hallgatók nehezen boldogulnak a Boole-operátoros keresés megértésével, és akár még a tanítása után sem használják, mellőzni is lehetne az elsőévesek oktatásakor, értékes tanórákat szabadítva fel ezzel az olyan témákra való koncentrálásra, mint a kérdésfeltevés fejlesztése és a forrásértékelés. Mivel az információs műveltségi keretrendszer (Framework for Information Literacy) nem kifejezetten foglalkozik a Boole-operátorokkal, a szerzők azt javasolják, hogy kevesebb jelentőséget tulajdonítsunk a Boole-algebrának az elsőévesek információs műveltségi képzése során.

(Autoref.)

Lásd még 227

Olvasószolgálat, tájékoztatómunka

237/2018

MOREHART, Phil: Inked RA : libraries recommend books based on patron tattoos In: American libraries. – 49. (2018) 3/4., p. 14-17.

Olvasmányajánlás a használók tetoválásai alapján

Használó; Kommunikáció -használókkal; Megyei könyvtár; Olvasás; Olvasószolgálat; Városi könyvtár

A könyvajánló egy nagyon személyes dolog, ahhoz pedig, hogy valakinek egy igazán testhezálló olvasmányt tudjunk ajánlani, nagyon sok szempontot kell figyelembe vennünk. Ilyen például az olvasási szokások és az egyéni ízlés mellett a családi háttér vagy a munkahelyi körülmények kérdése. Az oregoni Multnomah Megyei Könyvtár munkatársai úgy vélik, hogy egy ilyen személyes kapcsolat megteremtéséhez az egyik út a tetoválásokon át vezethet.

Az egész egy 2011-es közösségimédia-kampánnyal kezdődött, melynek során arra kérték a könyvtárhasználókat, hogy meséljenek magukról, hogy az alapján aztán könyveket ajánlhassanak nekik. Az olvasók

nagy lelkesedéssel fogadták a lehetőséget, és személyes történeteket osztottak meg magukról a világhálón keresztül. Ez ahhoz vezetett, hogy a könyvtárosok új módszerekkel kezdtek kísérletezni a közösségi média és a könyvajánlók összekapcsolására.

A tetovált olvasóknak szóló ajánlók kampányát a megyei könyvtár 2016-ban indította. Arra kérték a Twitter- és Facebook-követőiket, hogy küldjenek egy fotót a tetoválásukról, és írják meg annak háttértörténetét. Amikor valaki jelentkezett egy fotóval és egy történettel, a munkatársak ötfős csapata összeült átbeszélni a továbbiakat, és szubjektív szempontok alapján kiválasztották az általuk leginkább a tetováláshoz illőnek ítélt könyvet. Az eredményt a közösségi médiában is közzétették.

Egy boszorkányfejes tetováláshoz például Delia Sherman *Young Woman in a Garden* című, természetfeletti meséket tartalmazó könyvét párosították. Egy lángokkal borított üllő nyomán Matthew Crawford *Shop Class as Soulcraft: An Inquiry into the Value of Work* című művét ajánlották, amely a kétkezi munka újraértékelésének fontosságát hangsúlyozza. Néhány történet egészen szívzaggató volt, mint például az a pillangós tetoválás, melyet „A szív sosem felejt” felirat kísért. A tulajdonosa elmondta, hogy ez egy olyan szerettére emlékezteti, aki már nincs az élők sorában. Így neki Rachel Naomi Remen *My Grandfather's Blessings: Stories of Strength, Refuge, and Belonging* című könyvét ajánlották. Közel 400 fő osztott meg képet a kampány során; volt olyan, aki Braziliából jelentkezett.

A Multnomah Megyei Könyvtár munkája a Denveri Városi Könyvtár számára is nagyon inspiráló volt, így 2017-ben ők is elindították saját kezdeményezésüket, amely hasonló módszert követett. A könyvtárosok elmondták, hogy bár nagyon fontos volt a tetoválásokról készült fotó, a mögötte rejlő történet sokkal nagyobb hatással volt rájuk, ez segített igazi kapcsolatot kialakítani az olvasókkal. Összesen több mint 260 megkeresést kaptak.

Egy harmadik coloradói könyvtár, a Durangói Városi Könyvtár egy kicsit más utat választott ennek a szolgáltatásnak a megvalósítására: ők arra biztatták a tetovált olvasóikat, hogy jelenjenek meg személyesen a könyvtárban, és a közösségi médiában való kommunikáció helyett inkább szemtől szemben kérjenek könyvajánlókat a könyvtárosoktól. A lehetőséggel egy hónap alatt körülbelül 20 fő élt. A munkatársak szerint ez egy jó módszer volt új rétegek megszólítására, és arra, hogy megmutassák nekik, hogy a

könyvtár milyen menő hely. A kezdeményezések nagy visszhangot kaptak a médiában is.

(Jávorka Brigitta)

Kölcsönzés

238/2018

COTTRELL, Megan: The question of Little Free Libraries : are they a boon or bane to communities? In: American libraries. – 49. (2018) 1/2., p. 32-36.

Ingyenes köztéri könyvszervekények: áldás vagy átok a közösség számára?

Ingyenes könyvtárháználát; Kölcsönkönyvtár; Kölcsönzés -önkiszolgáló; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások

Az Egyesült Államokban 2009 óta több tízezer könyvcserélő doboz vagy könyvszervekény van forgalomban, amelyek jelentős részét a könyvtárak üzemeltetik. A dobozokat parkokban, utcasarkokon, strandokon, kórházakban állították fel, azokba bárki helyezhet el vagy vihet el belőlük könyveket. A mozgalom neve Little Free Libraries, s a „kis ingyenes könyvtárak” leginkább a szegénységgel és a bűnözéssel erősen sújtott Detroitban terjedtek el; három évvel a bevezetést követően a városban összesen 500 egység szolgálta a lakosságot, amelyek közül 97-et közvetlenül az iskolák mellett helyeztek el.

A jelenség visszhangja a médiában alapvetően pozitív volt, méltatva a kis letétek olvasástámogatásban játszott fontos szerepét, bár feltűntek olyan hangok is, hogy mellettük többé nincs is szükség könyvtárakra. Egy kutatás kimutatta, hogy jellemzően éppen a fiókökönyvtárak környékén fordulnak elő gyakrabban a kis dobozok, melyeknek nagy szerepük lehet az olvasás népszerűsítésében. Voltak olyan egységek, amelyeket egyedi módon festettek ki, másokat maguk a lakosok díszítettek a saját ízlésüknek megfelelően.

A községekben gyakran használják ezeket a könyvcserélő dobozokat a könyvtárbuszos szolgáltatások mellett, így biztosítva, hogy a használók hozzáférjenek valamilyen olvasnivalóhoz a járművek érkezése közötti időszakokban is. Arra is akad példa, hogy a könyvtár által fenntartott kis könyvszervekényeket egyes használók „örökbe fogadnak” és gondoskodnak a feltöltésükről egy éven keresztül. A könyvek forrá-

sa is általában önkéntes adományokból, leselejtezett könyvtári könyvekből áll.

Kérdés, hogy mindez kiegészítése vagy versenytárs-e a közkönyvtári szolgáltatásoknak. A „kis ingyenes könyvtárak” népszerűsége mindenesetre töretlen. Becslések szerint világszerte kb. 60 000 egység található, amelyeknek 90%-a az Egyesült Államokban van. Itt összesen 600 könyvtár foglalkozik kis könyvcserélő dobozok kihelyezésével, a hagyományos szolgáltatások mintegy kiegészítéseként.

A dokumentumokhoz való hozzáférés kétségkívül bővült, a könyvek minősége ugyanakkor sokszor elmarad az elvárhatótól. Sokan csak olyan könyveket tesznek bele a dobozokba, amelyekből egyszerűen meg kívánnak szabadulni. Az olvasási lehetőségek szélesedése, valamint több könyv elérhetővé tétele azonban bizonyos, hogy inkább támogatja, mintsem hátráltatja a könyvtárak küldetésének teljesítését.

(Tóth Máté)

Lásd még 224, 229

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

Lásd 229

Tájékoztatási eszközök

239/2018

HÄUSNER, Eva-Maria – SOMMERLAND, Ylva: Assessment of metadata quality of the Swedish National Bibliography through mapping user awareness. – Bibliogr. In: Cataloging & classification quarterly. – 56. (2018) 1., p. 96-109.

A svéd nemzeti bibliográfia metaadatai minőségének értékelése a használók szemszögéből

Formátum -gépi; Használó; Igény; Minősítés; Nemzeti bibliográfia; Nemzeti könyvtár

A nemzeti bibliográfia a világ legtöbb országában a kötelezpéldányok alapján készül – ez alól Svédország sem kivétel, ahol a világ egyik legkorábbi, csaknem 360 éves törvénye rendelkezik a dokumentumok beszoolgáltatásáról. E tájékoztatósi segédeszköz, mely-

nek célja az adott ország publikációs, intellektuális teljesítményéről való informálás, napjainkban jóval szélesebb hatókörrel bír, mint korábban. Ma már nem elegendő kizárólag a könyveket vagy akár a nyomtatott bibliográfiai forrásokat regisztrálni: tekintettel kell lenni az egyre nagyobb számban jelen lévő új forrástípusokra, például az e-könyvekre is. Ám ha a nemzeti bibliográfia *funkcióját* tekintjük, az természetesen jórészt változatlan: átfogó, aktuális, hiteles összegzést adni az új megjelenésekről, az intellektuális output összességéről. A legújabb kor eredménye, hogy ez a felsorolás kiegészül az adatok szabad felhasználhatóságának és hálózatba integrálásának követelményével, oly módon, hogy azok a könyvtári közösségen belül és kívül is újrafelhasználhatók legyenek (az ún. linked data technológia segítségével, általános, webes szabványok alkalmazásával).

Az IFLA által 2009-ben kiadott, *Nemzeti bibliográfiák a digitális korban* című útmutató egyik pontja szerint a bibliográfiai ügynökségeknek időről időre meg kell vizsgálniuk a nemzeti bibliográfia valós, illetve potenciális használóit és felhasználási területeit. A szerzők tanulmányukban eme igen ritkán elemzett szempontból, a használók tudatossága felől közelítenek a svéd nemzeti bibliográfiához és a benne megjelenő adatok minőségéhez. Mennyire ismertek funkciói, céljai, forrásai, hatóköre? Hogyan jelenik meg ebben a kontextusban az igényeknek való megfelelés mint a „minőség” egyik kulcseleme?

A svéd nemzeti könyvtárban két, 2015-ben, illetve 2016-ban végzett felmérés adatait használták fel ahhoz a vizsgálathoz, amely kapcsolatot igyekezett feltárni a nemzeti bibliográfia adatainak minősége, továbbá a felhasználóknak magára a bibliográfiára vonatkozó ismeretei között. Az egyik felmérésben egy tizenkét kérdésből álló kérdőívet küldtek ki 31 bibliográfiai ügynökségnek, jórészt nemzeti könyvtáraknak, amelyek közül 11 adott választ. A cikk az utolsó négy kérdésre érkezett válaszok elemzését közli, a nemzeti bibliográfiák felhasználóival, az esetleges igényfelmérésekkel és azok eredményeivel, valamint a nemzeti bibliográfia mint műfaj előtt álló kihívásokkal kapcsolatban. Az első kérdésre adott válaszok nem tartalmaztak újdonságot, legtöbbször felhasználóként a széles nyilvánosságot, a könyvtárakat, a kutatókat, a könyvkereskedelem képviselőit, illetve a nyers adatokkal dolgozó szoftverfejlesztőket jelölték meg. Annál inkább megdöbbentő, hogy a bibliográfiai ügynökségek válaszáinak tanúsága szerint a használók nincsenek tisztában azzal, hogy nem közös, nemzeti szintű könyvtári katalógussal,

hanem nemzeti bibliográfiával állnak szemben – olyan információkat hiányolnak, melyeket a nemzeti bibliográfia nem regisztrál (absztrakt, tartalomjegyzék), vagy egyes tételek, például antológiák analitikus feltárását kéri rajta számon. A másik, interjú-módszerrel készült vizsgálat, amelyben a nemzeti bibliográfia adatainak jellemzőire és a felhasználók által javasolt fejlesztésekre kérdeztek rá, hasonló eredményeket hozott.

A cikk fontos következtetése, hogy a bibliográfiai ügynökségeknek a jövőben nagyobb hangsúlyt kell fektetniük a nemzeti bibliográfia mint műfaj ismérveinek tudatosítására – mit várhatunk tőle?, hogyan készül?, mire használható? –, valamint ezen információknak a potenciális használókat megszólító, minél szélesebb körben történő terjesztésére.

(Hubay Miklós)

Lásd még 213

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

240/2018

JOHNSTON, Jamie: The use of conversation-based programming in public libraries to support integration in increasingly multiethnic societies. – Bibliogr. In: Journal of librarianship and information science. – 50. (2018) 2., p. 130-140.

Beszélgetésalapú programok szervezése az integráció elősegítésére a skandináv közkönyvtárakban

Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Kommunikáció; Közművelődési könyvtár; Nemzetiségi olvasó; Rendezvény; Társadalmi követelmények; Városi könyvtár

A tanulmány azokat a skandináv országokban történő könyvtári programszervezési kísérleteket veszi sorra, melyek fő célja az, hogy értelmes társalgási formákat alakítsanak ki a bevándorlók és a többségi társadalmat képviselő emberek között, elmélyítve ezzel az előbbieknél társadalmi beilleszkedését. A szerző ismerteti a csoportközi kapcsolódásokat leíró elméleti kereteket és felvázol egy, az integrációt értelmező társadalmi-pszichológiai modellt. A különféle társadalmi hálózatok közötti hídépítés alapvető fontosságú az általános társadalmi kohézió megőrzése szempontjából. Érdekes hangsúlyozni, hogy az integráció nem azonos az asszimilációval, a tökéletes

önfeladással járó asszimilációt kitűzni pedig hibás elképzelés. Amire valójában törekedni érdemes, az az integráció, a közös társadalmi keretek együttes formálása a többséghez tartozók és a bevándorlók kölcsönös alkalmazkodásának jegyében.

A gyakorlati részleteket négy konkrét példa világítja meg. A rejkjaviki Városi Könyvtárban működő női társalkodókört a könyvtár egy, a nők közötti interkulturális kommunikációt segítő civil szervezettel együtt tartja fenn. A hangsúly az interkulturális párbeszéden, egymás értékeinek megismerésén van, részben irányított, de nagyrészt spontán alakuló beszélgetések révén.

A második példa Dániából származik. Az aarhusi Dán Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (amely a cikk közlését követően fuzionált a koppenhágai Dán Nemzeti Könyvtárral) részeként működő Dán Könyvtári Integrációs Központ ún. expat vacsorákat szervezett a könyvtári hálózat különféle egységeiben egy, az újonnan érkezőkkel foglalkozó projekt keretében. A vacsorák egyaránt nyitottak voltak dán állampolgárok és bevándorló résztvevők számára: mindenki hozhatta és bemutathatta az által készített ételeket. Az említett könyvtári központ már befejezte a projekt gondozását, de az ország jónéhány közkönyvtárában megőrződött ez a rendezvényforma, melynek segítségével képletesen az ízvilágon keresztül lehet bemutatni és kölcsönösen átérezni az integráció fontosságát és előnyeit a többségi és a kisebbségi társadalom szempontjából.

Norvégiában az oslói városi könyvtár (Deichman Könyvtár) Torshov kerületi fiókkönyvtára szervez

társalkodókört bevándorló hölgyek számára, részben irányított párbeszédekkel. A társalgás vezetését nyelvtanárok közreműködésével a norvég többséghez tartozó könyvtári személyzet látja el. A program a bevándorlók általános integrációját előmozdító állami erőfeszítések részét képezi, célja a nyelvi és a társadalmi integráció együttes támogatása. A beszélgetés résztvevői különféle témákban tartanak prezentációkat (norvég nyelvtudásukat fejlesztendő), illetve kapcsolódnak be a változatos témájú társalgásba. Időről időre érzékenyebb vallási, politikai témák is terítékre kerülnek. A résztvevők és a programszervezők kölcsönös emlékeinek, élményeinek megosztása elősegíti a főként háztartásbeli bevándorlók beilleszkedését a norvég társadalomba.

A délsvéd Malmöi Városi Könyvtár által működtetett „nyelvi sarok” a nyelvi kávéháznak nevezett programtípus jellegzetes példája. Itt a társalgás teljesen spontán alakul, azoknak a részvételével, akik éppen csatlakoznak. A szervezést a Svéd Vöröskereszt önkéntes munkatársai segítik. A program arra ad lehetőséget, hogy egyszer egy héten mindenféle hétköznapi témáról lehessen beszélgetni egy olyan svéd emberrel, akivel másként nem nyílna mód találkozni. A résztvevők többsége frissen érkezett az országba, nekik a praktikus információk megosztása, illetve a többségi társadalomhoz tartozókkal történő információcsere nagyon sokat segít a beilleszkedésben.

(Németh Márton)

Lásd még 222, 224, 238, 254

Tájékoztatás, tájékoztatási rendszerek

Hálózatok, regionális rendszerek

241/2018

GIROLD, Elise: CollEx-Persée – Building information and documentation networks for research. – Bibliogr. In: Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 65. (2018) 2-3., p. 85-89.

Res. német nyelven

CollEx-Persée: információs és dokumentációs hálózat

építése a kutatás számára Franciaországban

Egybehangolt állományalakítás; Együttműködés -belföldi; Kutatás információellátása; Országos feladatkörű szakkönyvtár; Tudományos és szakkönyvtárak

A tanulmány áttekintést nyújt a gyűjtőköri együttműködés kialakulásáról Franciaországban. Az országos feladatkörű szakkönyvtáraknak az 1980-as évek óta működő rendszerét (CADIST) 2017-ben egy új osztott infrastruktúra, a CollEx-Persée váltotta fel, amely a főbb tudományos könyvtárak és informá-

ciós intézmények hálózati együttműködésére épül. Néhány éves átmeneti időszak után a CollEx-Persée mostanra már jól működik, és a 2018-ban közzétett irányelveiben meghatározza, mit jelent a „collection d'excellence” (a kiváló gyűjtemény): a kutatás és az oktatás ellátását célozza, országos szinten könnyű hozzáférést tesz lehetővé, és személyre szabott, minőségi szolgáltatásokat nyújt a kutatók számára. A cikk ismerteti a részt vevő intézmények együttműködésének főbb irányait is.

(Autoref.)

Szakterületi tájékoztatási rendszerek

242/2018

HARBECK, Matthias: Der EVIFA-Relaunch : von der virtuellen Fachbibliothek zum One-Stop-Shop für die ethnologischen Fächer. – Bibliogr. In: Bibliotheksdienst. – 52. (2018) 3-4., p. 208-224.

Res. angol nyelven

A megújult EVIFA: virtuális szakkönyvtárból egykapus portál antropológusok számára

Elektronikus könyvtár; Kutatás információellátása; Portál; Tájékoztató -antropológiai; Tájékoztató -néprajzi; Tudományos kutatás

Az országos gyűjtőköri program szakinformációs szolgáltatási rendszerekké válásával a virtuális szakkönyvtárak is alapvető átalakulás előtt állnak. Milyen szolgáltatásokat kell továbbra is fenntartaniuk, hogyan és miért? Mennyire lesz fenntartható egy fejlesztés az igényekre épülő és projekt célú támogatások háttérében? A tanulmány az EVIFA szakportál példáján keresztül mutatja be a szociálintropológia és a kulturális antropológia területén a szakinformációs szolgáltatások során alkalmazott módszereket, az akadályokat és a lehetséges megoldásokat. Világossá vált, hogy kisebb intézmények esetén a szolgáltatási kínálat csökkentése, valamint a fenntartó és más intézmények műszaki megoldásainak újrafelhasználása nagyobb szerepet kap, mivel a technikai fejlesztések rövid távú támogatási időszakok során nehezen megvalósíthatók.

(Autoref.)

Kutatás és termelés információellátása

243/2018

MAXWELL, Dan – NORTON, Hannah – WU, Joe: The data science opportunity : crafting a holistic strategy. – Bibliogr. In: Journal of library administration. – 58. (2018) 2., p. 111-127.

Az adattudomány lehetősége: egy holisztikus stratégia megalkotása felé

Adatfeldolgozás; Egyetemi könyvtár; Információtechnológia; Kutatás információellátása; Megőrzés; Szolgáltatások

Az adatközpontú kutatások és felfedezések előretérése a legfontosabb stratégiai jelentőségű lehetőséget tartogathatja egy nemzedéknyi idő távlatában a felsőoktatási könyvtárosok számára. Jelen cikk amellett érvel, hogy az adattudomány lehetősége egyszerre szól az adatgondozásról ÉS az adatfeldolgozásról, ezért egy holisztikus adattudományi stratégia megalkotásakor mindkét tényezőt integrálni kell. Mostanáig a felsőoktatási könyvtárak az adattudomány kihívására javarészt a gondozás és megőrzés perspektívájából reagáltak. Ám mindez kezd megváltozni. A holisztikus adattudományi stratégia kidolgozását indítványozó tanulmány hat részre oszlik. Az első rész átfogó képet ad az adattudomány lehetőségéről, ezt követi az adatelemzés és az adatgondozás definíciója a második részben. A felsőoktatási könyvtárak hagyományos válasza (adatgondozás), illetve ennek az adatelemzést is magába foglaló újraértelmezése két külön részben kerül bemutatásra. Végül az ötödik rész egy, a Floridai Egyetemen (UF) nemrég végzett kutatás eredményeiről számol be, amely jelentős igényt tárt fel az elemzőeszközökről és technológiákról szóló képzésekre. A cikk zárásként az adatelemző szolgáltatások nyújtásával kapcsolatos kihívásokra reflektál, a UF tapasztalatait használva fel a legfontosabb kérdések kiemelésére.

(Autoref.)

244/2018

MEINECKE, Isabella: Hamburgs Weg zu einer Open-Access-Strategie. – Bibliogr. In: Bibliotheksdienst. – 52. (2018) 6., p. 443-454.

Res. angol nyelven

Út egy Open Access stratégia felé Hamburgban

Adatfeldolgozás; Együttműködés -regionális; Elektronikus könyvtár; Hozzáférhetőség; Kutatás információellátása; Tervezés; Tudományos és szakkönyvtárak

Hamburgban és körzetében több tudományos intézet (Max Planck Intézetek, a Deutsches Elektronen-Synchrotron) és 36 főiskola működik. Magában a városban huszonegy felsőoktatási intézmény található (melyből nyolc hamburgi irányítású), míg az Állami és Egyetemi Könyvtár (SUB) Hamburg nagy tartományi és tudományos könyvtára és egyben a város egyetemének, főiskoláinak központi könyvtára is. Miért volt szükség nyílt hozzáférési stratégia létrehozására? A hamburgi szenátus szerint „a mai digitális világban a tudományos ismeretekhez és anyagokhoz való nyílt hozzáférés alapvető jelentőségű, és a nyílt hozzáférés fontos része a nyílt tudománynak nevezett változásnak, ami kihat a tudományos publikálásra, kutatási adatokra, szoftverekre, módszerekre, minőségbiztosításra és együttműködésekre is”. A cél az, hogy innovációbarát légkört teremtsünk a tudományos kutatás nemzetközi versenyképességének megőrzéséhez és javításához. (A nyílt hozzáférés elvét Európában 2007 óta támogatják, Németországban már jóval előbb követték.)

A hamburgi szenátus a 2014/2015-es év folyamán kezdte támogatni a digitalizációt a kulturális szféra után a kutatás és az oktatás területén is (*Digitális Város* stratégia, <http://www.hamburg.de/digitale-stadt>). A négy éve indult *eCulture Agenda 2020* programmal kívánták ehhez megteremteni a kereteket. További előzménynek tekinthető a három éve működő *Hamburg Open Online University* (HOOU) projekt, amely a webalapú tananyagok számára biztosít platformot és szolgáltatásokat.

A tudományos kutatás digitalizációja egy 2016-os próbaprojekttel indult (munkacíme: *Hamburg Open Archive*) a tudományért és kutatásért felelős városi hatóság (BWFG) koordinálása alatt. Több fontos területet jelöltek ki, pl. discovery, aggregáció, kutatás-menedzsment, digitalizálás, repozitóriumok, hosszú távú megőrzés, metaadatok, szolgáltatások, irányelvek. Az egyes témakörök kidolgozásában tudósok és könyvtárosok is részt vettek.

2017-ben vette kezdetét a *Hamburg Open Science* nevű projekt (<http://www.hamburg.de/openscience>). A tapasztalatok alapján átalakultak a keretfeltételek: egy nagy program helyett tematikus éves részprojektek indultak az Open Access publikálás, a kutatási adatok menedzselése, illetve a kutatási információs rendszerek témakörében, melyekre az intézmények egyenként vagy közösen is pályázhatnak. A programhoz 2,9 millió eurós keretet rendeltek.

A cikk a továbbiakban a célkitűzéseket, a projekt struktúráját ismerteti, végül a részprojektek és a digitális kultúra kialakításának tárgyalása következik.

A *Hamburg Open Science* program számára az alábbi stratégiai célt tűzték ki: „A közpénzből végzett kutatások eredményeit lehetőleg szabadon hozzáférhetővé kívánjuk tenni. [...] Az Open Accesstől eljutni az Open Science-hez, ezáltal Hamburg hozzájárul a tudományban zajló, nagyobb nyitottságra és átláthatóságra törekvő változáshoz.”

(Murányi Lajos)

245/2018

SCHÖPFEL, Joachim [et al.]: Research data management in the French National Research Center (CNRS). – Bibliogr. In: Data technologies and applications. – 52. (2018) 2., p. 248-265.

Kutatásiadat-kezelés a Francia Nemzeti Tudományos Kutatási Központban

Adatfeldolgozás; Felmérés; Hozzáférhetőség; Kutatás információellátása; Megőrzés; Tudományos és szakkönyvtárak

A Francia Nemzeti Tudományos Kutatási Központ (CNRS) tudományos és műszaki információs részlege 2014-ben országos felmérést végzett, amelynek során 1250 kutatólaboratórium vezetőjét kérdezték meg arról, hogy milyennek ítélik az információhoz való hozzáférést, a kutatási eredmények publikálását, a tudományos információk elemzését és más kutatástámogató szolgáltatások helyzetét. A felmérésnek az volt a sajátossága, hogy az intézményi és a kollektív adatkezelési gyakorlatra, nem pedig a vezetők személyes hozzáállására kérdeztek rá. A kérdőívet 432-en töltötték ki. Arról számoltak be, hogy intézményük két vagy több adattípust dolgoz fel (megfigyelési, kísérleti, szimulációs, felmérési és egyéb adatokat). 61%-uk nyilatkozott úgy, hogy intézményükben adatkezelő alkalmazásra van szükség, ez egyelőre csak egyharmaduknak áll rendelkezésére. 38%-uk-

nál kezeli a kutatási adatokat speciális személyzet, feladatuk a konverzió, szabványosítás, adatfeldolgozás és másodlagos adatok létrehozása, illetve az adatok gondozása. 40% publikálja a kutatási adatokat online, gyakran hozzáférési korlátozásokkal. Csak 17% terjeszti a kutatási adatokat nyílt hozzáféréssel. A CNRS laboratóriumai számos repozitóriumot működtetnek.

A kutatási adatok kezelését különösen a fizika, az atom- és részecskefizika, továbbá a humán és társadalomtudományok területén tekintik fontosnak; ezek az intézmények ebben a tekintetben fejlettebbek a többinél. Megfelelő személyzetről, finanszírozásról és alkalmas szoftverről az atomfizika, a földtudományok és az asztronómia területén számoltak be. Kiderült az is, hogy a kutatási adatok kezelése és az adatok megosztása nincs közvetlen összefüggésben a nyílt hozzáférés iránti elkötelezettséggel. A válaszolók 68%-a vélte úgy, hogy adat-előállítási és adatkezelési gyakorlata megfelel a FAIR négy irányelve (Findability, Accessibility, Interoperability, Reusability, azaz kereshetőség, hozzáférhetőség, együttműködés, újrahasznosíthatóság) közül legalább egynek, 26%-uk megítélése szerint háromnak, és mindössze 7%-uk vélekedett úgy, hogy mind a négynek.

A felmérés azt igazolta, hogy a kutatási adatok kezelése igen komplex képet mutat: a CNRS kereteiben működő egyes laboratóriumok és intézetek értékrendje és gyakorlata, eszközei és szolgáltatásai között jelentős különbségek vannak. A terület egésze állandó fejlődésben van. A kutatóintézetekre fontos szerep hárul a nyílt adatok kultúrájának támogatásában: intézményi adatpolitikát kell kialakítaniuk, amely tisztázza, ki miért felelős az adatkezeléssel kapcsolatban; a tartós azonosítókat is tartalmazó hivatkozási elveket kell meghatározniuk; el kell gondolkodniuk azon, hogy mit kell megosztani, és mit nem; ki kell alakítaniuk az adatvédelmi normákat; létre kell hozniuk a helyi és nemzeti e-infrastruktúrát, végül segíteniük kell a tudósokat a szolgáltatások kiválasztásában és használatában.

A CNRS megkezdte az országos kutatásiadat-kezelési irányelvek létrehozását, figyelembe véve a bevált gyakorlatokat és az EU követelményeit is. A megkérdézett kutatási vezetőkre kulcsszerep hárul az intézményi stratégiák kialakításában és helyi megvalósításában egyaránt.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 209, 212, 217, 221, 241

Oktatás információellátása

246/2018

COLSON, Robin – SCOTT, Elijah – DONALDSON, Robin: Supporting librarians in making the business case for OER. – Bibliogr. In: The reference librarian. – 58. (2017) 4., p. 278-287.

Könyvtárosok a nyílt oktatási forrásokért

Felsőoktatási könyvtár; Hozzáférhetőség; Oktatás információellátása

Az amerikai egyetemek hallgatóinak napjainkban komoly kihívást jelent a felsőfokú tanulmányok finanszírozása, ebben pedig jelentős szerepet játszik a tankönyvek és más oktatási anyagok árának folyamatos emelkedése is. A költségek csökkentésére megoldást jelenthet az OER (Open Education Resources, azaz Nyílt Oktatási Források) használata, amely ingyenes vagy elérhető áron biztosít online hozzáférést a tankönyvekhez, cikkekhez és videókhoz.

Az OER használatával nemcsak pénzt lehet megtakarítani, de a tanulási idő is csökkenthető, amint ez az egyesült államokbeli *Achieving the Dream* 2016-os felméréséből kiderült. E szervezet javítani kívánja az egyetemi képzések elérhetőségét a hátrányos helyzetű hallgatók számára, ezért 13 állam 38 egyetemének részvételével közel 10 millió dolláros projektet indítottak OER-alapon működő képzések támogatására. Hasonló megfontolásoktól vezérelve a *William és Flora Hewlett Alapítvány* finanszírozza a *Nemzeti OER Projektet*, amely a magas minőségű, nyílt hozzáférésű tartalmak szolgáltatását tűzte ki célul az oktatás és a kutatás számára.

Az OER az egyik lehetséges stratégia a tankönyvek és más oktatási tartalmak magas költségeinek csökkentésére, ugyanakkor elterjesztése során – melybe be kell vonni a könyvtárosokat is – számos kihívással kell szembenézni. Az egyetemek gyakran idő- és erőforrás-igényesnek tartják a használatát. A nyílt oktatási tartalmak széles körű alkalmazásához mindenképpen szükségesnek látszik tehát egy életképes üzleti modell kialakítása.

A cikk a továbbiakban különböző OER kezdeményezéseket ismertet annak érdekében, hogy a könyvtárosok hatékonyabban vehessenek részt a nyílt oktatási források népszerűsítésében.

– Az egyik lehetséges megközelítés szerint a tartalomszolgáltató cégek támogatják az oktatási intéz-

ményeket, hogy azok könnyen és elérhető áron jus-
sanak hozzá a jó minőségű digitális tartalmakhoz.
Az egyetemek számára különféle szintű szolgáltatá-
sokat nyújthatnak, és biztosíthatják a saját tananya-
gok, a harmadik féltől származó oktatási anyagok és
a kiadói tartalom bármilyen kombinációját.

- A *MERLOT* projekt 1997-ben a felsőoktatásban ér-
deklent intézmények széles körű együttműködésével
jött létre a Kaliforniai Állami Egyetem égisze alatt.
Ellenőrzött gyűjteményükben online kurzusokat és
multimédia oktatási tartalmakat tesznek közzé, és
infrastruktúrát is kínálnak az újabb anyagok létre-
hozásához.
- Egy független nonprofit kutatóintézet, az Institute
for the Study of Knowledge Management in
Education az *OER Commons* projekt keretében
számos szolgáltatást nyújt, többek között kiadói tá-
mogatást, a tartalmak létrehozását és bibliográfiai
leírását támogató eszközöket. Az *OER Commons*
egy ingyenes oktatói és tanulói hálózat mintegy
50 000 oktatási tartalommal, főként a középfokú
oktatás számára.
- Az *OpenStax College* nevű nonprofit szervezet a
Rice Egyetem berkeiben működik alapítványok tá-
mogásával. A minőségi jegyzetek sztenderdjének
kialakítójaként tekintenek rá. Jegyzeteik online ol-
vasása ingyenes, letöltésük ára is alacsony.
- Az *Open Textbook Network* segít kialakítani az in-
tézmények saját, nyílt forrásokból épülő könyvtá-
rát. Amerika-szerte sokan csatlakoznak a hálózat-
hoz, hogy közös stratégiát alakítsanak ki a nyílt
oktatási anyagok elterjesztésére.
- A *National Science Digital Library* (Nemzeti Tu-
dományos Digitális Könyvtár) magas minőségű
online oktatóanyagokat tesz közzé a természettu-
dományok, a technológia, a mérnöki tudományok
és a matematika területén. Az együttműködő part-
nerek a digitális források mellett az oktatás min-
den szintjén gyakorlati támogatást is nyújtanak az
intézményeknek.
- A *Stanford Egyetemen* olyan skálázható rendszer
kialakításán dolgoznak, amely az egyetemek szá-
mára lehetővé teszi a nyílt oktatóanyagok haszná-
latát, összhangban van a szerzői jogi szabályozás-
sal és megfizethető áron érhető el.

(Szepesi Judit)

Lásd még 226

Közérdekű tájékoztatás

247/2018

RUBENSTEIN, Ellen L.: "I want to provide patrons with
good information" : public library staff as health informa-
tion facilitators. – Bibliogr. In: The library quarterly. – 88.
(2018) 2., p. 125-141.

**„Jó információkat szeretnék nyújtani a használóknak”: a köz-
könyvtárak mint az egészségügyi tájékoztatás eszközei**

*Felmérés; Információs műveltség; Képesítés; Közérdekű
tájékoztatás; Közművelődési könyvtár; Továbbképzés*

A cikk az egyesült államokbeli MLA (Medical
Library Association – Orvosi Könyvtárak Szövetsége)
által 2003 óta szervezett CHIS-képzés (Consumer
Health Information Specialization – fogyasztói
egészséggel kapcsolatos információ specializáció)
fontosságát és értékét hangsúlyozza. Az egészség-
gel kapcsolatos információk szolgáltatásának és az
ezekhez való hozzáférésnek a legnagyobb akadály
a könyvtárosok és a lakosság körében egyaránt az
egészséggel kapcsolatos műveltség (health literacy)
nem kielégítő mivolta. A CHIS továbbképzések célja
az, hogy a közkönyvtárakban dolgozók megismer-
kedjenek az egészségügyi információforrásokkal, és
hatékonyan el tudják látni közösségük ilyen irányú
tájékoztatását.

A szerző a rossz népegészségügyi mutatókkal ren-
delkező Oklahoma állam két, közelebről meg nem
nevezett könyvtári rendszerének közkönyvtárosai kö-
rében végzett kérdőíves felmérést, melyben mindkét
könyvtári rendszerből egyaránt 19-19 fő vett részt.
Lényeges különbség volt a vizsgált két könyvtá-
ri rendszer között, hogy az elsőben az Oklahomai
Egyetem Egészségtudományi Központi Könyvtárá-
val és az Orvosi Könyvtárak Nemzeti Hálózatával
(NN/LM) együttműködési megállapodást kötöttek a
CHIS továbbképzéseken való részvételről, így ezek-
ben a könyvtárakban több könyvtáros rendelkezett
CHIS-oklevéllel, vagy volt tervben esetükben annak
megszerzése.

A felmérés mindkét rendszerben kimutatta, hogy a
könyvtárosok felismerték képességeik határait az
egészséggel kapcsolatos kérdések területén („nem
vagyunk orvosok”). Az első rendszerben volt, aki
felértékelte a CHIS-képzés fontosságát, mely által
magabiztosabbá vált ezen a területen. Továbbá az
első rendszerben dolgozó könyvtárosok pontosabban

fogalmazták meg, mit értenek egészséggel kapcsolatos műveltség alatt, szemben a második rendszerben dolgozó kollégáikkal.

Mindkét könyvtári rendszer könyvtárosai egyetértettek abban, hogy biztosítani kell a hozzáférést az egészséggel kapcsolatos információkhoz. Ez azonban felemásan valósult meg. A könyvtárosok hajlamosak voltak arra, hogy a tájékoztatás során előbb irányítsák a használókat könyvekhez, mint digitális forrásokhoz. Az első rendszerben dolgozó könyvtárosok javára írható, hogy amennyiben a könyvek nem voltak segítségére a kérdezőnek, online forrásokat ajánlottak. Ezzel szemben a második rendszerben vagy nem népszerűsítették, vagy nem is ismerték a különböző orvosi adatbázisokat.

Ezek az eredmények jelzik a CHIS-hez hasonló speciális képzések értékét. Ugyan az egyetemi szintű könyvtársképzésben szóba kerülhet az egészségügyi tájékoztatás, illetve léteznek különböző speciális kurzusok is, de ez a kérdéskör nem integrálódott a törzsanyagba a súlyának megfelelően, mivel úgy tartják, hogy elsősorban a leendő orvosi könyvtárosok

képzését szolgálja. Ám a helyzet az, hogy többféle információs szakembernek, így a közkönyvtárakban dolgozóknak is releváns az egészséggel kapcsolatos műveltség, és ilyen irányú kompetenciáikat munkájukhoz fejleszteniük kell.

Végző következtetésként a tanulmány a következőket fogalmazza meg:

- Szükség van jól felkészült könyvtárosokra, akik közvetíteni tudják az egészséggel kapcsolatos információkat a közösségük felé, a személyiségi jogok maximális tiszteletben tartásával.
- Annak érdekében, hogy a közkönyvtárak naprakészen el tudják látni az egészségügyi tájékoztatási feladataikat, a kollégáknak érdemes továbbképzéseken részt venniük a CHIS révén vagy egyéb egészségügyi információs képzéseken keresztül.
- Az egészségügyi tájékoztatásnak jobban be kellene épülnie a könyvtár- és információtudományi programokba.

(Heronyányi Zsolt)

Vezetés, irányítás

Tervezés

Lásd 213, 244, 266

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

248/2018

LOPEZ, Samantha: Project Outcome results in action In: Public library quarterly. – 37. (2018) 2., p. 150-165.

Project Outcome: eszköz a könyvtári programok és szolgáltatások értékelésére

Hatékonyág; Közművelődési könyvtár; Minősítés; Rendezvény; Szolgáltatások; Társadalmi követelmények

Az egyesült államokbeli Public Library Association teljesítményértékelési kezdeményezése, a Project

Outcome egy ingyenes online eszköz, melyet arra terveztek, hogy segítsen a közkönyvtáraknak megismerni és megosztani egymással alapvető könyvtári programjaik és szolgáltatásaik hatását, azáltal, hogy egyszerű kérdőíveket biztosít és egy könnyen használható módszert nyújt a kimenetek mérésére és elemzésére. A részt vevő könyvtárakkal és közösségi szereplőkkel 2017-ben készített interjúk alapján öt sikeres esettanulmányt emeltek ki. A PLA következtetése az, hogy a Project Outcome kérdőíveit használó könyvtárak a kimeneteli adataikat gyakorlati cselekvésbe fordítható eredményekként tudják kamatoztatni – időben nyomon követve kifejtett hatásukat, fejlesztve és kiterjesztve a programokat és szolgáltatásokat, támogatva az új partnerkapcsolatokat és elmélyítve a régieket, valamint fokozva a könyvtárak közösségjobbító erejét.

(Autoref.)

Lásd még 233

Pénzügyi és gazdasági kérdések

249/2018

REINSFELDER, Thomas L. – PIKE, Caitlin A.: Using library funds to support open access publishing through crowdfunding : going beyond Article Processing Charges. – Bibliogr. In: Collection management. – 43. (2018) 2., p. 138-149.

Könyvtári források felhasználása közösségi finanszírozáson keresztül a nyílt hozzáférésű kiadás támogatásáért: a szerzői publikálási díjak meghaladása

Állománygyarapítás; Együttműködés -szakterületi; Hozzáférhetőség; Költségvetés; Publikálás -tudományos kiadványoké

A kiadók rendszerint szerzői publikálási díjakat (Article Processing Charges, APCs) számolnak fel a nyílt hozzáférésű kiadás finanszírozására, néhány könyvtár és egyéb intézmény pedig segít a helyi szerzőknek állni ezeket a költségeket. Ám ez a stratégia drága, és általában egyszerre csak egy cikket képes kezelni. Néhány viszonylag új kiadási kezdeményezés a közösségi finanszírozás modelljére támaszkodik, ami lehetővé teszi sok könyvtár számára a nyílt hozzáférés költségeinek megosztását, gyakran a szerzői publikálási díjnak a töredékéért. E cikk több alternatív kiadói projektet mutat be, annak átgondolására ösztönözve a könyvtárosokat, hogyan támogathatnák a nyílt hozzáférést a könyvtári költségvetésből.

(Autoref.)

Lásd még 215

Személyzet

250/2018

RICHTER, Vít – PILLEROVÁ, Vladana: Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven ČR v roce 2017. – Bibliogr. In: Knižnica. – 19. (2018) 1., p. 21-28.

Res. angol nyelven

2017-es országos hatókörű felmérés a Cseh Köztársaság könyvtárosainak életkoráról, végzettségéről és munkabéréről

Felmérés; Könyvtári rendszer -országos; Könyvtárosi hivatal; Munkabér, alkalmazás; Személyzet

A Cseh Nemzeti Könyvtár 1998 óta folytat kutatásokat a cseh könyvtárak személyzetével kapcsolatban. 2017-ben negyedik alkalommal került sor a felmérésre, melyben először vizsgálták a könyvtárak vezetőit is.

Az online kérdőív segítségével végzett kutatásba 748 könyvtárat vontak be, melyből 604 volt közkönyvtár és 144 szakkönyvtár. 2016 végén a 748 könyvtárban összesen 5592 foglalkoztatott és ezen belül 4330 szakalkalmazott (könyvtáros) dolgozott. Nemek tekintetében a könyvtárosok túlnyomó többsége nő (87%), de az elmúlt időszakban a férfiak aránya 7%-ról (1998) 13%-ra emelkedett (2016). A könyvtárvezetőkre is érvényes a női többség (83%), de a szakkönyvtárak körében a férfi vezetők aránya valamivel magasabb (24%). A kor szerinti megoszlás tekintetében a legnagyobb csoportot az 51–60 év közöttiek jelentik (30%), magas a 41–50 év közöttiek aránya is (27%), míg a 40 év alattiak összesen csak a könyvtárosok közel egyharmadát teszik ki. Ezen belül a legfiatalabb, 18–30 év közti munkatársak aránya 11%-os. A szakkönyvtárakban dolgozók között egy kicsit kedvezőbb a helyzet, de itt is a 41–60 év közöttiek dominálnak (49%), noha a 30 év alattiak aránya jobb, mint a közkönyvtárakban (14%).

A szakalkalmazottak végzettség szerinti megoszlásában 48%-nak nincs, 52%-nak van szakirányú végzettsége. Folytatódott a felsőfokú végzettségük arányának növekedése, amely 1998-ban csak 22%-os volt, 2016-ra azonban elérte a 40%-ot. Az előző kutatáshoz képest növekedett a középfokú szakirányú végzettségük aránya, és csökkent a nem szakirányú középfokú végzettségüké. A felmérés tanúsága szerint a közkönyvtárakban a szakirányú középfokú végzettséggel rendelkezők aránya 35%, a szakkönyvtárakban 26%. A felsőfokú szakirányú végzettségűeknél a szakkönyvtárakban jobb az arány (32%), a közkönyvtárakban kevésbé (17%). A különböző könyvtáros munkakörök tekintetében is eltérés mutatható ki a közkönyvtárak és a szakkönyvtárak között: a közkönyvtárakban 29% a tájékoztató könyvtárosok és 21% az olvasószolgálatot ellátók aránya, a szakkönyvtárakban ez a megoszlás rendre 21% és 18%. A katalogizálók a szakkönyvtárakban vannak többen (21%), a közkönyvtárakban kevesebben (12%). A közkönyvtárakban magasabb az újabb szakképzést szerzők aránya, mint a szakkönyvtárakban.

A munkatapasztalatra irányuló kérdések alapján a könyvtárosok több mint fele (58%) tíz évnél régebben dolgozik a könyvtárban. A munkahely melletti hosszú távú elköteleződést jelző trend a mostani kutatásban ismét igazolódott. A közkönyvtáraknál ez az arány 55–63% közt mozog, a szakkönyvtárakban 38%-ról 53%-ra emelkedett. A nyelvtudás tekintetében növekedett az angol nyelvet használók aránya (54%) és csökkent az orosz nyelvet ismerők száma (18%). Az angol nyelvtudást illetően a szakkönyvtárakban dolgozók jobban állnak (70%), mint a közkönyvtárak munkatársai (33%).

A könyvtárvezetőket nem, életkor, végzettség és a gyakorlati idő szerint mérték föl. A vezetői beosztásokat a közkönyvtárakban 85%-ban, a szakkönyvtárakban 76%-ban nők töltik be. A nagyobb városokban és a szakkönyvtárakban inkább jellemző a férfi vezetők magasabb aránya. Minden könyvtártípusra igaz, hogy a vezetők több mint húszéves szakmai tapasztalattal rendelkeznek, 64%-uk felsőfokú szakirányú végzettségű. A közkönyvtárakban ez utóbbi arány jóval alacsonyabb (56%), mint a szakkönyvtárakban (92%).

Ami a bérezést illeti, 2016-ban Csehországban a havi átlagbér 27 589 cseh korona (1020 euró) volt, ehhez képest a könyvtárosok 93%-ának munkabére nem érte el ezt az összeget. A könyvtárosok 2016-os havi átlagbére a 8. fizetési osztályban 19 308 korona (714 euró), a 10. fizetési osztályban 22 891 korona (847 euró) volt. A 11. fizetési osztályba a vezetők tartoznak, innentől a 14-es osztályig folyamatosan emelkednek az átlagos bérek, a közkönyvtárakban a 2016-os adatok szerint 979 eurótól 1718 euróig, a szakkönyvtárakban 876 eurótól 1682 euróig.

A kutatás hozzájárult ahhoz, hogy a szakma prioritásokat fogalmazzon meg a munkáltatók és a könyvtárosképző intézmények felé a jövőre nézve.

(Prókai Margit)

Lásd még 216, 233

Marketing, közönségkapcsolatok

251/2018

PERRIN, Joy M. [et al.]: Know your crowd : a case study in digital collection marketing. – Bibliogr. In: The reference librarian. – 58. (2017) 3., p. 190-201.

Mérd fel a közönséged: esettanulmány a digitális gyűjtemények marketingjéről

Elektronikus könyvtár; Felsőoktatási könyvtár; Internet; Kommunikáció -használókkal; Különgyűjtemény; Marketing

A digitalizált különgyűjtemények és intézményi repozitóriumok sajátos kihívást jelentenek a könyvtárak számára, amikor azok olyan marketingstratégiákat igyekeznek találni, melyek képesek az olvasókat e szolgáltatások felé vonzani. Ezek a gyűjtemények nem gyakorolnak olyan tömeges vonzerőt, mint a teljes szövegű hozzáférés vagy a szerzői felolvasások, mindennek ellenére szükségük van a használatra. Ez az esettanulmány ismerteti egy felsőoktatási könyvtár arra tett kísérleteit, hogy aktívan népszerűsítse digitális különgyűjteményeit. A gyűjteményeket nyomtatott marketinganyagokon keresztül, a könyvtári szolgáltatások nyílt napján és egy fényképpályázat segítségével reklámozták. Az eredmények azt mutatják, hogy a magas szintű és intenzív marketing nem működik egy általános használói körnél a digitális különgyűjtemények esetén, mivel a témakörök túl szűkek ahhoz, hogy közérdeklődés övezze őket. A célközönség meghatározása szintén téves volt, hiszen a gyűjtemények piaca nagyobb volt az egyetemen kívül, mint a helyi hallgatók körében. A szerzők tanulmányoztak olyan digitális különgyűjteményeket, amelyek eredményesen működnek, hogy lássák, hogyan lehet a külső használók körében népszerűsíteni a gyűjteményeket. Arra jutottak, hogy azok a gyűjtemények, melyek különböző érdeklődésű csoportokhoz kötődő külső forrásokhoz kapcsolódnak, minimális marketingtevékenység mellett értek el sikereket. A gyűjtemények Wikipédiához kötését egyszerű, de hatékony módszerként azonosították, amely hatékonyabb volt, mint a gyűjtemény szűkebb piaci szegmenst képviselő oldalakhoz való kapcsolása. A szerzők következtetése az, hogy a felsőoktatási könyvtáraknak céltudatosabb, a közösséggel kapcsolatot teremtő megközelítésekre van szükségük ahhoz, hogy el tudják érni a digitális különgyűjtemények szakosodott használóit.

(Autoref.)

252/2018

STINSON, Alex – EVANS, Jason: Bringing Wikipedia into the library : creating a community around open access In: American libraries. – 49. (2018) 5., p. 42-45.

Hozzuk a Wikipédiát a könyvtárba! Közösségteremtés a nyílt hozzáférés körül

Együttműködés -nemzetközi; Enciklopédia, lexikon; Hozzáférhetőség; Kommunikáció -használók; Online információkeresés; Társadalmi kezdeményezés

Az online enciklopédia és a könyvtárak egyre inkább együttműködnek a nyílt hozzáférésű információk biztosításáért. A két közösség közötti különbség hivatali felelősségük mértékében rejlik – jól képzett szakemberek egyfelől, motivált önkéntesek másfelől –, de céljuk és felkészültségük hasonló. A hatékony együttműködés záloga a megfelelő személyek megtalálása.

A Wikipédia szerkesztésébe szinte bárki bekapcsolódhat: minden hónapban húszezer új tag regisztrálja magát a felületen. Az angol nyelvű változatban 130–140 ezren vannak, akik havonta legalább egy szócikket készítenek. (A Wikipedia Foundation nem ellenőrzi a szócikkeket, csupán a részvételt és a személyes adatok védelmét szabályozza.)

Történetileg nézve a Wikipédia szerzői közössége szervesen és függetlenül fejlődött, noha vannak törekvések, hogy a helyi szerzői közösségeket, önkénteseket hivatalosabb szervezetekbe, ún. fiókokba tömörítsék (affiliates). Ezek általában kétféleképpen, használói csoportok és szakaszok (chapters). Mindkét forma célja, hogy kapcsolatot teremtsen a helyi önkéntesek és az együttműködő partnerek (pl. a könyvtárak) között.

A könyvtárak szervezeti partnerként a tudásbázisukat és a kapcsolatrendszerüket tudják segítségképpen felajánlani. Ha meghatároztuk, milyen tevékenységgel (pl. szócikkíró maratonnal, egy bizonyos témá-

nak szentelt szerkesztői csoport létrehozásával stb.) kívánunk hozzájárulni a Wikipédia építéséhez, fontos, hogy olyan önkénteseket toborozzunk a projekt számára, akik motivációval, szabadidővel és jó képességekkel rendelkeznek. Érdemes szem előtt tartani, hogy az emberek csak olyasminek szentelnek sok energiát, ami a leginkább közel áll hozzájuk. Célszerű, ha felkeltjük az érdeklődést a közösségekben működő, a könyvtárral már kapcsolatot ápoló más önkéntes csoportok körében is – ilyen lehet a helyi történeti egyesület, esetleg jótékonyági csoport. Ezek lehetnek a legjobb szövetségesek, hiszen a Wikipédia egy kész, többnyelvű platform, ahol az emberek érdeklődésüknek és szakértelmüknek megfelelően, a könyvtárral közösen dolgozhatnak a szócikkek tartalmának javításán. Jobb eredménnyel kecsegtet a projekt abban az esetben, ha előre meghatározzuk a leendő önkéntesek szerepét.

A szerzők a Wikipédia könyvtári stratégiába való illesztésének három megoldását mutatják be, ezek rendre a munkatársakra, a helyi Wikipédia-felelősökre és a diákokra építenek. Tény, hogy az önkénteseknek és a munkatársaknak a bevonását szolgáló fenti modellek még nem igazán kiforrottak. Csak 2010–2011 óta foglalkozik ezzel a nemzetközi Wikipédia-közösség, vagyis még csak próbálkozások történtek arra, miképp lehetne jobban szolgálni a könyvtárak és a Wikipédia közös érdekeit. Együtt kell arra törekedni, hogy a megfelelő szerzők bekapcsolódjanak a projektbe a közös tudás fejlesztésének érdekében.

(Murányi Lajos)

Lásd még 228, 260, 261, 266

Felhasználók és használat

Általános kérdések

253/2018

BATS, Raphaëlle: Bibliothécaires, participation et expertise métier. – Bibliogr. In: Bulletin des bibliothèques de France. – (2017) 13., p. 96-104.

Állampolgári részvétel és könyvtárosi szakértelem: a

használók bevonása könyvtári projektekbe

Együttműködés -helyi; Használó; Könyvtárosi hivatás; Közművelődési könyvtár; Személyzet; Társadalmi követelmények; Városi könyvtár

A közvéleménynek csak egysíkú, többnyire téves elképzelése van a könyvtáros munkájáról. Ám könyvtárosnak lenni nemcsak annyit tesz, mint „könyvtárban dolgozni”, hanem inkább „könyvtárat csinálni”,

aminek során a könyvtárat maga a könyvtáros hozza létre és alakítja egy mindenki számára nyitott kulturális intézménnyé, amely elérhetővé teszi a tudást a gyűjteményein és a rendezvényein keresztül, illetve eszközöket biztosít a tudás megszerzéséhez is. Könyvtártípustól és a könyvtárosok szaktudásától, képességeitől függően a feladatok különféleképpen oszlanak meg. Napjainkban a szakértő könyvtáros-tól eljutunk a könyvtári munkában részt vevő, abból részt vállaló felhasználóig. A feladatkörök és a tudományosság határai itt elmosódnak azáltal, hogy a könyvtáros beépíti munkájába a használó szakértelmét is. A crowdsourcingnak (a nagyközönség feladataiba való bevonásának) ez a fajtája nemcsak a technikai lehetőségeket, hanem a közösség kollektív intelligenciáját is kiaknázza.

Ehhez azonban nagyon fontos a „szakértő” fogalmának, feladatkörének, határainak pontos meghatározása. Példaként szolgálhat a Lyoni Városi Könyvtár „Demokrácia: gondolkodni és álmodni együtt” programsorozata, amelynek nyolcvan rendezvényéből negyven a közösség bevonásával, a részvételiség elvét követve valósult meg. A cikk a „*Cherchez la femme!*” („Keresd a nőt!”) rendezvény során szerzett tapasztalatok alapján három részvételi szintet azonosít: 1.) a témához kapcsolódó egyéni vagy néhány fős műhelymunka; 2.) lokális szint: a résztvevők a könyvtár helyi forrásaira építenek; 3.) mindezt az értéket közkinccsé is teszik azáltal, hogy a Wikipédia számára dokumentumokat, forrásokat gyűjtenek, gazdagítva ezzel egy mindenki számára hozzáférhető kollektív tudástárat.

A könyvtárosnak itt több szempontból is szakértőnek kellett lennie, hiszen átlagolvasókat kellett információkeresésre, az információ értékelésére, válogatására, felhasználására, majd feldolgozására tanítani. Információtudományi ismeretei mellett informatikai, IKT kompetenciáira is szükség volt annak érdekében, hogy a digitális térben végzett Wikipédia-szerkesztést el tudják végezni az olvasók. Ők pedig az egyéni munka során is egy kollektív projektben dolgoztak, majd egy tágabb közösség számára hoztak létre egy közös produktumot. Sőt, mindeközben bizonyos ellenőrzési és felelősségvállalási szerepkörbe is kerültek!

A közkönyvtárak egyre többször kínálnak ehhez hasonló közösségi programokat. Néha bizonyos aggodalmak közepette, mivel sok esetben különféle habitusú, képességű olvasókkal kell együtt dolgozni és végezni valami olyan tevékenységet, amelyhez a könyvtárosoknak nincs megfelelő szaktudásuk, hi-

szen távol esik szakterületüktől (pl. gasztronómia, kertészkedés stb.). Ezek a programok és a bemutatott projekt a kollektív mozgósítás tapasztalatát teszik kézzelfoghatóvá, amit a közszolgálat kiterjesztésének is tekinthetünk, hiszen hozzájárulnak a könyvtár demokratikus küldetéséhez és az egyének állampolgárrá válásához, azaz képességeiknek a közösség érdekében való kibontakoztatásához.

(Pajor Enikő)

Lásd még 252

Használat- és igényvizsgálat

254/2018

NILLSON, Emmeli: De äldsta deltar minst In: Biblioteksbladet. – 103. (2018) 7., p. 20-22.

Az idősök használják legkevésbé az internetet

Felmérés; Használói szokások; Idős olvasó; Internet

A cikk a svéd Internet Alapítványnak (Internetstiftelsen) a svéd lakosság internethasználatát bemutató jelentését vizsgálja, különös tekintettel az idős népesség internetezési szokásaira. Az adatfelvétel 2017-ben történt, melynek során több mint háromezer 11 éven felüli svéd állampolgár internethasználati szokásait vizsgálták részletesen, egy év alatt tizennyolc alkalommal kérve a résztvevőket különféle vizsgálatokban, felmérésekben való közreműködésre, amit egy általános statisztikai adatgyűjtés egészített ki közigazgatási és piaci szereplők bevonásával.

A becslések szerint a svédek mintegy 6%-a nem használ egyáltalán internetet, mégpedig nem azért, mert nem engedheti meg magának – ők maguk nem akarják használni a világhálót, mert nem tartják hasznosnak a saját szempontjukból. A legtöbb így válaszolóknak megfelelő eszköze sincs, mivel teljesen hidegen hagyja a virtuális világ. Szinte senki sem hivatkozott arra, hogy az internet-hozzáférés drága lenne. A felmérés azt igazolta, hogy az internet használata erős összefüggést mutat az életkorral. Azoknak, akik ritkán vagy egyáltalán nem használnak internetet, több mint felét a 76 év feletti népesség teszi ki. A 75 év felettiiek 60%-a nem él a világháló kínálta lehetőségekkel a közérdekű információk beszerzésekor, illetve nem használnak digitális személyazonosításhoz kötődő szolgáltatásokat sem. Ez igen veszélyes,

mert így többek között sokkal nehezebben tudják befizetni a számláikat, s a nehézségeik a jövőben várhatóan egyre csak fokozódnak majd, ahogy egyre jobban előrehalad a társadalom digitalizálódása. (Napirendre került, hogy a választásokon való részvételnek is előfeltétele legyen az e-azonosító használata.) Egyelőre azonosították a problémát, de a megoldás még nem látszik: hiába rendszeres internethasználó a lakosság 90%-a, nagy kihívást jelent, hogy mi lesz a többiekkel.

A képet tovább árnyalja, hogy az internetet nem használó idősök között is felülreprezentáltak a vidéki, falusias térségben élő, alacsonyán képzett, csekély jövedelemmel bíró nyugdíjasok. Az életkor mellett tehát a társadalmi státusz is komoly tényező. A vendéglátóiparban, a szociális gondozásban, illetve a kereskedelem és az ipar egyéb területein alkalmazottként dolgozók internethasználata jóval alacsonyabbnak bizonyult a magasabb képzettséget igénylő üzleti, illetve tudományos állásokban foglalkoztatottakénál. Ez abból a szempontból lényeges, hogy aki csupán hetente néhányszor (azaz nem mindennap) használja az internetet, jóval kevésbé tud részt venni a digitális társadalom életében. A napi szintű használat általánossá válására igen jótékony hatást gyakorol az okostelefonok széles körű elterjedése. Az Eurostat vonatkozó felmérése szerint a svédek – a többi északi országgal egyetemben – még így is nagyon előkelő helyen állnak az EU-n belüli összevetésben: a digitális készségek terén a negyedik helyen végeztek. A szerzők arra is felhívják a figyelmet, hogy az amerikai nyugdíjasok internethasználata magasabb arányú a svédekénél, mivel befolyásos társadalmi lobbiszervezeteik sokat segítenek ezen a téren. Pessimizmusra azonban a felmérés készítői szerint nincs ok, a nyugdíjasok körében Svédországban is nő az internethasználók aránya, s különösen nagy lehetőségek rejlenek a nyugdíjas férfinépesség digitális készségeinek fejlesztésében.

(Németh Márton)

Lásd még 220, 239, 259

Olvasás

Lásd 237, 255

Olvasáskutatás

255/2018

KOPÁČIKOVÁ, Judita: Mládež a knižnice : výsledky výskumu čítania mládeže vo veku 13–17 rokov na Slovensku. – Bibliogr. In: Knižnica. – 19. (2018) 1., p. 3-6.

Res. angol nyelven

A fiatalok és a könyvtárak: felmérés a 13–17 évesek olvasási szokásairól Szlovákiában

Felmérés; Ifjúsági olvasó; Iskolai és gyermekkönyvtárak; Könyvtárhaználnat; Olvasási szokások; Olvasásvizsgálat

2016 és 2017 között a Szlovák Könyvtáros Egyesület ismételt olvasáskutatást végzett a 13–17 éves szlovákiai fiatalok körében. A nemzetközi és hazai korábbi felmérésekkel való összehasonlíthatóságot szem előtt tartva a cél az olvasási szokások felmérése volt az általános iskolából a középiskolába való átmenet időszakában. A felmérést 27 kérdésből álló anonim kérdőív segítségével végezték. Hét kérdés demográfiai adatokhoz, a többi az olvasási szokásokhoz és a könyvtárhaználnathoz kapcsolódott. A kutatás az adatok mennyiségi felvételére irányult, 2018-ra tervezik a minőségi felmérést. A reprezentatív mintát 1654 válaszadó alkotta, fele-fele arányban fiúk és lányok Szlovákia egész területéről, 72 általános és középiskolából.

Az általános iskolások aránya 45,3%, a gimnazistáké 21,5%, a szakközépiskolásoké 33,2% volt. A megkérdezettek közül 88,5% volt szlovák nemzetiségű, 8,9% magyar, 0,9% roma, 0,2% ukrán és 0,2% cseh. A településnagyság tekintetében 1000 lakos alatti településen élt 16,9%, 5000 lakos alattiban 30,9%, 50 000 alattiban 35,4%, ennél nagyobb településen pedig 16,3%.

A kutatás során nagy figyelmet szenteltek a közkönyvtárak és az iskolai könyvtárak látogatottságának. (2015 végén Szlovákiában 1625 közkönyvtár és 1584 iskolai könyvtár regisztráltak, utóbbiból 19 volt kettős funkciójú.) A válaszadók 29,8%-a látogatta, 26,9%-a soha nem látogatta a közkönyvtárat; 40% korábban használta, jelenleg azonban nem. Az iskolai könyvtárak használati adatai ennél is rosszabbak lettek: 18,1% látogatta, 41,3% soha nem látogatta, 29% csak korábban látogatta az iskolai könyvtárat. 11% azt állította, hogy nincs iskolai könyvtára.

A nemek tekintetében a korábbi kutatásokhoz hasonlóan most is a lányok eredményei lettek jobbak. A közkönyvtárak látogatói 66,1%-ban lányok, 33,7%-ban fiúk. A nemleges válaszadók 17,3%-a volt lány, 36,7%-a fiú. Az iskolai könyvtárlátogatók 60,2%-a lány, 39,8%-a fiú, a nem látogatók 42%-a lány, 58%-a fiú volt.

A közkönyvtárakat látogatók közt a 14 évesek voltak legtöbben (36,9%), a 15 évesek 35,2%-ot, a 13 évesek 34%-ot képeztek. A közkönyvtárba soha nem járók közt legtöbben a 15 évesek (36,4%) és a 17 évesek (31,1%) voltak. Az iskolai könyvtárat a 15 évesek látogatták legtöbben (20,5%), az iskolai könyvtárba soha nem járók között a 16-17 évesek aránya volt a legmagasabb.

Ami az iskolatípusokat illeti, a gimnazisták közül 40% jár közkönyvtárba és 25,3% iskolai könyvtárba. A szakközépiskolások eredménye lett a legrosszabb, csupán 16% jár közkönyvtárba, 12% pedig iskolai könyvtárba. Az általános iskolások 35%-a rendszeres használója a közkönyvtáraknak, 19,1%-a az iskolai könyvtáraknak. A gimnazisták 19,4%-a, a szakközépiskolások 34,2%-a, az általános iskolások 25,1%-a soha nem jár közkönyvtárba. Az iskolai könyvtárat a gimnazisták 47,2%-a, a szakközépiskolások 49%-a, az általános iskolások 32,8%-a soha nem látogatta. Településnagyság tekintetében a közkönyvtárak használata az 5 és 50 ezer lakos közötti településeken volt a legjobb (36,5%).

A könyvtárlátogatás gyakoriságában a havonta egyszeri adat volt a legjellemzőbb. A könyvtárhasználat célját tekintve a leggyakoribb ok a kölcsönzés volt. Mindkét könyvtártípusban a könyvtári gyűjtemény bizonyult a legvonzóbbnak, az internethasználat és a számukra szervezett programok már nem érdeklik annyira a fiatalokat.

A könyvtárak mellőzésének leggyakoribb oka az időhiány (28,9%). 23,3% inkább megveszi a könyvet, 19%-nak nincs kedve könyvtárba járni, és 10,7% választotta azt, hogy nem szereti a könyveket.

A kutatás összefüggést tárt föl a szépirodalom olvasása és a könyvtárlátogatás között. 30% adott pozitív választ erre, 18,3% azonban soha nem olvas szépirodalmat. A tanuláshoz használt tankönyvön kívüli információforrások kérdésére a válaszadók 95,8%-a az internetet jelölte meg.

A kutatás megerősítette, hogy az olvasás és az írástudás tekintetében nemzeti stratégia kidolgozására van szükség, korosztályonként megfelelő módszerek kidolgozásával az olvasás motiválására. Támogatni kell a szülőket, az iskolákat és a közkönyvtárakat együtt-

működésüket, a családi olvasást és az olvasási készségek fejlesztését a legkisebb kortól kezdve.

(Prókai Margit)

Használók képzése

256/2018

KUGLITSCH, Rebecca Zuege: An interlocking and interdependent ecology : the intersection of scientific and information literacies. – Bibliogr. In: Reference services review. – 46. (2018) 2., p. 294-302.

Egymásba illeszkedő és kölcsönösen összefüggő ökológia: a tudományos írástudás és az információs műveltség metszéspontja

Felsőoktatási könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Információs műveltség; Tudományos kutatás

Bőven van tere annak, hogy a könyvtárosok párhuzamosan fejlesszék a hallgatók kritikai tudományos írástudását és (kritikai) információs műveltségét, mivel azok összhangban és átfedésben vannak egymással, amit az ACRL *Információs műveltségi keretrendszere* is hangsúlyoz.

A tudományos írástudás (science literacy) lehetővé teszi, hogy a hétköznapi tapasztalataink alapján felmerülő kíváncsiságunktól vezérelve kérdéseket tegyünk fel és azokra válaszokat keressünk, továbbá képesek legyünk természeti jelenségeket leírni, megmagyarázni és előre jelezni. Emellett elősegíti, hogy értő módon olvassuk a sajtóban a tudománnyal kapcsolatos írásokat és részt vegyünk az ezekben levont következtetések érvényességével kapcsolatos társadalmi diskurzusban. Része, hogy azonosítsuk a nemzeti és helyi döntéseket megalapozó tudományos kérdéseket, továbbá kifejezzük tudományos és technológiai megalapozottságú álláspontunkat. Lehetővé teszi, hogy forrásai és alkalmazott módszerei alapján értékelni tudjuk a tudományos információ minőségét. Végül feltételezi, hogy érveinket bizonyítékokra alapozzuk.

A tudomány sztereotípiákra épülő szemlélete úgy a kutatók, mint a nagyközönség körében elfedte a kritikai szemlélet szükségességét. A hagyományos tudományos írástudásnak viszonylag korlátozott hatása van, viszont a kritikai tudományos írástudás lehetővé teszi, hogy reflektáljunk magára a tudományos dis-

kurzusra, annak előfeltevéseire, társadalmi beágyazottságára, kanonizációjára – összhangban az információs műveltségi keretrendszer azon állításával, hogy a tekintély konstruált és kontextusfüggő –, ami által mindkét írástudás (tudományos írástudás, információs műveltség) készségei továbbfejlődhetnek.

A nagyközönség számára azért fontos a kritikai tudományos írástudás és az információs műveltség, mert e készségek a demokratikus társadalmakban segítik a hatékony döntéshozatalt. Aki tehát a kritikai tudományos írástudás képességével rendelkezik, az nem tudományos kutató, hanem olyan kompetens állampolgár, aki némi tárgyi tudás birtokában megtanulta felismerni, hogy mikor befolyásolja szükségleteit és érdekeit a tudomány, továbbá képes a tudományos következtetéseket felhasználni saját céljai elérésére. Ezzel párhuzamosan a kutatóknak képessé kell válniuk arra, hogy eredményeiket kommunikálják a nagyközönség felé.

Az alapszintű kritikai tudományos és információs műveltség minden egyetemi hallgató számára elengedhetetlen, mivel nem mindegyikükből lesz tudományos kutató. Aki viszont mégis kutatói pályára lép, az a szakterületére jellemző tudományos írástudásra fog szert tenni, amely nem minden esetben kritikai jellegű, viszont átvihető más tudományterületekre is.

(Koltay Tibor)

257/2018

YEVELSON-SHORSHER, Anna – BRONSTEIN, Jenny: Three perspectives on information literacy in academia : talking to librarians, faculty, and students. – Bibliogr. In: College & research libraries. – 79. (2018) 4., p. 535-553.

Az információs műveltség az egyetemeken – három nézőpontból: beszélgetés könyvtárosokkal, oktatókkal és hallgatókkal

Egyetemi hallgató; Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Információs műveltség

Az információs műveltséget egyaránt vizsgálhatjuk a hallgatók, az oktatók és a könyvtárosok nézőpontjából. Ennek érdekében Izraelben, a Ben-Gurion Egyetem Művészeti Tanszéke 15 művészettörténet szakos hallgatójának, 10 oktatójának és az egyetem Aranne Központi Könyvtára 7 könyvtárosának részvételével félig strukturált interjúkat készítettek. Ezek alapján levonható a következtetés, hogy a hallgatók-

nak nincsenek meg a megfelelő információs műveltségi készségeik. Az oktatók fontosnak tartják, hogy hallgatóik tanulmányaik során elsajátítsák ezeket a kompetenciákat, ám ehhez a hallgatók nem kapnak tőlük elegendő segítséget. Ezeknek a készségeknek kiemelt jelentőségük van a felsőoktatásban, hiszen az internet megjelenése óta a hallgatók többsége nem rendelkezik megfelelő információs műveltségi alappal, miközben egyre jobban függenek az online információktól, technikai ismereteik viszont nem párosulnak az információk kritikai értékelésével.

Az interjúk tanúsága szerint a könyvtárosok azon erőfeszítései, hogy különböző programokkal javítsanak a helyzeten, nem mindig eredményesek, mivel a hallgatók nem ismerik a könyvtár szolgáltatásait, továbbá a könyvtár és az oktatók által kínált programok nem illeszkednek egymáshoz.

Más tanulmányok eredményeitől eltérően a kutatás során azt mutatták ki, hogy a hallgatók tudják, mennyire fontos az információs műveltség, viszont (más kutatásokkal összhangban) előnyben részesítik a digitális forrásokat és negatívan viszonyulnak a könyvtár intézményéhez, amit a könyvtártól való félelem okoz, részben abból fakadóan, hogy nincsenek ismereteik a működéséről. Ennek a könyvtárosok is tudatában vannak, ezért szolgáltatásaikat türelmes és empatikus módon igyekeznek nyújtani.

Az oktatók egyrészt ritkán látogatják a könyvtárat, másrészt viszont létezik egy együttműködés közöttük és a könyvtárosok között annak érdekében, hogy a hallgatókkal információforrásokat ismertessenek meg és elültessék bennük a kritikai gondolkodás fontosságát. Mindazonáltal a jövőben kívánatos lenne javítani a partnerkapcsolat kölcsönösségén és hatékonyságán.

(Koltay Tibor)

258/2018

YOUNG, Sarah – MALEY, Mary: Using practitioner-engaged evidence synthesis to teach research and information literacy skills : a model and case study. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 44. (2018) 2., p. 231-237.

Szakmai gyakorlati tapasztalatok szintézise a kutatási készségek és az információs műveltség oktatásáért: modell és esettanulmány

Egy kutatók, könyvtárosok és közösségi partnerek együttműködésével megvalósuló ifjúságfejlesztési program keretében egy szisztematikus szemle (azaz egy téma kutatási eredményeinek teljes körű értékelése) összeállítására hallgatói gyakorlatokat alkalmaztak. Ennek kapcsán az információs műveltség oktatásának egy olyan új, *service learning* (tanulási célú közösségi szolgáltatón) alapuló modellje született meg, amely összekapcsolja a tantermi oktatást a valós tapasztalatokkal, és lehetőséget nyújt arra, hogy a kritikai információs műveltség oktatása iránt nagyobb fokú elkötelezettség alakuljon ki. A *service learning* abban különbözik az önkéntességtől, hogy a partnerség egyaránt hasznos a hallgatóknak és a közösségeknek, tehát nemcsak arról szól, hogy a hallgatók gyakorló szakemberektől tanulhatnak, hanem abban is más, hogy az ilyen partnerségek olyan információkhoz juttatják a közösségeket, amelyekhez

a gyakorlatok közvetítésével, csak az egyetem révén juthatnak hozzá, tekintve, hogy nincs hozzáférésük az ott előfizetett információforrásokhoz. A modell platformot nyújt mindehhez azért, hogy a hallgatókat a tudás létrehozásának résztvevőivé teszi. Ezen kívül épít a bizonyítékalapú eljárási paradigmára is, továbbá az ACRL által kiadott *Információs műveltségi keretrendszerben* foglalt kérdésekre is választ ad. Mivel a közösség által létrehozott tudás kontextusa, értelme és értékei hozzáadott értéket képviselnek, az információk értékelése a *service learning* környezetében nem szűkül le listák kipipálására, így érvényre jut az információs műveltségi keretrendszerben is hangsúlyozott kontextualitás követelménye. Ebben a paradigmában a reflexió központi helyet foglal el, elősegítve azt is, hogy a könyvtárosok hatékonyabban működjenek együtt az oktatókkal az információs műveltség oktatásba való integrálásának érdekében.

(Koltay Tibor)

Lásd még 222, 227, 236

Információelőállítás, -megjelenítés és -terjesztés

Digitalizálás

Lásd 215, 266

Adatbázisok

Lásd 208, 217, 221

Nyomtatott dokumentumtípusok

259/2018

MIZRACHI, Diane [et al.]: Academic reading format preferences and behaviors among university students worldwide : a comparative survey analysis. – Bibliogr. In: PLOS ONE. – 13. (2018) 5., e0197444.

Milyen formában olvassák szívesen a tananyagokat az egyetemi hallgatók? Egy nemzetközi felmérés összehasonlító elemzése

Egyetemi hallgató; Elektronikus dokumentum; Felmérés; Használói szokások; Modern könyv; Nemzetközi helyzetkép

Egy kérdőíves vizsgálat keretében 21 ország (az Amerikai Egyesült Államok, Bulgária, az Egyesült Arab Emírségek, Finnország, Franciaország, Horvátország, Izrael, Katar, Kína, Lettország, Libanon, Moldova, Nagy-Britannia, Norvégia, Olaszország, Peru, Portugália, Románia, Svájc, Szlovénia és Törökország) egy-egy (Nagy-Britannia esetében három) egyetemén, összesen 10 293 hallgató körében végeztek felmérést az elsőévesektől a doktoranduszokig bezárólag a tananyagokkal kapcsolatos formátumpreferenciákat illetően. A (67,47%-ban női) válaszadók 78,44%-a az egyetemi tanulmányaihoz szükséges

anyagok nyomtatott formáját részesíti előnyben, míg 10,04% az elektronikus formát választotta. 11,52% nem jelölte meg preferenciáit. A felmérés eredményei azt mutatják, hogy az országok közötti különbségek elhanyagolhatók ezen a téren. Bár az elektronikus dokumentumok kinyomtatása munka-, költség- és időigényes, 68,85% teljesen egyetértett vagy egyetértett azzal, hogy ez a legcélravezetőbb módszer. Az elektronikus olvasásra laptopot az összes válaszadó 80,9%-a, mobiltelefont 36,83%, asztali számítógépet 30,54%, táblagépet 28,43% használt legszívesebben. A mobiltelefonon való olvasás a kínai válaszadók körében kiemelkedő, 73,7%-os volt, ez az összes ország válaszadói körében mért átlagos arány kétszerese. Az amerikai válaszadók 81,4%-a úgy látja, hogy a nyomtatott szöveget jobban meg tudja jegyezni. Ezt a véleményt 80% feletti arányban osztották tovább négy országban, az egyetértők arányának legalacsonyabb értéke is 63,4%-os volt (Kína esetében). Tizenkét ország válaszadói 80% feletti arányban gondolták, hogy a nyomtatott szövegekre jobban tudnak fókuszálni, míg az így nyilatkozók minimális aránya is 69%-ot mutatott (Bulgária). Az összes tananyagot nyomtatásban szeretné megkapni a válaszadók 41,8–81,4%-a. A digitális formát preferálók aránya maximum 26,8% volt (Bulgária esetében). A „Ha az olvasnivaló 7 oldalnál több, szívesebben olvasom kinyomtatva” mondat tartalmával egyetértők legmagasabb aránya 82,2% volt (Horvátország). További tizennégy ország kitöltői értékelték ezzel egyet 70% feletti arányban, és az állítással egyetértők legalacsonyabb aránya is 60,7%-os volt (Olaszország esetében).

(Koltay Tibor)

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

260/2018

TINGLE, Natalia – TEETER, Keith: Browsing the intangible : does visibility lead to increased use?. – Bibliogr. In: Technical services quarterly. – 35. (2018) 2., p. 164-174.

Böngészés az elektronikus könyvek között, avagy növele-e a láthatóság a használatot?

Állomány használata; Böngészés; Elektronikus könyv; Felsőoktatási könyvtár; Marketing; Szabadpolc

A Coloradói Egyetem könyvtári rendszerébe tartozó William M. White Üzleti Könyvtár több száz elektronikus folyóirat-előfizetés és több tucat adatbázis mellett közel 42 000 kötetet tartalmazó állománnyal rendelkezik, amelyből kb. 20 000 nyomtatott, 22 000 pedig elektronikus könyv. Az állománygyarapítás során 2011 óta az elektronikus dokumentumokat részesítik előnyben. A szemléletmódbeli váltás a használók részéről is tetten érhető: a könyvtár fizikai állományának használata visszaesett, s bár ezzel párhuzamosan az e-gyűjtemény olvasottsága emelkedett, ez nem tudta ellensúlyozni a csökkenést. Úgy tűnt, hogy az e-folyóiratokkal ellentétben a legújabb, már csak elektronikus formában beszerzett könyvek nem jutnak el az olvasókhoz. Az e-könyvek a könyvtár használói számára egyszerűen „láthatatlanok” voltak, mivel azokat nem lehetett a polcon sorakozó köteteknél már megszokott módon megtalálni.

Általánosságban elmondható, hogy a használók böngészési szokásai egységes mintát követnek. Az olvasó, miután feltérképezi a számára releváns könyveket tartalmazó polcokat, több tényező (borító, tartalomjegyzék, rövid tartalmi összefoglaló stb.) figyelembevételével választja ki az őt érdeklő kötetet. Az e-könyvek esetében a fenti módszer nem működik, ezért ezek a dokumentumok jóval nehezebben tudják csak felkelteni a figyelmet. A probléma megoldására a különböző könyvtárak más és más módszereket dolgoztak ki. Előfordul, hogy a polcon lévő könyvekhez mellékelnek egy listát a releváns e-könyvekről, más esetben felállítanak egy táblát a könyvtár egyik legforgalmasabb pontján, és erre kerülnek az elektronikus dokumentumok kinyomtatott borítói egy rövid összeggel és a hozzáférést biztosító QR-kóddal együtt. Sok könyvtár a két állomány integrálásával kísérletezik: van, ahol az e-könyv alapadatait tartalmazó cédulát helyezik el a polcon, máshol az elektronikus dokumentumot egy valódinak tűnő könyv formájában teszik a többi kötet közé.

Első próbálkozásként a William M. White Üzleti Könyvtár 2014-ben három különálló táblán igyekezett olvasói figyelmét felhívni az elektronikus könyvekre. Ennek eredményeképpen sikerült csekély mértékben növelni az állományrész használatát, amely így a „reklámozott” e-könyvek esetében elérte a 12,3%-ot, de a könyvtár ennél hatékonyabb megoldást keresett.

Egy apasztási projekt keretében 2016-ban számos fizikai kötetet kivontak az állományból, a polcokon felszabaduló helyet pedig az e-könyvek láthatóságának növelésére kívánták felhasználni. Elsőként listát készítettek az állományban található összes elektronikus könyvről, majd egy többlépcsős válogatási folyamat eredményeként 53, az egész e-könyv állományt jól reprezentáló, kifejezetten figyelemfelkeltő borítóval rendelkező, a közelmúltban kiadott kötetet választottak ki. A borítókat kinyomtatták, majd egy rövid ismertető szöveggel ellátva kb. A5-ös méretű műanyag könyvtartókra helyezték, melyeket a polcokon állítottak fel a nyomtatott kötetek között az olvasótermi szakrendnek megfelelően, hogy elősegítsék a spontán olvasói böngészést.

A borítók kihelyezése után a könyvtár folyamatosan nyomon követte az állomány használatát az e-könyveket szolgáltató platformok COUNTER (Counting Online Usage of Networked Electronic Resources) rendszereinek segítségével. Az azóta eltelt, viszonylag rövid időintervallumban tapasztaltak alapján úgy tűnik, hogy ez a módszer se volt sokkal hatékonyabb a korábnál, hiszen a kiválasztott 53 e-könyv tekintetében csupán 13,2%-os használati arányt sikerült elérni. A kapott eredményt az is árnyalja, hogy a jelenlegi adatgyűjtési módszereknek több hiányosságuk is van, hiszen nem minden e-könyves platform alkalmas az egyes címek használati statisztikájának kinyerésére.

Az e-könyvek böngészésének megkönnyítése mellett további feladat az elektronikus és a nyomtatott állomány közötti még szorosabb kapcsolat kialakítása.

(Nagy Gábor)

Lásd még 230, 259, 263

Információ- és kommunikációs technológia

261/2018

CEYNOWA, Klaus: Apps für Kultur und Bildung : Experimente und Erfahrungen der Bayerischen Staatsbibliothek im mobilen Internet In: BuB. – 70. (2018) 5., p. 244-247.

Res. angol és francia nyelven

Applikációkkal a kultúráért és az oktatásért: kísérletek és tapasztalatok a mobil eszközökre fejlesztett alkalmazá-

sokkal a Bajor Állami Könyvtárban

Általános tudományos könyvtár; Elektronikus könyvtár; Információtechnológia; Közgyűjtemény; Mobilkommunikáció; Olvasóterem; Régi és ritka könyvek; Térkép

A Bajor Állami Könyvtár 2010 és 2017 között több különböző könyvtári mobilapplikációt vezetett be. Az ingyenesen letölthető alkalmazások IOS és Android rendszerű eszközökön is futnak. Jóval többet nyújtanak, mint a hagyományos weboldalak mobilbaráttá tett változatai, ugyanis előtérbe helyezik a digitalizált és feldolgozott dokumentumok szerkeszthetőségét, kereshetőségét, szűrhetőségét, vagyis a felhasználói igények minél sokrétűbb kielégítését.

A fejlesztések egyik iránya a már digitalizált állományt érintette, és azt tűzte ki célul, hogy a könyvtár az alkalmazások segítségével újrafogalmazza és szélesebb felhasználói kör számára is elérhetőbbé, ismertebbé és kihasználtabbá tegye virtuális gyűjteményét. Az applikációk másik irányát a könyvtár fizikai terével kapcsolatosan nyújtott szolgáltatások képviselték.

1. A *Famous Books* segítségével a Bajor Állami Könyvtár kincsei közül 50 dokumentumba (köztük a Niebelung-énekbe és Gutenberg Bibliájába) olvashatunk bele elejétől a végéig. A digitalizált kötetek nagy felbontású megtekintésén túl információt kaphatunk azok történelmi vonatkozásairól, formai adatairól és tartalmi érdekességeiről is.
2. A *Bavarikon 3D* applikáció a bajor kulturális örökség gyűjteményeinek – múzeumoknak, könyvtáraknak, levéltáraknak – az anyagát, így többek között szobrokat, régészeti leleteket, használati tárgyakat, földgömböket tesz elérhetővé háromdimenziós, minden irányba forgatható, közelíthető, mozgatható formában, így kínálva a digitális tanulmányozás testközelű illúzióját.
3. A *Ludwig II.* nevű alkalmazás segítségével II. Lajos bajor uralkodó, az „Örült király” nyomait kutathatjuk. Az interaktív információk (videók, hanganyagok, képek, háromdimenziós animációk) a kiterjesztett valóság (AR) technológiájának köszönhetően az eredeti színhelyeken tárulnak a használók elé.
4. A *Historische Karten* névre keresztelt, helyazonosítást igénylő alkalmazás Bajorország történelmi városait és helyeit mutatja be térképek és egy, a 16. és 20. századot átfogó idővonal segítségével, melynek révén szabadon navigálhatunk az idősi-

kok között. A kiválasztott időpontban a térképen megjelenített helyről további érdekes információkat kaphatunk, ennél fogva az alkalmazás mintegy történelmi Google Térkép-ként működik.

5. A *Deutsche Klassiker in Erstausgaben* segítségével német nyelvű első kiadású könyveket tekinthetünk meg háromféle nézetben: az eredeti könyvoldalak megjelenítésén túl klasszikus e-könyvként is olvashatjuk a kiadványokat (szabadon állítható betűtípussal, betűmérettel, valamint jegyzetelési, kivágási, másolási lehetőséggel), a harmadik nézet pedig a digitális másolat és az e-könyv tulajdonságait vegyíti. Az alkalmazás vizuálisan hozza közel az első kiadások hitelességét és történelmi auráját, ezért kiválóan használható oktatási segédanyagként.
6. A *BSB-Navigator* a térben elhelyezett, Bluetooth kapcsolatú jeladók segítségével képes navigálni a könyvtárban az okostelefonnal vagy táblagéppel rendelkezőket. Az alkalmazás egyaránt használ-

ható interaktív térkép-ként, útvonaltervezőként, helyszín- vagy objektumkeresőként.

7. A *Leseplatz Reservierung* a legfrissebb a könyvtári szolgáltatásokat támogató alkalmazások közül, 2018 őszére tervezik bevezetését. Segítségével az olvasók és kutatók könnyen foglalhatnak maguknak helyet az erre elkülönített olvasótermi részekben.

A cikk az applikációk ismertetésén túl több ponton felhívja a figyelmet azokra a gyakorlati szempontokra, melyek az alkalmazások fejlesztése, bevezetése és működtetése közben kerültek előtérbe, így az adatvédelem fontosságára, a jeladók fizikai kihelyezésének kihívásaira, vagy éppen a kiterjesztett valóság nyújtotta fejlesztési lehetőségekre. Végül érdemes hangsúlyozni, hogy egy applikáció soha nincsen befejezve, azt állandóan frissíteni és új tartalmakkal gazdagítani kell.

(Horváth Adrienn)

Lásd még 219, 220, 231, 234, 254, 262

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Könyvtárépítés, -berendezés

262/2018

PARENT, Marie-Hélène: Bibliothèques publiques et animation en fab labs et médialabs. – Bibliogr. In: Documentation et bibliothèques. – 64. (2018) 2., p. 5-13.

Res. angol nyelven

Alkotóterek és médialaborok a közkönyvtárakban

Audiovizuális stúdió; Eszköztár; Információtechnológia; Közművelődési könyvtár; Munkakör; Szolgáltatások

A közkönyvtárakban egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek az alkotóterek vagy műhelyek (fab labs) és a médialaborok. A médialaboratóriumban tapasztalatot lehet szerezni a multimédia anyagok készítéséről; az alkotóterek pedig azok az általában közművelődési könyvtárakban megtalálható, bárki számára nyitott, magas szintű informatikai, technológiai, digitális eszközökkel felszerelt műhelyek,

amelyekben a felhasználó – a laborvezető(k) előzetes jóváhagyásával – egyéni vagy közösségi alkotómunkával bármilyen ötletét kivitelezheti. Vagy ahogy a szakirodalomban olvashatjuk: az alkotótér olyan közösségi találkozóhely, amely a „HOMAGO” tevékenységeknek ad otthont. Vagyis megfelel a betűszó alábbi összetevőinek: *Hang-Out* (fizikai vagy virtuális hely, ahol elidőzhetünk és részvételünk központi eleme a szocializáció); *Mess Around* (hely, ahol bütykölhetünk kedvünk szerint a tárgyak, dolgok természetes rendetlenségében); és *Geek Out* (hely, ahol információt kereshetünk és jártasságot szerezhetünk valamilyen speciális, bennünket nagyon érdeklő területen).

A québeci Sainte-Julie Városi Könyvtár 2017-ben nyitotta meg új alkotóműhelyét (<http://www.ville.sainte-julie.qc.ca/fr/338/Medialab>). A könyvtárosok első lépésként bemutatták a használóiknak, hogy mit is lehet csinálni egy ilyen helyen. A szülők együtt jöttek kamaszkorú gyerekeikkel megnézni a 3D-s nyomtatást, a lézervágást és még sok egyebet. A vezetők ezután tapasztalataikat összegezve döntöttek

arról, hogy milyen irányba fejlesszék a médialabort és az alkotóteret.

Akikben felmerül a kérdés, hogy ez hozzátartozik-e egy közkönyvtár feladataihoz, azok számára érdemes idézni az UNESCO 1994-es manifesztumának azon gondolatait, miszerint a közkönyvtár a nagyközönség számára nyitott, ingyenes, és oly módon végzi a feladatait, hogy alkalmazkodjon az adott korszak elvárásaihoz. E laborok létjogosultságát az is alátámasztja, hogy minden lehetőséget meg kell ragadni az élethosszig tartó tanulás és a felnőttképzés számára, így a különféle képzési lehetőségek egymást kiegészítve szerencsésen megférhetnek egymás mellett.

E laborok tervezéséhez már rendelkezésre állnak irányadó dokumentumok, amelyek meghatározzák a felhasználók számára viszonyított tér nagyságát és technikai kritériumait (ld. pl. <http://www.millimetreseconde.com>). A helyszínek berendezéséhez, az eszközök vásárlásához feltétlenül informatikus szakemberekre van szükség, esetleg arra, hogy a már létező laborok szaktanácsait kövessük. Ez utóbbi történt Sainte-Julie esetében is. Az informatikai, audio-, foto-, video-, illetve az e-tanuláshoz szükséges eszközökkel felszerelt laboratóriumok működtetéséhez a továbbiakban még nagyobb szükség van jól képzett személyizetre, ezért lényegesek a könyvtárosok infokommunikációs ismeretei. Ilyen mértékű fejlesztésnél elengedhetetlen egy, az ilyen típusú laboratóriumi munkához értő és problémamegoldó személy, a labormenedzser felvétele is.

Nagyon fontos az alkotóműhely kihasználtsága. Sainte-Julie-ben heti 54 órás a nyitva tartás, négyen bütykölhetnek egy időben a teremben, s szükség esetén a közeli, ötven férőhelyes multifunkcionális terembe is át lehet költözni. E terekben szöveges és képes segédletek vannak kitéve, hogy a gépek használatát segítsék. Négy lehetőség közül lehet választani: önálló, szabad munka; vezetővel történő munka; felügyelt munka (pl. a nagy értékű vagy veszélyes gépek használatakor); konferencia, továbbképzés. Az ide betérők annyira elégedettek és olyannyira tiszteletben tartják az alkotóműhelyt, hogy a megnyitás óta még egyetlen lopás és semmiféle vandalizmus nem történt. Az eddigi tapasztalatok alapján elmondható, hogy e laboratóriumok fejlődőképesek és rugalmasan variálhatók, ezáltal remélhetőleg a jövőben is elősegítik a digitális világ és a technológia demokratizálódását.

(Pajor Enikő)

Számítógépes könyvtári rendszerek

263/2018

BREEDING, Marshall: ERM strategies in academic libraries : historical evolution and current context In: Computers in libraries. – 38. (2018) 3., p. 17-21.

Elektronikus forráskezelés egyetemi könyvtári kontextusban: történeti fejlődés és aktuális helyzetkép

Egyetemi könyvtár; Elektronikus dokumentum; Hozzáférhetőség; Integrált gépi rendszer; Szoftver; Szoftverválasztás

Az elmúlt évtizedben előtérbe kerültek a digitális tartalmak, ami az olvasókra és könyvtárakra egyaránt jelentős hatást gyakorolt. A közkönyvtárakban a nyomtatott könyveknek egyelőre csak kiegészítői az e-könyvek, a hozzájuk tartozó kölcsönzési rendszereket általában külső cégektől vásárolják. A felsőoktatási és a szakkönyvtárak állománybeszerzésének nagy részét viszont már az elektronikus folyóiratok, aggregált adatbázisok és egyéb elektronikus források teszik ki. A kezelendő dokumentumtípusok változásával párhuzamosan jelentek meg az integrált könyvtári rendszerek, az ezektől független elektronikus forráskezelő rendszerek (Electronic Resources Management, ERM), majd a többféle típusú dokumentum kezelésére is alkalmas könyvtári szolgáltatási platformok. A szerző ezek történeti fejlődését tekinti át, kitérve a jövőbeli lehetőségekre is.

Az IKR-ek a '70-es években a kölcsönzés, a katalógizálás és a gyarapítás gyakran ismétlődő, mechanikus feladatai egyszerűbbé és gyorsabbá tételének elősegítésére jöttek létre. Az új üzleti modellek elemeit, mint például az e-dokumentumok licenceit azonban nemigen tudták kezelni. A könyvtárak ezért elektronikus folyóirataik címeit eleinte betűrendes listák formájában igyekeztek számon tartani és megjeleníteni honlapjaikon, de ez statikus és meglehetősen „fapados” megoldás. Az első valódi segítséget nyújtó, tudástár típusú eszközt a Serials Solutions hozta 2000-ben. A cég által kínált megoldás (KnowledgeWorks) képes volt az egyes könyvtárak különböző aggregátoroknál előfizetett e-folyóiratait egyesítve, közös felületen kezelni a licencfeltételeknek megfelelően, a linkfeloldással, a hitelesítéssel és a reklamációkkal egyetemben, az előfizetési ciklusokat és egyéb változásokat is figyelembe véve.

Az integrált könyvtári rendszereknek az e-források kezelésére való alkalmatlansága miatt a 2000-es évek

elejétől egyre több könyvtár fordult az elektronikus forráskezelő rendszerek felé. A piacon egymás után megjelenő Gold Rush (Colorado Alliance of Research Libraries), az Electronic Resources Management (Innovative), a Verde (Ex Libris), a Meridian (Endeavor Information Systems), a 360 Resource Manager (Serials Solutions), az EBSCONET ERM Essentials (EBSCO), valamint néhány jól sikerült, könyvtárak által fejlesztett nyílt forráskódú rendszer kínált választ az elektronikus források problémájára. 2002-ben a Digital Library Federation közreadta az ERMI-t (Electronic Resource Management Initiative), mely a könyvtári elvárások szerint tartalmazza az ERM rendszerek által kezelendő adatelemek körét. Az ERM-ek mindazonáltal nem arattak átütő sikert. A több tízezer IKR-t használó könyvtár közül csak néhány száz szerzett be ERM rendszert, többek között a két típusú rendszer együttműködésének gondjai miatt. Gyakran előfordul, hogy ahol mindkettőt használják, ott a munkafolyamatok és munkatársak elkülönülten, „kétkamarás” módon dolgoznak a nyomtatott dokumentumokkal (az IKR-rel) és az elektronikus dokumentumokkal (az ERM-mel).

A könyvtári szolgáltatási platformok (Library Services Platforms) olyan új szemléletet és egységes rendszereket hoztak, melyek egyaránt képesek nyomtatott és elektronikus dokumentumokat kezelni. A vezető termék jelenleg vitathatatlanul az Alma, melyet kb. 1000 felsőoktatási könyvtár és konzorcium alkalmaz. Az OCLC WorldShare Management Service-t kb. 500, többnyire közepes nagyságú felsőoktatási könyvtár használja. Az EBSCO háttérű FOLIO nyílt forráskódú platform, melyet sok könyvtár és egyéb szervezet fejleszt, és 2018-ban, illetve 2019-ben várhatók az első könyvtári pilot projektek.

A jövőben minden bizonnyal nőni fog a könyvtári szolgáltatási platformokat használó felsőoktatási könyvtárak száma, de sokan közülük bizonyára megmaradnak a különálló és továbbfejlődő ERM alkalmazásoknál. Más típusú könyvtárak is egyre inkább szembesülnek az elektronikus és digitális források kezelésének kihívásaival, ezért valószínűleg a közkönyvtárakban is megjelennek majd olyan technológiák, szolgáltatások, melyeket eredetileg a felsőoktatási könyvtárak számára fejlesztettek ki.

(Fazokas Eszter)

264/2018

COLLINS, Carol Morgan – FINK, Eliza: How to select a new ILS/LSP vendor In: Computers in libraries. – 38. (2018) 3., p. 4-9.

Hogyan válasszunk szállítót új IKR vagy KSZP beszerzésekor?

Egyetemi könyvtár; Integrált gépi rendszer; Szakkönyvtár- jogtudományi; Szoftver; Szoftverválasztás

A cikk arról számol be, hogy egy jogtudományi szakkönyvtár, a Tennesseei Egyetem Joel A. Katz Jogtudományi Könyvtára hogyan tervezte meg új könyvtári rendszere kiválasztását. A mintegy 400 hallgatót, továbbá 35 oktatót és 54 munkatársat kiszolgáló könyvtár 1997-ben vásárolt egy akkoriban korszerűnek tekintett IKR-t, amelyhez az évek során további rendszereket illesztettek. Jóllehet az – időközben discovery szolgáltatással is kiegészített – IKR-rel a könyvtárosok általánosságban meg voltak elégedve, fölvetődött a munkafolyamatok optimalizálásának az igénye, ami egy új IKR beszerzésének a szükségességét vonta maga után. A megfelelő szállító kiválasztására alakult csapat a könyvtárvezetőn kívül a gyűjteményszervezési terület vezetőjét, egy tájékoztató munkatársat, illetve a gyarapításért, valamint a digitális források kezeléséért felelős kollégákat foglalta magában. Az összességében egy évig tartó döntés-előkészítő folyamat első lépéseként áttekintették a vonatkozó szakirodalmat, majd elemezték a szükségleteket, végül felmérték a szállítók által kínált megoldásokat. Elsősorban a kis és közepes könyvtáraknak szánt rendszerek jöttek számításba: három kereskedelmi forgalmazású könyvtári szolgáltatási platform (KSZP), valamint egy nyílt forráskódú, ugyanakkor támogatott (supportált) könyvtári rendszer.

A beszerzés legfontosabb kritériuma az volt, hogy az új rendszernek nyílnak kell lennie. Ez a vizsgált kereskedelmi termékekre is igaz, amennyiben olyan API-kat alkalmaznak, amelyek lehetővé teszik a más rendszerekkel való dinamikus együttműködést (interoperabilitást). Ezek az API-k támogathatják például az autentikációt, egy e-kölcsönzési platform integrálását, a távoktatási vagy pénzügyi rendszerekkel való kommunikációt, az online rendelést stb. Fontos, hogy érvényesüljenek a biztonság, valamint a „többügylelesség” (multitenency) szempontjai, vagyis hogy a rendszerfrissítéseknek központilag, nem munkaállomásonként kell történnie. Ezek a kritériumok a szolgáltatott szoftveres (SaaS) megoldások

előnyben részesítését vetítik előre. További igény a meglévő tudásbázis-funkciók megőrzése: ide tartozik a humán beavatkozással épülő tárgyszóindex, az adatbázisok prioritizálásának lehetősége, a campus egészen elérhető források adatainak integrálása a keresésbe, illetve a linkfeloldó funkció a teljes szöveges folyóirat-adatbázisokhoz. Mindez kulcskérdéssé vált annak tükrében, hogy a négy szóba jövő szállító közül kettő nem kínál tudásbázis-szolgáltatást.

Ugyancsak kiemelt szempont volt az adminisztráció és a fenntartás költsége. Utóbbi szállítónként jelentősen eltért: volt, aki nem kalkulált ilyen típusú díjat, és akadt, aki a gyűjtemény mérete és a kölcsönzés-szám alapján állapította meg az évenként fizetendő összeget. Különböztek az ajánlatok a támogatás (support) módját illetően is: a szokásos megoldások alkalmazása mellett az egyik szállító chaten, egy másik feladatkezelő (ticketing) rendszer segítségével, a harmadik folyamatos, automatikus ellenőrzés révén nyújt támogatást. Nem volt eltérés abban a tekintetben, hogy a bevezető oktatáson túlmenően a helyszíni felhasználóképzés az éves díjon felüli további költségterheket ró a könyvtárra.

A discovery eszköz és a könyvtári katalógus közötti adatkommunikáció több fázisú, eltérő rendszereken és formátumokon (excel, csv, MARC) alapuló, nehézkes folyamat volt, ami most kiválthatóvá vált azzal, hogy a vizsgált rendszerek lehetőséget kínáltak a discovery szolgáltatás hatékony integrálására. Amellett, hogy az elérhető folyóirat-adatbázisok elkülönítése és nyomon követése megfelelő elektronikusforrás-kezelést tesz szükségessé, továbbra is fontos a hagyományos funkciók és munkafolyamatok megtartása: egyes szállítók ehhez nem kínálnak teljes körű megoldást, például a könyvtárközi kölcsönzés külső rendszer illesztésével valósítható csak meg. Az online katalógust illetően ma már fontos a mobil eszközökkel való kompatibilitás, illetve az „Úgy értette, hogy...?” típusú keresés-kiegészítő funkció. Ez utóbbi három szállító kínálatában szerepelt, az egyiknél épp a fejlesztése zajlott.

A cikk írásakor a beszerzés folyamata még nem zárult le. A szerzők bizakodóak voltak abban, hogy olyan, a munkafolyamatokat hatékonyan optimalizáló rendszert fognak végül telepíteni, amely a szolgáltatás mindkét oldalán felhasználóbarát környezetet biztosít.

(Dancs Szabolcs)

265/2018

DARTSCH, Maria [et al.]: Einführung des cloudbasierten Bibliothekssystems Alma in Berlin – ein Erfahrungsbericht
In: ABI-Technik. – 38. (2018) 2., p. 128-141.

Res. angol nyelven

Az Alma felhőalapú könyvtári rendszer bevezetése Berlinben: beszámoló jelentés a tapasztalatokról

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -helyi; Integrált gépi rendszer; Jelentés -évi, többévi; Munkafolyamat; Szoftver; Szoftverválasztás

A négy berlini egyetem (Freie Universität Berlin, Humboldt-Universität zu Berlin, Technische Universität Berlin, Universität der Künste Berlin) könyvtárainak szoros együttműködése hosszú időre tekint vissza: már az ezredfordulón közösen döntöttek az *Aleph 500* bevezetése mellett, majd később más rendszereket (SFX, MetaLib, Primo) is együtt szereztek be. Magától értetődött, hogy a következő lépést, az *Alma* bevezetését is együtt intézzék. Az e közben szerzett tapasztalatokról számolnak be a cikkben az érintett intézmények munkatársai.

Az Alma szállítójával, az Ex Libris céggel folytatott tárgyalások 2013-ban kezdődtek, és csak 2015-ben fejeződtek be (a megegyezés az adatvédelmi kérdések tisztázása miatt húzódott el), a migrációs és konfigurációs folyamat elindítására pedig 2015 decemberében került sor. Természetesen az előkészítő megbeszélések, a munkatársak felkészítése, illetve az adatkonverzió csak 2016-tól kezdődtek.

A cikk először a használat kérdéseivel foglalkozik, érintve a kölcsönzés feltételeit, a használókkal folytatott kommunikációt, a felhasználók adatainak migrációját és a felszólítások kiküldésének problémáit is.

A metaadatok kezelése sem nélkülözte a nehézségeket; a szóban forgó könyvtárak ugyanis a katalógizáláshoz a *Kooperativen Bibliotheksverbundes Berlin-Brandenburg* és a *Bibliotheksverbunds Bayern B3Kat* nevű közös katalógusát használták, de az Ex Libris erre nem volt kellőképpen felkészülve, így az adatokat többszörösen konvertálni kellett (MAB–MARC–MAB), mivel az Alma a MARC21 formátummal kompatibilis. A folyóirat-adatbankokhoz való kapcsolódás sem volt problémamentes: a *Zeitschriftendatenbank* esetében ehhez egy külön alprojektre volt szükség, a regensburgi *Elektronischen Zeitschriftendatenbank*hoz pedig még történt meg a csatlakozás.

Ezután a nyomtatott és az elektronikus dokumentumok gyarapításának, valamint a licencek kezelésének kérdéseire, majd a külső rendszerekhez való kapcsolódás problémakörére (a kölcsönzés automatizálására, a bibliográfiai adatok és az adminisztrációs adatok cseréjére) térnek ki a szerzők. A felhőalapú technológiával kapcsolatban először a konfiguráció kérdését járják körül, majd a felszólítások küldésének példáján keresztül a különböző feladatokról és a bibliográfiai adatok gondozásáról ejtenek szót, végül az alkalmazásprogramozási felületek (API-k) Almához illesztését emelik ki, ugyanis az Alma nem teszi lehetővé a közvetlen hozzáférést a rendszer adatbankjához.

Összegzésként megtudjuk, hogy könnyebb lett volna az átállás, ha a könyvtárak előre tudják, milyen adatokat és hogyan kell majd az Almában megváltoztatni, ami egyszerűsítette volna az adatmigrációt, és nem akkor kellett volna azt végrehajtani, amikor az új rendszerrel ismerkedtek, illetve a konfigurálására került sor. Az Alma struktúrájába és működésébe való helyszíni bevezetés rögtön a projekt elején lett volna hasznos. Ennek ellenére 2018-ban már jól működik a rendszer, sokkal jobban, mint ahogyan azt egy ilyen bonyolult és nagy léptékű átállás esetében várták volna.

(Murányi Lajos)

Lásd még 230

Elektronikus könyvtár

266/2018

KELLY, Elizabeth Joan: Use of Louisiana's digital cultural heritage by Wikipedians. – Bibliogr. In: Journal of web librarianship. – 12. (2018) 2., p. 85-106.

Hivatkozások Louisiana digitális kulturális örökségére a Wikipédiában

Digitalizálás; Elektronikus könyvtár; Enciklopédia, lexikon; Hivatkozás; Igény; Közgyűjtemény; Marketing; Tervezés

A kulturális örökséggel foglalkozó intézmények rengeteg digitális tartalmat hoznak létre és adnak közre. Annak felmérése, hogy *mikor, hogyan, miért* és *kik* használják ezeket, alapvető fontosságú a felhasználói igények megértéséhez, és egyben kiindulási alapot jelenthet ezen intézmények gyarapítási, digitalizálási és a marketingtevékenységének kialakításához. A

Wikipédia lehetőséget kínál arra, hogy a közgyűjtemények kapcsolódjanak egy hatalmas használói kör által látogatott adatbázishoz; az elmúlt évtizedben már sok kulturális intézmény hívta fel a figyelmet gyűjteményére a Wikipédiában oly módon, hogy az egyes szócikkekhez digitális tartalmaikra utaló linkeket és hivatkozásokat adtak hozzá, ami számos többetkattintást eredményezett. Mindezzel már több kutatás is foglalkozott, de azt senki sem vizsgálta még, hogy milyen típusú forrásokat használtak maguk a felhasználók a szócikkekben, pedig így meg lehetne határozni, milyen digitalizálási stratégiát kövessenek a kulturális örökséggel foglalkozó intézmények.

Az esettanulmány számára a Louisiana Digital Library (LDL) választotta ki a szerző, mivel az LDL tagintézményei rendkívül változatosak: egyaránt megtalálhatók köztük magán- és állami egyetemek, múzeumok, állami és regionális könyvtárak, valamint különböző méretű történeti gyűjtemények anyagai (ld. <http://louisianadigitallibrary.org/>). A Wikipédia szócikkeiben az ezekre az intézményekre utaló linkek elemzése révén olyan szakterületekre és témákra derülhet fény, melyeket még inkább népszerűsíteni lehetne az online enciklopédia segítségével.

A cikk arra keresi a választ, hogy a Wikipédiában vannak-e utalások Louisiana digitalizált kulturális örökségére, milyen tartalmú szócikkekben szerepel ilyen hivatkozás, és mennyiben hat vissza mindez a kulturális intézményekre. A hivatkozások összesítése érdekében a szerző számba vette az LDL-ben szereplő intézmények honlapjait, illetve a repozitóriumok múltbeli és jelenkori elérhetőségeit is. A vizsgálatra 2017 júliusában került sor. Az eredmények szerint a Wikipédia külső hivatkozásaiban összesen 774 olyan tétel szerepelt, amely valamilyen formában az LDL-re mutatott. Azokat, melyek nem bizonyultak relevánsnak (pl. a Wikipédia vitalapjainak vagy „homokozójának” esetében), nem vette figyelembe a szerző (128), így 646 maradt az elemzés számára. Ezek összesen 469 Wikipédia-szócikkhez tartoztak, így egy szócikkre átlagosan 1,3 olyan hivatkozás jutott, amely a szóban forgó közgyűjteményekre vonatkozott. A hivatkozások túlnyomórészt a társadalom, a társadalomtudomány, a kultúra és a művészetek tárgyköréből származtak. A Wikipédiában fellelhető LDL-hivatkozások főleg egy-egy digitális tárgyra és metaadataira utaltak, a többségük valamilyen dokumentumra, egyharmaduk képekre. A legtöbb tartalom, főleg digitalizált újságok formájában, a főiskolai sporttal volt kapcsolatos. Kiemelendő, hogy a webes források zöme már nem található meg

a Wikipédiában megadott linkeken, ezért célszerű lenne az állandó jelölők (PI) alkalmazása.

Következtetésként megállapítható, hogy szabályszerűség fedezhető fel abban, mit talál a legfontosabbnak a Wikipédia-közösség, s ennek alapján ajánlások fogalmazhatók meg a gyarapítás és a digitalizálás prioritásairól. Noha a Wikipédia felhasználói csak a potenciális használói kör kisebb részét jelentik, a velük való kapcsolat növelheti a kulturális örökséggel dolgozó intézmények hálózati forgalmát, aminek révén képesekké válhatnak jobban megmutatni értékeiket a nagyközönség számára.

(Murányi Lajos)

267/2018

SAVICKAĀ, Tat'ana Evgen'evna: Partnerstvo cifrovyyh bibliotek Hathi Trust Digital Library : novyy režim sotrudnichestva. – Bibliogr. In: Bibliotekovedenie. – (2018) 1., p. 83-90.

Res. angol nyelven

Elektronikus könyvtárak társulása, a HathiTrust Digital Library: az együttműködés új módja

Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Honlap; Hozzáférhetőség; Szerzői jog

A globális tudományos könyvtárnak elképzelt HathiTrust Digital Library (HTDL) 2008-ban az USA-ban alakult 13 közép-nyugati egyetem könyvtárának és 11 kaliforniai egyetemi könyvtárának az együttműködésével (*hathi* hindiül elefántot jelent, a bölcsesség, az erő és az emlékezőtehetség szimbóluma). Azoknak az e-másolatoknak az egyesítését tervezték, amelyek egyfelől megmaradtak a könyvtárakban a Google Book Search és a Live Book Search projektekben folytatott digitalizálás után, másfelől az Internet Archive-től érkeztek, illetve saját digitalizálással készültek. A források egyesítését az indokolta, hogy az USA könyvtáros közössége nem tartotta megfelelőnek az információk ellenőrzés nélküli rendelkezésre bocsátását a nagyvállalkozásoknak. Még 2005-ben az amerikai szerzők és kiadók egyesületei kezdeményezésére létrejött egy világméretű egyezmény a Google monopolhelyzetének lefektetésével a digitalizált könyvterjesztésben, térítéses licencek ellenében. Bár az egyezményt a bíróság később hatálytalanította, az mégis sokkolta a tudományos világot, mivel a szellemi vagyon privatizálási törekvését látták benne.

A HTDL koncepciója arra az elvre épült, hogy a tudományos könyvtáraknak nem a kereskedelmi érdekek a legfontosabbak. A kezdettől fogva ambiciózus feladatokat rugalmas irányítási infrastruktúrával, átlátó elszámolási rendszerrel oldják meg. Kidolgozták a könyvtárközi együttműködés új modelljét, a tagok száma évről évre nő. A HTDL nemzetközi közösség, tagjai között külföldi egyetemek könyvtárai és számos nemzeti könyvtár is van; szoros kapcsolata az USA más nagy könyvtári egyesüléseivel, valamint a nyugat-kanadai COPPUL-lal. Zephir metaadatkezelő rendszere a kaliforniai digitális könyvtár irányításával 2013 őszétől működik.

Míg 2008-ban az állomány 2 millió másolat volt, nagysága mára már 16 millióra nőtt, ezek 37%-a szabadon elérhető. Összetételénél fogva szolgáltatja a Google Book Search-ben nem elérhető forrásokat, köztük amerikai, nagy-britanniai, kanadai és ausztráliai publikációkat, amelyeknek a szerzői jogvédelme lejárt. Az állomány fele (49,6%) angol nyelvű; a legtöbb szöveg az 1970–1999. évekből származik, a szabad hozzáférésű dokumentumok túlnyomó többsége 1890 és 1929 közötti publikáció (főleg a szerzői jogi szabályok miatt). A jogvédett művek megtalálhatók a katalógusban, de a teljes szöveghez nem lehet hozzáférni. Kivételt képeznek a látási problémákkal küzdő használók (ők a szövegeket speciális készülékek segítségével elérhetik) és az ún. árva példányok (ezekhez a partnerkönyvtárakban hozzá lehet férni). Az USA szigorú szerzői jogi szabályozása miatt a HTDL igyekszik kerülni utat találni a jogvédett USA-kiadványokhoz (például a mű angol kiadásával).

A nyitott API-k használatának köszönhetően a tagkönyvtárak kidolgozhatják saját biztonságos elérési mechanizmusukat. A keresés szerző, témakör, ISBN, kiadó és a kiadás éve szerint történhet, a teljes szövegű keresés az egész állományra kiterjed. A könyvtárak a bibliográfiai tételeket saját katalógusukon keresztül is fel tudják tölteni, a használók egy speciális szolgáltatással virtuális állományokat hozhatnak létre. Csak a tagoknak van joguk a szabadon elérhető és a Creative Commons hatálya alá eső forrásokat PDF formátumban letölteni. A HTDL megfelel a nemzetközi szabványoknak, köztük a METS-nek (Metadata Encoding and Transmission Standard). Biztonsági okokból két egyetem honlapján is megtalálható a tartalom másolata (tükrképe). A tagság pénzbe kerül, a pénzügyi modell attól függ, hogy az e-másolat szabadon hozzáférhető vagy szerzői jog által védett. A HTDL honlapját 2016-ban az USA mellett 236 országból keresték fel; ma naponta 20 ezren látogatják,

a havi bevétel több mint 2 millió dollár. A felhasználói tapasztalatokat speciális csoport (HathiTrust User Experience Advisory Group) gyűjti és elemzi. A fejlesztési tervek között szerepel a tagok számának

növelése és a szolgáltatások bővítése.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 217, 219, 242, 251, 261

Kapcsolódó területek

Múzeumok, levéltárak

Lásd 232, 261, 266

Kiadói tevékenység

268/2018

PENDSE, Liladhar R.: Czech Open Access for the humanities and social sciences. – Bibliogr. In: Slavic & East European information resources. – 19. (2018) 1-2., p. 88-103.

Nyílt hozzáférésű cseh szakfolyóiratok a bölcsészet- és társadalomtudományok területén

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Hozzáférhetőség; Publikálás -tudományos kiadványoké; Szakirodalom -humán tudományi; Szakirodalom -társadalomtudományi; Tudományos kutatás

A nyílt hozzáférés pénzügyi modelljeivel foglalkozó európai uniós jelentés szerint a Cseh Köztársaságban (a többi tagországhoz hasonlóan) a közpénzből finanszírozott természettudományi és matematikai kutatások akadálytalan elérésének kérdése viszonylag feltárt terület, a bölcsészet- és társadalomtudományok terén azonban további elemzések szükségesek. Jelen kutatáshoz a szerző a *Directory of Access Journals* (DOAJ), a *Scopus*, a *Central European Journal of Social Sciences and Humanities* (CEJSH), a *Journal Citation Report* (JCR) adatbázisokat és az *Arts and Humanities Citation Indexet* (AHCI) vizsgálta. A JCR-ben 2014-ben az országra és földrajzi elhelyezkedésére korlátozott kereséssel 11 cseh cím volt megtalálható, a JCR 2015. évi kiadásában a nyílt hozzáférésű címek száma mindössze 2 volt. A JCR 2015. évi kiadásában a *Thomson and Reuter's Incite-*

on keresztül keresve (az interfész tartalmaz szűrőt a nyílt hozzáférésű címek kiválasztásához) a *Social Sciences Citation Indexben* talált 11 címből egy sem volt nyílt hozzáférésű. A DOAJ-ben a kereséshez (2016. május) a megjelenési ország fazettáját használva a 85 Csehországban publikált címből 13 volt társadalomtudományi témájú; a bölcsészettudományi címeket a *Philology and Linguistics* részadatbázisban kereste a szerző, és 5 tételt talált. 2017 novemberében a DOAJ által indexelt 79 cseh folyóiratról mindössze 15 volt társadalom- és 5 bölcsészettudományi témájú. A CEJSH adatbázist a visegrádi országok tudományos akadémiai indították 2004-ben. Célja egy nyílt hozzáférésű adatbázis létrehozása volt az alapító országok mellett a Bosznia-Hercegovinában, Észtországban, Litvániában, Lettországban, Szerbiában, Szlovéniában és Ukrajnában nemzeti nyelven megjelenő társadalom- és bölcsészettudományi cikkek és szemlék angol nyelvű rezüméinek közzétételére. A CEJSH adatbázis több cseh folyóiratot indexel, beleértve a nyílt hozzáféréseket is. Jegyzékében 29 Csehországban megjelenő bölcsészet- vagy társadalomtudományi vonatkozású cím van, köztük azonban szerepel nem valódi nyílt hozzáférésű (térítéses) cím is. Végezetül az AHCI által feldolgozott 1778 címből 13 jelenik meg Csehországban, közülük azonban egy sem érhető el szabadon.

A helyzet hátterének megvilágításához érdemes tudni, hogy a Cseh Tudományos Akadémia 2008-ban csatlakozott a Berlieni Nyilatkozathoz, és 2010 októberében fogadta el a nyílt hozzáférés elvét, a megvalósítást pedig jelentős infrastruktúrával támogatja. Ezután több felsőoktatási intézmény is bevezette a nyílt hozzáférési modellt, köztük a Károly Egyetem, ahol bölcsészettudományi témában 13 folyóiratot adnak ki, melyek mindegyike nyílt hozzáférésű. Több intézmény együttműködésével, a Masaryk Egyetem irányításával jött létre a tudományos munkák osztott tárhelye, a *Repozitar.cz*, többek között a plágiumok kiszűrésének céljából. A repozitórium tartalmazza a

Creative Commons licenc alatt elérhető publikációkat, ebben 27 cseh intézmény vesz részt. A fejlesztési projektek közé tartozik a 20 egyetem által kiadott diplomákat tartalmazó *PravyDiplom.cz*, illetve a *Theses.cz* és az *Odevzdej.cz*, melyek a plágiumellenőrzésben segítenek az oktatóknak és a hallgatóknak. Ezen adatbázisok közvetetten nyílt hozzáférésűnek tekinthetők.

A felsőoktatási intézmények sokat tettek a nyílt hozzáférés meghonosításáért Csehországban. A

társadalom- és a bölcsészettudományok terén nincsenek nagy kereskedelmi kiadók, így mindenhol előtérbe kerül a nyílt hozzáférés. Az eredmények közül kiemelhető az intézmények együttműködése a repozitóriumok létesítésében és a szabványosítás, a lektorált folyóiratok számát azonban a jövőben mindeképpen növelni kell.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 225, 244, 249

Az ismertetett cikkek forrásai

ABI-Technik (DE)	38. (2018) 2.
Alexandria (GB)	27. (2017) 2.
American libraries (US)	49. (2018) 1/2., 3/4., 5.
Bibliotekovedenie (RU)	(2018) 1.
Biblioteksbladet (SE)	103. (2018) 7.
Bibliotheksdienst (DE)	52. (2018) 3-4., 6.
BuB (DE)	70. (2018) 4., 5.
Bulletin des bibliothèques de France (FR)	(2017) 13.
Cataloging & classification quarterly (US)	56. (2018) 1.
Collection management (US)	43. (2018) 2.
College & research libraries (US)	79. (2018) 4.
Computers in libraries (US)	38. (2018) 3.
Čtenář (CZ)	70. (2018) 2.
Data technologies and applications (GB)	52. (2018) 2.
Documentation et bibliothèques (CA)	64. (2018) 2.
IFLA journal (I)	43. (2017) 4.
Informatio et Scientia (PL)	1. (2018) 1.
The journal of academic librarianship (US)	44. (2018) 2.
Journal of documentation (GB)	74. (2018) 3.
Journal of librarianship and information science (GB)	50. (2018) 2.
Journal of library administration (US)	58. (2018) 2.
Journal of web librarianship (US)	12. (2018) 2.
Knižnica (SK)	19. (2018) 1.
Knowledge organization (I)	45. (2018) 4.
Library hi tech (US)	36. (2018) 2.
Library management (GB)	39. (2018) 3/4.
The library quarterly (US)	88. (2018) 2.
Naučnye i tehničeskie biblioteki (RU)	(2018) 2., 3.
PLOS ONE (I)	13. (2018) 5.
Public library quarterly (US)	37. (2018) 2.
The reference librarian (US)	58. (2017) 3., 4.
Reference services review (US)	46. (2018) 2.
Revista española de documentación científica (ES)	41. (2018) 2.
Science & technology libraries (US)	37. (2018) 2.
The serials librarian (US)	73. (2017) 3-4.
Slavic & East European information resources (US)	19. (2018) 1-2.
Technical services quarterly (US)	35. (2018) 2.
Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie (DE)	65. (2018) 2-3.